

Координација на социјалното осигурување во Советот на Европа

КРАТОК ВОДИЧ

Извештај изготвен од

Џејсон НИКЛЕС и

Хелмут ЗИДЛ

(**Jason NICKLESS** и

Helmut SIEDL)

Англиска верзија

Co-ordination of Social Security in the Council of Europe: Short guide

ISBN 92-871-5391-4

Француска верзија

La coordination de la sécurité sociale au Conseil de l'Europe : Vade-mecum

ISBN 92-871-5448-1

Ставовите изнесени во ова дело се целосна одговорност на авторот (авторите) и не мора да ја одразуваат официјалната линија на Советот на Европа.

Сите права се заштитени. Ниеден извадок од оваа публикација не смее да се репродуцира, снима или пренесува, во било каков облик и на било кој начин и електронски (ЦД Ром, Интернет, итн.), механички, фотокопија, преснимување и на било кој друг начин и без предходна писмена дозвола од Одделот за издаваштво, Одделот за комуникација и истражување (F-67075 Стразбург или publishing@coe.int).

Издание на Советот на Европа.

(F-67075 Стразбург)

ISBN 92-871-5495-3

© Советот на Европа

Печатено во Советот на Европа.

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	5
ВОВЕД	7
ГЛАВА ЕДЕН:	
Координација на социјалното осигурување во теоријата	9
ГЛАВА ДВА:	
Координација на социјалното осигурување во практиката	21
ГЛАВА ТРИ:	
Европските привремени договори за социјално осигурување	27
ГЛАВА ЧЕТИРИ:	
Европската конвенција за социјална и медицинска помош	45
ГЛАВА ПЕТ:	
Европската конвенција за социјално осигурување	57
ГЛАВА ШЕСТ:	
Модел одредбите за билатерален договор за социјално осигурување	103
ГЛАВА СЕДУМ:	
Европската социјална повелба	125

Предговор

Советот на Европа спроведува опсежна програма на регионални и билатерални активности во областа на координација на социјалното осигурување, насочена кон централна и источна Европа, а особено кон југоисточните европски земји, со цел промовирање на сопствените правни инструменти и развивање сеопфатна пан-европска мрежа за координација на социјалното осигурување.

Овој краток водич е дел од тие напори: нуди преглед на инструментите за координација на социјалното осигурување на Советот на Европа, ги објаснува идеите кои стојат зад нив и истите ги анализира во контекст на различните приоди што постојат во однос на координацијата на социјалното осигурување.

Справувањето со законската и незаконската миграција прерасна во голем политички предизвик. Емигрантите се соочуваат со многу пречки кога се обидуваат да ги остварат своите права на социјална заштита. Оттаму, постои голема потреба да се подобри координацијата помеѓу системите за социјално осигурување на земјата домаќин и земјата од која тие доаѓаат. Инструментите на Советот на Европа имаат за цел да ги намалат потешкотиите со кои се соочуваат лицата при селењето од една во друга држава, а посебно во поглед на долгорочните бенефиции, какви што се старосните пензии. Одредбите од овие инструменти не ги обврзуваат земјите членки да ги изменат сопствените закони за социјално осигурување. Инструментите за координација се однесуваат на ситуацијата во која се наоѓаат мигрантите, на пример ги обврзуваат државите да не ги третираат мигрантите различно од нивните државјани.

Инструменти на Советот на Европа, коишто се насочени кон координирање на одредбите на националните системи за социјално осигурување, се следниве: два Европски привремени договори за шемите за социјално осигурување (едниот се однесува на шемите поврзани со староста, инвалидноста и надживувањето, а другиот се однесува на шемите кои не се поврзани со староста, инвалидноста и надживувањето), Европската конвенција за социјална и медицинска помош и Европската конвенција за социјално осигурување (заедно со Протоколот). Комитетот на експерти за координација во областа на социјалното осигурување има за задача да ја

промовира координацијата на шемите за социјално осигурување преку овие конвенции.

Осмата конференција на европските министри одговорни за социјалното осигурување, којашто се одржа во Братислава во мај 2002 година, даде нов поттик во работата на овој Комитет, бидејќи препорача понатамошно промовирање на знаењето и ратификација на оние правни инструменти на Советот на Европа коишто се насочени кон олеснување на интеграцијата на работниците мигранти, а посебно на оние инструменти коишто се насочени кон создавање сеопфатна пан-европска мрежа за координација на социјалното осигурување, имено Европските привремени договори за шемите за социјално осигурување и Европската конвенција за социјално осигурување.

Понатаму, министерската конференција препорача јакнење на улогата на Советот на Европа во процесот на размена на информации релевантни за координација на социјалното осигурување и споделување искуства и практики помеѓу државите членки, како и јакнење на неговата улога во следење на развојот во доменот на координација на социјалното осигурување во цела Европа.

Нашата цел не е да го презентираме овој водич како потполна слика на оваа, се чини сложена тема, туку да ги прикажеме правните инструменти на едноставен и лесно разбирлив начин. Би сакале да изразиме посебна благодарност на нашите експерти за социјално осигурување Џејсон Никлес (Jasen Nickless) и Хелмут Зидл (Helmut Siedl) за нивната напорна работа и вложениот труд во подготвувањето на овој водич.

Габриела Батаини-Драгани
Габриелла Баттаини-Драгани
Генерален Директор за социјална кохезија
ноември, 2003

ВОВЕД

Овој краток водич има за цел да им овозможи на читателите детално воведување и запознавање со инструментите за координација на социјалното осигурување на Советот на Европа. Водичот започнува со објаснување на основните филозофии во поткрепа на координацијата на социјалното осигурување; зошто координацијата е потребна и како таа може да се оствари. Понатаму, се говори за координацијата на социјалното осигурување во практиката преку осврт на спектарот расположиви правни инструменти, и накратко се објаснуваат некои од договорите коишто во моментов се во сила во Европа. Во останатите глави на овој краток водич се третираат следниве инструменти на Советот на Европа за координација на социјалното осигурување:

- Европските привремени договори за социјално осигурување
- Европската конвенција за социјална и медицинска помош
- Модел одредбите за билатерален договор за социјално осигурување
- Европската социјална повелба

ГЛАВА ЕДЕН

КООРДИНАЦИЈА НА СОЦИЈАЛНОТО ОСИГУРУВАЊЕ ВО ТЕОРИЈАТА

ВОВЕД

Во оваа глава се дава вовед во теоријата за координација на социјалното осигурување. Се објаснуваат целите на координацијата на социјалното осигурување и причините зошто истата е потребна, исто така опфатени се и основните принципи за координација и спектарот на правни инструменти коишто стојат на располагање за остварување ефикасна координација. Во оваа глава, ќе ги најдете следниве делови:

- 1.1 Територијалност и национална различност на социјалното осигурување
- 1.2 Ризиците од миграција и националните системи за социјално осигурување
- 1.3 Меѓународно право за социјално осигурување
- 1.4 Четири основни принципи за координација на социјалното осигурување
- 1.5 Правните инструменти за координација на социјалното осигурување
- 1.6 Хиерархијата на меѓународните инструменти
- 1.7 Терминологијата на социјалното осигурување

1.1 Територијалност и национална различност на социјалното осигурување

Социјалното осигурување е во основа творба на националното право. Висината на бенефициите, условите за нивно стекнување и времетраењето на исплата во шемите за социјално осигурување се уредени со националното законодавство. Овие шемии ги спроведуваат националните органи раководени од националните правила и прописи. Поединечните спорови за стекнување право на бенефиции или споровите за висината на бенефициите се решаваат од страна на националните судови. Затоа, опфатот на шемите односно системите за социјално осигурување традиционално е ограничен на територијата на одредена држава или на одреден регион во рамките на државата. Ваквиот ограничен територијален опфат може да води кон толкување според кое, националните правила овозможуваат исклучиво државјани на таа држава да стекнуваат право на

бенефиции, односно бенефиции ќе се исплаќаат само на оние лица коишто престојуваат на територијата обележана со географските граници на државата.

Територијалната природа на социјалното осигурување значи дека националните и регионалните шеми за социјално осигурување еволуирале на нивен сопствен начин. Тие се одраз на економската, политичката, општествената, географската и културолошката историја на секоја територија. Иако една територија може да биде под влијание на пример на друга територија, сепак не постојат две територии кои имаат сосема идентичен систем за социјално осигурување. На пример, државата А може да го заснова правото на одредена социјална бенефиција, како на пример инвалидската пензија, врз престојот. Во таков случај државата А ќе исплаќа инвалидска пензија само на оние лица кои законски престојуваат на нејзината територија во моментот кога станале инвалиди. Државата Б може да го заснова правото на истиот вид на бенефиција врз вработувањето, односно да исплаќа инвалидска пензија само на оние лица коишто биле вработени во моментот кога настапила инвалидноста. Државата Ц може да го заснова правото на инвалидска пензија врз извршувањето економска дејност, односно таа ќе ја исплаќа оваа пензија на оние лица кои биле вработени или самостојно вршеле дејност во моментот кога настапила инвалидноста.

Условите за стекнување право на одредена бенефиција исто така може да се разликуваат од територија до територија. На пример, гореспоменатата држава А може да не исплаќа пензија сè додека лицето не докаже дека законски престојувало на нејзината територија најмалку 20 години. Државата Б може да не исплаќа бенефиции доколку лицето не било вработено на нејзината територија 15 години, додека државата Ц може да бара вршење економска дејност во рамките на нејзините географски граници 10 години, пред да исплати каква било пензија.

Начинот на кој се пресметува инвалидската пензија може исто така значително да се разликува помеѓу државите А, Б и Ц. На пример, државата А може да исплаќа фиксен износ за секоја година за којашто лицето живеело во таа држава. Државата Б може да исплаќа фиксна основица, а потоа да го зголемува износот на основицата за секоја година за која лицето било вработено на територијата на таа држава. Државата Ц може да му исплаќа на инвалидот фиксен процент од неговиот предходно остварен приход, а овој процент да го зголемува за секоја година за која лицето вршело економска дејност во границите на државата.

Начинот на којшто се финансира исплатата на инвалидската пензија и другите бенефиции за случај на инвалидноста исто така може да се разликува во државите А, Б и Ц. Државата А може да ја обезбедува исплатата на инвалидската пензија од даноци коишто ги плаќаат сите граѓани, државата Б може да применува систем на придонеси за социјално осигурување во висина од 6% од остварената

заработувачка. Државата Ц може да ја финансира исплатата на инвалидската пензија преку придонес за социјално осигурување во висина од 5 % којшто ќе се издвојува од секој приход остварен од вршење економска дејност.

Територијалната природа и различноста на социјалното осигурување може да предизвика проблеми кога луѓето мигрираат, односно одат од една држава во друга. Миграцијата во контекст на социјалното осигурување би требало да се разбере во една мошне широка смисла. Таа ги опфаќа лицата коишто одлучиле да ја напуштат сопствената држава и постојано да се населат во друга. Исто така, овој поим ги опфаќа и оние лица кои живеат во една држава, а работат во друга држава и кои се враќаат дневно, еднаш неделно, еднаш месечно или барем еднаш годишно. Исто така, ги опфаќа и оние лица коишто живеат во една држава, а работат во друга држава и самостојно вршат дејност во трета. Оние лица коишто се испратени од работодавачот да работат во друга држава на определено време исто така се сметаат за мигранти во смисла на социјалното осигурување. Всушност, во овој контекст поимот "миграција" ги покрива сите ситуации кога лицето преминува граница. Дури и туристите и лицата кои патуваат за одмор и празници можат да се сметаат за мигранти за целите на социјалното осигурување. Територијалниот и разновиден карактер на социјалното осигурување создава потенцијални проблеми како за самите мигранти, така и за националните системи за социјално осигурување меѓу кои тие се движат.

1.2 Ризиците од миграција за мигрантите и за националните системи за социјално осигурување

Мигрантите се соочуваат со ризик од различен третман во споредба со државјаните на државата во која доаѓаат. Причина за ова може да биде тоа што новата држава можеби не признава и не исплаќа бенефиции на лица коишто не се нејзини државјани.

Територијалноста на социјалното осигурување значи дека лицата кои се одлучиле да направат долгорочен чекор и да се преселат во друга држава, можат да загубат некои од правата од социјално осигурување коишто ги стекнале во државата од која доаѓаат. На пример, можат да ги загубат сите "кредити" односно поени во однос на периодите на престој, вработување или вршење економска дејност што ги стекнале во нивната матична држава, бидејќи овие периоди можеби нема да се сметуваат според националниот закон за социјално осигурување во новата држава во којашто доаѓаат. Ова е исклучително важно во поглед на стекнување право на старосна или инвалидска пензија, каде правото и висината на пензијата зависи од периодите на признат престој, вработување или вршење економска дејност.

Можеби лицата кои доаѓаат во нова држава ќе го загубат правото на исплата на одредена бенефиција, кое им било признато во матичната држава. На пример, лицето се пензионира во државата А и се стекнува со право на целосна старосна пензија, но подоцна тоа лице одлучува да живее во потопла земја, државата Б. Според територијалната природа на социјалното осигурување тоа би значело дека согласно националниот закон, државата А не е должна да им исплаќа пензија на оние лица коишто ја напуштиле нејзината територија со цел да живеат во друга земја. По пристигнување во државата Б, пензионерот не би можел да се повика на националниот закон на државата Б и да бара исплата на пензија, бидејќи потребните периоди на престој, вработување или вршење економска дејност, коишто тој или таа ги исполнил во државата А најверојатно не се признаваат според националниот закон на државата Б.

Да ја разгледаме ситуацијата на мигрантот кој живее во државата А, но е вработен во државата Б. Инвалидската пензија во државата А се исплаќа на лицата кои престојуваат на нејзината територија, а исплатата се финансира од данок којшто го плаќаат сите граѓани. Во државата Б, инвалидската пензија се исплаќа на сите вработени лица и се финансира од придонеси за социјално осигурување, коишто се издвојуваат од платите на сите вработени. Лицето во нашиот пример би било покриено од двете земји, но иако теоретски има право на бенефиции и во двете држави, тој/таа ќе мора да издвојува и да плаќа за бенефициите и во двете држави. Ова се нарекува "позитивен судир на закони". Доколку ситуацијата е обратна, односно лицето да е вработено во државата А, а живее во државата Б, тој/таа нема да биде покриен/а со ниту еден систем и доколку стане инвалид воопшто нема да се стекне со право на пензија. Ова се нарекува "негативен судир на закони".

Миграцијата исто така создава проблеми и за националните системи за социјално осигурување. Негативниот судир на закони значи дека луѓето можат да ги одбегнуваат обврските во однос на социјалното осигурување, без оглед на тоа дали тоа се прави ненамерно или намерно. Разликите помеѓу државите во поглед на даночните закони и придонесите за социјално осигурување оставаат простор луѓето да го "надигруваат" едниот систем за сметка на другиот, на тој начин одбегнувајќи ги обврските и одговорностите.

1.3 Меѓународно право за социјално осигурување

Читателот ќе се потсети дека погоре беше споменато дека суштината на социјалното осигурување е предвидена со националното право. Сепак, националното право во голема мера може да биде под влијание на меѓународното право. Меѓународното право за социјално осигурување може да се подели на инструменти за хармонизација односно усогласување и инструменти за координација.

Инструментите за усогласување ги обврзуваат државите да извршат промена во содржината на нивните законодавства за социјално осигурување. Државите можеби ќе треба да ја променат должината на потребниот период којшто лицето треба да го исполни пред да се стекне со право на исплата на одредена бенефиција или одреден износ на бенефицијата. Усогласувањето може да се јави во форма на "унификација" и минимална хармонизација. Унификацијата, која понекогаш се нарекува "стандардизација" налага сите национални системи да усвојат одредени правила, ништо повеќе и ништо помалку. Минималната хармонизација се постигнува преку утврдување минимум стандарди, а на државите им се дозволува да предвидат подобри одредби доколку тоа го сакаат. Инструментите за усогласување влијаат врз националните закони и врз сите лица коишто се опфатени со тие закони, а не само врз мигрантите.

Инструментите за координација се однесуваат само на мигрантите. Инструментите за координација не ја менуваат содржината на националните системи за социјално осигурување, тие не го менуваат износот на бенефициите или условите за стекнување права од социјалното осигурување. Тие се применуваат само во оние ситуации каде постои некој преку-граничен елемент. Преку нив се обезбедува праведен третман за мигрантите. Доколку социјалното осигурување е креација на националното право, координацијата е творба на меѓународното право и во голема мера се заснова на соработката помеѓу државите.

1.4 Четири основни принципи за координација на социјалното осигурување

Во правото за координација се користат четири основни принципи со цел да се обезбеди социјално осигурување за мигрантите и да се надминат проблемите кои произлегуваат од територијалноста и различноста на националните системи за социјално осигурување. Овие четири основни принципи се следниве:

1.4.1 Еднаков третман

Со овој принцип се спречуваат државите различно да ги третираат странските државјани во споредба со сопствените државјани. Оваа дискриминација може да биде директна или индиректна. Директна дискриминација постои тогаш кога националното правило или пропис видливо односно очигледно различно ги третира сопствените државјани од странците, на пример преку резервирање на опфатот на одредена шема за социјално осигурување само за државјаните на таа држава. Индиректна дискриминација постои тогаш кога националното правило или пропис навидум се чини дека е неутрално, но во реалноста предизвикува потешки последици за лицата кои не се државјани, во споредба со државјаните

на одредена држава. На пример, условот според кој семејни бенефиции ќе се исплаќаат само на оние семејства каде децата се родени на територијата на државата. Ова значи дека доколку на државјанинот на одредена држава му се роди дете надвор од нејзината територија, тогаш тој/таа не може да се стекне со бенефиции, така што се чини дека ова правило се однесува подеднакво и за државјани и за странци. Меѓутоа, во реалноста поверојатно е на странскиот државјанин да му се роди дете надвор од државата, па според тоа ова правило далеку повеќе ќе ги погодува странските државјани во споредба со сопствените државјани, и тоа го прави ова правило индиректно дискриминаторско.

1.4.2 Определување на законодавство што ќе се применува

Проблемите кои се создаваат кај позитивниот и негативниот судир на закони може да се избегнат со определување дека секогаш ќе се применува законот само на една држава, а потоа се воспоставува правило или систем на правила според кои ќе се одлучи кој закон односно кое право ќе се применува. Кога еднаш ќе се определи кој закон ќе се применува, мигрантот ќе плаќа придонеси и ќе прима бенефиции според тој закон. Законот што ќе се применува може да се определи на повеќе начини. Вообичаено е да се применува законот на државата на вработување (*lex loci laboris*), но во одредени ситуации може се применува и законот на државата на престој.

Определување на законодавството што ќе се применува не е едноставна задача и често се потребни посебни правила коишто ќе се применуваат на посложените ситуации коишто можат да се појават кај миграцијата. На пример, често се бараат посебни правила за лицата кои се вработени во секторот транспорт и според тоа "работат" во повеќе држави, па во ваков случај ќе се применува законот на државата во која претпријатието има седиште. Морнарите најчесто се покриени со законот на знамето. Посебни правила се потребни и тогаш кога лицето работи во повеќе од една држава или самостојно врши дејност во една држава, а е вработено во друга држава.

Правилата за определување на законодавството што ќе се применува може да се разликуваат во зависност од видот на бенефициите, сепак генерално земено едно законодавство треба да се применува во однос на едно исто лице, исто вработување или иста економска дејност. Така на пример, бенефициите во натура каква што е медицинската грижа, може да се третираат различно од бенефициите во пари, какви што се надоместок за време на болест или старосната пензија.

1.4.3 Зачувување на стекнати права

Како што е објаснето погоре кога лицата одат од една во друга држава постои опасност тие да ги загубат "кредитите" што ги стекнале за периодите на престој

или вработување што ги навршиле во нивните матични држави. Ова може многу тешко да ги погоди лицата коишто сакаат да заминат во друга држава, а предходно биле вработени во нивната матична држава 15 или 20 години. Основниот принцип за зачувување на стекнатите права е периодите на престој, вработување или вршење економска дејност во една држава да бидат признати и во друга држава. Ова собирање на периодите на престој, вработување или вршење економска дејност се нарекува агрегација. На пример, државата А бара 20 години престој за лицето да се стекне со право на старосна пензија, додека државата Б бара вработување од 15 години, а државата Ц бара вршење економска дејност за време од 10 години. Доколку лицето живеело и работело во државата А за период од 10 години, во државата Б за период од 8 години и во државата Ц за период од 3 години, тоа лице не може да се стекне со право на пензија ниту според еден од овие национални системи. Меѓутоа, доколку се примени принципот на агрегација лицето би имало 21 година престој/вработување што би било доволно за задоволување на националните критериуми во секоја од овие држави.

Периодите на престој, вработување или вршење економска дејност не се само релеванти за стекнување право на одредена бенефиција, туку тие често се користат за пресметување на висината односно износот на бенефицијата. Системите на социјално осигурување функционираат често врз основа на многу деликатната рамнотежа на национално ниво помеѓу износите што се исплаќаат преку бенефициите и износите кои се примаат преку придонесите. Доколку принципот на агрегација се примени директно врз процесот на пресметување на бенефициите, тоа би довело до сериозна неправедност. Иако ова би предизвикало релативно помал проблем кај краткорочните бенефиции, каков што е надоместокот за време на болест, тоа би можело да прерасне во многу сериозен проблем кога се во прашање долгорочните бенефиции, какви што се старосната и инвалидската пензија. На пример, едно лице живее и работи 15 години во државата А, каде плаќа такса за престој преку која се покриваат трошоците за неговото социјално осигурување. Доколку ова лице потоа отиде во државата Б каде продолжува да работи уште 10 години пред да се пензионира и да поднесе барање за остварување право на старосна пензија, би било неправедно да се очекува од државата Б да му исплаќа пензија во висина на пензијата којашто му ја исплаќа на лице кое живее 25 години во државата Б. Ефектот од оваа ситуација би бил: државата А ќе профитира од 15 годишното плаќање на придонеси на лицето без обврска нешто да му исплати, а државата Б ќе треба да исплаќа долгорочна бенефиција иако истата примала придонеси само 10 години. Ова неправедност се корегира со правилото “pro-rata temporis” според кое секоја држава ќе исплаќа пензија соодветно на временскиот период за кој примателот на пензијата плаќал даноци/придонеси во таа држава. Така што во нашиот пример државата А би требало да исплаќа пензија којашто ќе ги одразува 15 години престој во неа, а државата Б би требало да исплаќа пензија којашто ќе ги одразува 10 години

вработување. Лицето на тој начин би примило две пензии, една од првата држава и друга од втората држава. Начинот на пресметување на овие пропорционални пензии се разликува од еден до друг договор за координација на социјалното осигурување и за тоа ќе се говори подетално во подоцнежните глави на овој Краток водич.

1.4.4 Извоз на бенефиции

Овој принцип воглавно ќе се применува на долгорочните бенефиции какви што се старосната пензија и инвалидската пензија кои се исплаќаат до крајот на животот на примателот или за одреден долг временски период. Доколку на одредено лице му е утврдено правото на остварување старосна пензија, со националниот закон може да се предвиди дека на примателот нема да му се исплаќа пензија доколку тој или таа ја напушти државата. Со ова се создава сериозна неправда спрема лицата кои сакаат или биле принудени да заминат во странство поради семејни причини. Принципот на извоз на бенефиции предвидува дека доколку лицето веќе се стекнало со право или би се стекнало со право на една од бенефициите опфатени со инструментот за координација, а потоа се пресели во друга држава, неговата матична држава ќе продолжи да му ги исплаќа бенефициите. Висината односно износот на бенефицијата нема да се намали или прилагоди на било кој начин како резултат на неговото преселување. Принципот на извоз на бенефиции може да се примени и на краткорочните бенефиции, каков што е надоместокот за време на невработеност, при што лицата кои бараат вработување во друга држава сè уште ќе го примаат надоместокот од нивната матична држава. Бенефициите во натура исто така можат да се извезуваат, на пример правото на медицинска грижа и третман може да се обезбеди во друга држава на трошок на матичната држава на пациентот. Ова може да биде битно кога лицето се разболува за време на одмор, но исто така може да се примени и тогаш кога е неоподна одредена хируршка интервенција којашто не е достапна во матичната држава.

1.5 Правните инструменти за координација на социјалното осигурување

Координацијата на социјалното осигурување е дел од меѓународното право коешто се создава преку меѓународни договори. Инструментите за координација на социјалното осигурување можат да се подведат под следниве категории:

1.5.1 Билатерални и мултилатерални договори

Ова се договори кои се потпишани од две или повеќе држави, со кои тие се согласуваат да се придржуваат кон еден или повеќе од четирите основни принципи на

координација во однос на еден или повеќе социјални ризици (старост, инвалидност, болест, мајчинство, здравствена заштита, итн.). Билатералните договори за мигрантите и нивното покривање со системот за социјално осигурување постојат во Европа скоро двеста години¹. Првите договори во основа се однесувале на заштитата на работниците мигранти од социјалниот ризик повреда при работа. Во текот на изминатиот век, бројот и сложеноста на билатералните договори значително се зголеми. Тие претендираат да ги одразат токовите на миграција, коишто се поврзани со географијата, јазикот и културата.

1.5.2 Мултилатерални конвенции

Ова се стандардизирани инструменти кои содржат еден или повеќе од четирите основни принципи за координација на социјалното осигурување и тие се отворени за потпишување за голем број држави. Вообичаено тие се изготвени од страна на меѓународни организации и отворени се за ратификација за нивните земји членки. Земјите членки на овие меѓународни организации не се обврзани да ги ратификуваат овие инструменти, тие тоа го прават на доброволна основа. Мултилатералните инструменти се помалку детални и прецизни во споредба со билатералните договори бидејќи тие мора да им удоволат на различни типови на системи за социјално осигурување.

1.5.3 Над-национални закони

Над-националниот односно супра-националниот закон го создаваат над-националните тела и како таков им се наметнува на нивните држави членки. Кога државата ќе се приклучи кон одредена над-национална организација, таа всушност се согласува да биде обврзана со примарното и секундарното законодавство на таа организација. Државите членки немаат право на избор дали ќе го ратификуваат инструментот или не. Во случај кога примарното или секундарното законодавство е во судир со националното законодавство, тогаш мора да се игнорира националното законодавство. Законот што го создава над-националното тело има супремација во однос на националниот закон. Над-националниот закон може во себе да содржи еден или повеќе од четирите основни принципи за координација на социјалното осигурување.

---

1. Првата билатерална конвенција за социјално осигурување насочена кон заштита на мигрантите е склучена помеѓу Франција и Дукедом од Парма во 1827 година, со која се гарантирала исплатата на пензии што се должеле од страна на една од овие нации спрема лицата коишто ѝ припаѓале на другата нација.

1.6 Хиерархијата на меѓународните инструменти

Кога лицето мигрант е опфатено со повеќе од еден меѓународен договор, се користи следнава хиерархија на инструменти за да се определи кој од нив ќе се примени во дадениот случај:

1. над-националниот закон
2. мултилатералните конвенции
3. билатералните или мултилатералните договори

1.7 Терминологијата на координацијата на социјалното осигурување

Подолу се прикажани голем број на термини или фрази кои често се користат во пишаните материјали и во дискусиите во врска со координацијата на социјалното осигурување:

Социјални ризици: овој термин произлегува од основниот принцип според кој социјалното осигурување овозможува осигурување од ризиците коишто се дел од нашето секојдневно живеење, на пример ризикот од неможност да се работи поради старост, привремена невработеност, поради повреда при работа, итн. Социјалните ризици исто така се нарекуват "осигурени случаи". Конвенцијата на Меѓународната организација на трудот за (минимум стандарди на) социјалното осигурување бр. 102 определува дека под реалмот на "социјално осигурување" потпаѓаат следниве ризици:

- i) потребата од медицинска грижа
- ii) привремена неспособност за работа (паричен надоместок во случај на болест)
- iii) невработеност
- iv) старост
- v) несреќа при работа и професионално заболување
- vi) одговорност за одгледување деца (семејни додатоци)
- vii) мајчинство
- viii) долготрајна неспособност за работа (инвалидност)
- ix) смрт на издржувачот на семејството (бенефиции за лицата кои го надживеале)

Кон оваа листа би требало да се додаде ризикот од сиромаштија или како што понекогаш се нарекува ризикот од "потреба". Заедничкиот назив за покривање на овие девет социјални ризици преку социјалното осигурување (онака како што се дефинирани во Конвенцијата бр. 102 на Меѓународната организација на трудот) и на ризикот од сиромаштија е "социјална заштита".

Социјално осигурување и социјална помош: со шемите за социјално осигурување се штитат луѓето од еден или повеќе од деветте признати ризици содржани во Конвенцијата 102 на МОТ (види ја листата во погорниот став). Социјалната помош од друга страна се однесува исклучиво на социјалните ризици од потреба и сиромаштија и при тоа не се бара да постои поврзаност помеѓу причините за таквата потреба (помош) и признатиот социјален ризик. Стекнувањето бенефиции според системот за социјално осигурување и социјална помош може да биде условено од определен имотен цензус. Со други зборови, бенефицијата ќе се исплатува само доколку барателот остварува приход под определената граница. Основната разлика помеѓу социјалното осигурување и социјалната помош се состои во тоа што преку системот за социјално осигурување им се исплаќаат одредени бенефиции на лицата кои се сиромашни затоа што кај нив настапил инвалидитет или го наживеале брачниот другар (водвец, вдовица). Од друга страна, кај социјалната помош не е релевантно прашањето зошто некое лице е сиромашно, туку е доволно тоа лице да остварува минимални средства за живот. Еден критериум за стекнување право на бенефиција според системот за социјално осигурување, е законодавството според кое се признава таквото право да ги става барателите во правно дефинирана позиција, така што тие ќе имаат апсолутно право на бенефиции, наспроти условеното право, чие стекнување зависи од дискреционото овластување да им се признае право во нивна корист. На пример, пензијата која им се исплаќа на сите лица коишто имаат приходи пониски од 100 евра месечно и кои имаат над 65 години живот ќе претставува бенефиција според системот за социјално осигурување бидејќи е поврзана за социјалниот ризик (староста). Бенефицијата која се плаќа на сите лица коишто остваруваат приход под 100 евра месечно, без оглед на причините за така нискиот приход, се смета за бенефиција според системот за социјална помош.

Шеми за кои се плаќаат и шеми за кои не се плаќаат придонеси: шемите за кои се плаќаат придонеси се оние шеми каде примателот на бенефицијата мора да плаќа парични придонеси преку кои се финансира шемата, или оние каде се бара да се исполни одреден минимален период на вршење професионална дејност пред да се изврши исплата на бенефицијата. Придонесот може да се плаќа преку посебни уплати за социјалното осигурување кои административно ќе се одземаат од платите на вработените или преку уплата на придонеси од страна на работодавачот во име на вработеното лице. Некои држави не бараат уплата на посебни придонеси од нивните граѓани, туку овие држави вообичаено ги финансираат сопствените социјални системи преку данокот на доход, па затоа кај нив се бара вршење професионална дејност за одреден минимален временски период. Шемите за коишто не се плаќаат придонеси се оние шеми каде не се бара плаќање на придонеси од примателот, ниту пак се бара одреден период на

вршење професионална дејност. Овие шеми често се базираат на проверка на имотниот цензус.

Персонален, материјален и територијален опфат: овие термини се користат за да се појасни покривањето односно опсегот на меѓународниот инструмент за координација на социјалното осигурување. Во овој контекст, "персоналниот опфат" се однесува на категориите на лица коишто се опфатени со дадениот инструмент, на пример државјани, вработени лица, лица кои самостојно вршат дејност, лица кои имаат постојано престојувалиште, итн. "Материјалниот опфат" се однесува на спектарот на шеми за социјална заштита кои се опфатени со меѓународниот инструмент, на пример шеми кои опфаќаат точно определени социјални ризици какви што се староста или инвалидноста, шеми за кои се плаќаат и шеми за кои не се плаќаат придонеси или шеми за социјална помош. "Територијалниот опфат" укажува на државите коишто се опфатени со меѓународниот инструмент, а понекогаш е неопходно да се определат политичките граници на одредена држава, на пример дали со договорот се опфатени и колониите на таа држава?

Законодавство: со овој термин се означуваат сите закони, прописи и други законски инструменти кои се во сила во дадена држава или во нејзин дел и коишто се однесуваат на гранките или шемите опфатени со меѓународниот инструмент.

Парични бенефиции и бенефиции во натура: паричните бенефиции, како што упатува и нивниот назив, вклучуваат плаќање одредена сума пари. Бенефициите во натура означуваат обезбедување стоки и услуги преку системот на социјална заштита, на пример медицинска грижа, болнички третман и снабдување со фармацевтски препарати.

Престој и присуство: за овие термини можат да се најдат посебни дефиниции во различни меѓународни инструменти, коишто ги објаснуваат нив многу подетално кога овие дефиниции се користат за целите на инструментот. Меѓутоа, кога се применуваат само националните закони, тогаш дефинициите на овие термини содржани во националното законодавство нема да се менуваат.

ГЛАВА ДВА

КООРДИНАЦИЈА НА СОЦИЈАЛНОТО ОСИГУРУВАЊЕ ВО ПРАКТИКАТА

ВОВЕД

Преходната глава се фокусираше на теоријата за меѓународната координација на социјалното осигурување. Оваа глава се занимава со постоечките инструменти за координација на социјалното осигурување. На почетокот, се дава многу кус вовед за билатералните договори пред да се премине на мултилатералните и над-националните инструменти. Во оваа глава, ќе ги најдете следниве делови:

- 2.1 Билатерални договори
- 2.2 Мултилатерални договори
- 2.3 Над-национални закони

2.1 Билатерални договори

Како што е објаснето во преходната глава, билатералните договори настојуваат да ги одразат миграционите токови помеѓу земјите. Во практиката, билатералните договори се разликуваат во голема мера. Тие се конципирани така што ги потенцираат својствените обележја на системот за социјално осигурување на секоја земја, бидејќи тие се склучуваат само помеѓу две држави.

Билатералните договори се разликуваат во поглед на нивниот персонален опфат. Некои билатерални договори се ограничени во овој поглед бидејќи ги опфаќаат само државјаните на договорните страни, додека други се неограничени и се применуваат на било кое лице коешто е покриено со системите за социјално осигурување на договорните страни (независно од државјанството на лицето). Исто така, тие се разликуваат и во поглед на материјалниот опфат, така што можат да бидат ограничени само на одредени социјални ризици или пак ограничени само на бенефициите за кои се плаќаат придонеси, а не и на бенефициите за кои не се плаќаат придонеси.

Советот на Европа изготви листа на модел одредби за билатералните договори. Овие модел одредби претставуваат своевиден водич за оние држави коишто сакаат меѓусебно да склучат договори за координација на социјалното осигурување. Модел одредбите немаат правно-обврзувачка сила и на државите им оставаат голем степен на флексибилност. Нивна цел е да го направат процесот на

переговарање и процесот на примена на билатералните договори поедноставен и побрз. Кога две држави меѓусебно ќе се согласат да ги координираат системите за социјално осигурување, тие се поштедени од сложеноста, трошоците и ризикот поврзани со изготвување одредби во договорот. Модел одредбите на Советот на Европа ги покриваат сите четири основни принципи за координација на социјалното осигурување: еднаков третман, определување на законодавството што ќе се применува, зачувување на стекнатите права и извоз на бенефициите.

2.2 Мултилатерални конвенции

Мултилатералните инструменти за координација вообичаено се подготвуваат од меѓународни организации коишто изготвуваат конвенции, кои потоа им се отворени на државите членки да им пристапат. Државите членки не се обврзани да ги ратификуваат овие инструменти, но доколку одлучат тоа да го сторат, тогаш нивните одредби ги обврзуваат. Постојат две главни меѓународни организации коишто се заинтересирани за создавање мултилатерални инструменти за координација на социјалното осигурување коишто ја засегаат Европа. Тоа се: Меѓународната организација на трудот и Советот на Европа.

Меѓународната организација на трудот - МОТ (International Labour Organization - ILO) е основана во 1919 година, како организација со светски размер, посветена на сигурноста на социјалните права преку подигање на здравствените и сигурносните стандарди, промовирање на еднаквоста, борба против општественото исклучување и залагање за почитување на достоинството на работа. Затоа, таа отсекогаш била вклучена во заштита на правата од социјално осигурување на работниците мигранти и во 1925 година го усвои првиот инструмент за координација: **Конвенцијата бр. 19 за еднаков третман** (надомест на штета претрпена од несреќа), којашто обезбедува еднаков третман на државјаните на договорните страни во случај на индустриски повреди. Во 1935 година, оваа организација ја усвои **Конвенцијата бр. 48 за зачувување на правото на пензија на мигрантите**, со која е овозможен извоз на пензиите и на нивните збирови и исплаќање прората.

Советот на Европа беше основан во 1949 година од страна на 10 држави членки, а во 2003 година и сè до овој момент неговото членство достигна 45 држави од западна, централна и источна Европа. Негова цел и определба е обезбедување заштита за социјалните права и постигнување повисок степен на општествена кохезија. Неговите инструменти во областа на координацијата воглавно се изготвени од страна на Комитетот на експерти за социјално осигурување, а се усвоени од Комитет на министри на Советот на Европа. Следува приказ на инструментите за мултилатерална координација коишто се изготвени и усвоени од Советот на Европа:

Европскиот привремен договор за шемите за социјално осигурување за случај на староста, инвалидност и надживување: овој инструмент влезе во сила во 1954 година и во тоа време претставуваше прв чекор кон координација на социјалното осигурување помеѓу државите членки на Советот на Европа. Овој договор се однесува на бенефициите во случај на старост, инвалидност и надживување (со него не е опфатена еднократната парична помош за случај на смрт), под услов истите да не се исплаќаат како дел од шемата за повреди при работа. Иако, со него се опфатени шемите за кои се плаќаат придонеси и шемите за кои не се плаќаат придонеси, овој договор не се однесува на социјалната помош и на посебните шеми со коишто се опфатени државните службеници или воените инвалиди.

Овој привремен договор предвидува еднаков третман на мигрантите. Еднаков третман мора да се обезбеди за државјаните на другите договорни страни. Така што, кога државјанин на една од договорните страни (неговата/нејзината "матична" држава) оди на територијата на друга договорна страна (држава на "прием"), тогаш лицето би требало да има право на и да ги ужива истите бенефиции и под истите услови како и државјаните на државата на прием. Меѓутоа, ова право на еднаков третман не се пренесува автоматски, туку се бара остварување на одреден период на престој, за инвалидските пензии за кои не се плаќаат придонеси.

Привремениот договор понатаму предвидува дека кој било билатерален или мултилатерален договор, склучен помеѓу две или повеќе договорни страни, ќе се применува и во однос на државјаните на другите договорни страни. На пример, државјанин на една договорна страна ја напушта својата матична држава - државата А и оди во друга договорна страна - државата Б, а подоцна оди во трета договорна држава - државата Ц. Помеѓу државата Б и државата Ц во сила е билатерален договор за координација на социјалното осигурување во однос на државјаните на државата А и државата Б. Во смисла на одредбите од договорот помеѓу државите Б и Ц, мигрантот се третира како државјанин на државата Б и Ц и има право на погодности кои произлегуваат од овој договор.

Европскиот привремен договор за социјално осигурување, освен за шемите за случај на старост, инвалидност и надживување: овој инструмент исто така влезе во сила во 1954 година. Со него се прошируваат одредбите за еднаков третман од Европскиот привремен договор за шемите за социјално осигурување за случај на старост, инвалидност и надживување кон шемите кои се однесуваат на медицинска грижа, парични бенефиции за случај на болест и мајчинство, бенефиции за време на невработеност, еднократна парична помош за случај на смрт, бенефиции за повреди при работа и семејни додатоци. Општиот опфат и структурата

на овој привремен договор ги следи оние на Привремениот договор за шемите за социјално осигурување во случај на старост, инвалидност и надживување, меѓутоа основен услов (со исклучок на бенефициите за повреди при работа) е лицето редовно да престојува на територијата на договорната страна од која побарува бенефиции. Една од причините за постоење на два одделни привремени договори е тоа што некои држави се подготвени да ги координираат краткорочните бенефиции (какви што се паричните бенефиции за време на болест), меѓутоа не и долгорочните бенефиции (какви што се старосните пензии).

Европската конвенција за социјална и медицинска помош: овој инструмент исто така влезе во сила во 1954 година. Конвенцијата во основа ги пополнува празнините на двата привремени договори објаснети погоре. Таа ги покрива оние шеми каде стекнувањето право на бенефиции се заснова на потреба или недостаток на средства. Конвенцијата предвидува еднаков третман на државјаните на другите договорни страни и со неа се ограничуваат случаи кога е дозволена репатријација односно враќање на мигранти само поради тоа што им е потребна социјална помош. Со неа им се дозволува на државите да наметнат услов односно остварување определен период на престој пред лицето да се стекне со право да не биде вратено бидејќи има потреба од помош. Исто така, со Конвенцијата се предвидува дека репатријацијата може да настапи само тогаш кога е неопходно потребна, без при тоа да се нарушуват хуманитарните обѕири.

Европската конвенција за социјално осигурување: овој инструмент влезе во сила во 1977 година и овозможува многу посеопфатна координација во споредба со онаа којашто се предвидува со привремените договори. Европската конвенција за социјално осигурување ја проширува координацијата на системите за социјално осигурување преку принципот на еднаков третман, со гарантирање на принципите на определување на законодавството што ќе се применува, зачувување на стекнатите права и извоз на бенефиции.

Европската конвенција не познава поделба на законодавство за краткорочни и законодавство за долгорочни бенефиции, но таа ги покрива сите долуспоменати шеми:

- бенефиции во случај на болест и мајчинство,
- бенефиции во случај на инвалидност,
- бенефиции во случај на старост,
- бенефиции за лицата кои го надживеале осигуреникот,
- бенефиции за професионални повреди и болести,
- еднократна парична помош за случај на смрт,
- бенефиции во случај на невработеност, и
- семејни бенефиции

Поширокиот опсег на Европската конвенција има за цел да ги замени Привремените договори преку изготвување посéопфатни механизми за координација. Треба да се истакне дека одредбите од Конвенцијата можат да се поделат на одредби кои произведуваат непосредно дејство веднаш штом државата ќе ја ратификува Конвенцијата, и одредби коишто не произведуваат дејство сè додека помеѓу договорните страни не бидат склучени имплементирачки мерки. Тоа значи дека иако државата ја ратификувала Конвенцијата, таа нема да биде обврзана со вториот вид одредби сè до моментот на склучување билатерален договор со друга договорна страна заради нејзина примена. Овие одредби немаат директно правно дејство, па затоа имаат само карактер на модел одредби.

Протоколот кон Европската конвенција за социјално осигурување: го проширува персоналниот опфат на Конвенцијата во однос на сите лица, коишто биле или се опфатени со законодавството на една или повеќе договорни страни, како и членовите на нивните семејства и лицата коишто ги надживеале. Ова значи дека персоналниот опфат на Конвенцијата, според измените извршени со Протоколот, не се ограничува само на државјани на договорните страни. Овој Протокол е усвоен во 1994 година, меѓутоа сè уште не влегол во сила.

2.3 Над-национални закони

Ова се инструменти коишто се создадени од супра-национални односно над-национални тела. Овие инструменти се правно-обврзувачки за државите членки, а државите немаат дискреционо право на одлучување дали ќе го ратификуваат договорот или не. Над-националниот инструмент од овој вид не само што има правно-обврзувачко дејство за државите членки, туку има супериорна позиција во однос на националното законодавство што ги покрива истите прашања. Со други зборови, доколку националниот закон е во судир со над-националниот закон, тогаш над-националниот закон е врховен (принцип на супрематија) и мора да се применува пред националниот закон. Постои само едно над-национално дело во Европа, а тоа е Европската унија. Во моментов, Унијата ја сочинуваат 15 држави членки и наскоро ќе се прошири кон земјите од централна и источна Европа. Европската унија се залага за подобрување на животниот стандард на луѓето преку развивање на внатрешниот пазар. Внатрешниот пазар налага слобода на движењето на стоките, услугите, капиталот и лицата преку границите на земји членки на Унијата.

Од самиот почеток беше јасно дека за да се овозможи слободно движење на работниците, правата од социјално осигурување на мигрантите мора да бидат заштитени. Луѓето нема да сакаат да ја напуштат сопствената матична држава доколку ризикуваат да ги загубат стекнатите права на пензија или доколку не

можат да стекнат право на бенефиции во случај на невработеност ако ја загубат работата по нивното преселување во друга држава членка. Одредбите за координација на социјалното осигурување помеѓу државите членки на Европската економска заедница (како што тогаш се нарекуваше) се воведени во моментот на раѓање на оваа институција во 1957 година. Европската економска заедница значително еволуираше од 1950-тите години. При тоа, акцентот не е само врз економска, туку и врз потребата од социјална регулатива и заштита на социјалните права.

Примарниот инструмент за координација на социјалното осигурување во рамките на Европската унија е Регулотивата 1408/71, преку која се применуваат принципите на еднаков третман, определување на законодавството што ќе се применува, зачувување на стекнатите права и извозот на бенефиции во однос на сите шеми за социјално осигурување опфатени со Европската конвенција и Конвенцијата 102 на Меѓународната организација на трудот. Првично, персоналниот опфат на оваа регулатива беше ограничен на вработени лица коишто се државјани на државите членки и на нивните семејства, меѓутоа постепено тој опфат се прошируваше и во однос на лицата кои самостојно вршат дејност, на посебните шеми за студенти, на посебните шеми за државните службеници, а од неодамна, и на државјаните на трети земји. Административните мерки коишто се неопходни за примена на Регулотивата 1408/71 се уредени со Регулотивата 574/72. Важноста на одредбите од инструментите на Европската унија за координација на социјалното осигурување е проширена и спрема трите држави членки на ЕФТА и тоа Исланд, Лихтенштајн и Норвешка, со Договорот за европска економска област, како и спрема четвртата држава членка на ЕФТА, Швајцарија, преку посебен договор.

ГЛАВА ТРИ

ЕВРОПСКИТЕ ПРИВРЕМЕНИ ДОГОВОРИ ЗА СОЦИЈАЛНО ОСИГУРУВАЊЕ

ВОВЕД

Во оваа глава се говори за двата посебни привремени договори на Советот на Европа за социјалното осигурување. Еден од овие договори е Европскиот привремен договор за шемите за социјално осигурување за случај на старост, инвалидност и надживување (бр. 12 од Серијата Европски договори), а вториот е Европскиот привремен договор за социјално осигурување освен шемите за случај на старост, инвалидност и надживување (бр. 13 од Серијата Европски договори). Причина за постоене на два посебни договори беше уверувањето на експертите, коишто беа задолжени за изготвување на овие договори, дека одредени држави можеби се подготвени да прифатат одредби за координација во однос на краткорочните бенефиции, какви што се бенефициите за време на болест или невработеност, но не и во однос на долгорочните бенефиции, какви што се старосната и инвалидската пензија. Меѓутоа, во практиката, сите држави коишто ратификувале еден од привремените договори, го ратификувале и другиот договор.

Двата Привремени договори беа изменети со протоколи во поглед на правата на бегалците. Тие исто така се предмет на Појаснувачкиот извештај, изготвен од Комитетот на експерти за координација во областа на социјалното осигурување ("Комитет на експерти"). Комитетот на експерти го сочинуваат високо-рангирани државни службеници од земјите членки на Советот на Европа. Тој делува како значен форум каде редовно се расправа за примената, толкувањето и развојот на координацијата на социјалното осигурување во Советот на Европа. Појаснувачкиот извештај за Привремените договори е усвоен од Комитетот на министри на Советот на Европа, на кој начин извештајот стана официјален документ на Советот на Европа.

Иако Привремените договори се разликуваат во однос на нивниот материјален опфат, нивната структура и содржина во голема мера се слични. Всушност, повеќето од одредбите од овие два договора се идентични, што овозможува во оваа глава истите да се разгледуваат истовремено². На читателот ќе му се посочат и

---

2. Тоа значи дека Привремените договори следат ист редослед на нумерирање на одредбите, па затоа кога се упатува на конкретен член од двата привремени договори ќе стои "член X од двата привремени договори". Доколку се упатува на одредба содржана само во еден од привремените договори, референцата ќе гласи или "Привремен договор 12" или "Привремен договор 13".

образложат суштинските разлики помеѓу овие два Привремени договори³. Во оваа глава, се содржани следниве делови:

- 3.1 Историјатот на Привремените договори
- 3.2 Суштината на Привремените договори
- 3.3 Протоколите
- 3.4 Појаснувачкиот извештај

3.1 Историјат на Привремените договори

Првата иницијатива на Советот на Европа во однос на социјалното осигурување на работниците мигранти беше преземена од страна на Консултативното собрание (сегашното Парламентарно собрание), на неговата прва седница одржана во септември 1949 година, кога беше усвоена Препорака за улогата на Советот на Европа во областа на социјалното осигурување, а посебно за можноста за гарантирање исти социјални права за странските работници како и за работниците државјани⁴.

Комитетот на министри прво ја испита можноста за проширување на одредбите на мултилатералната Конвенција за социјално осигурување спрема сите држави членки, којашто беше потпишана на 7 ноември 1949 година во Париз од страна на пет држави потписнички на Бриселскиот договор⁵. Поради сложеноста на проблемот, одлучи да свика Комитет на експерти за социјално осигурување. На првиот состанок, овој Комитет на експерти заклучи дека вакво проширување не може да се постигне, па затоа како привремена мерка, предложи склучување на два привремени мултилатерални договори.

Двата Привремени договори беа потпишани на 11 декември 1953 година и влегоа во сила на 1 јули 1954 година. Тие претставуваат зародиш на мултилатералните инструменти за координација на социјалното осигурување на Советот на Европа, и првично беа замислени само како привремени инструменти кои требаше да ја пополнат празнината на она што во преамбулата на Привремените договори се нарекува "општа конвенција заснована врз мрежа на билатерални договори". Оваа општа конвенција подоцна доби форма на Европска конвенција за

---

3. Листа на потписи и ратификации на Привремените договори, заклучно со 1 септември 2003 е содржана во Прилогот II. За актуелната листа и за упатувања на текстовите на Привремените договори, протоколите и Појаснувачкиот извештај види Пилот I.

4. Седница, 1949: Док. 79; 1, 3.

5. Оваа Конвенција потпишана меѓу Белгија, Франција, Луксембург, Холандија, Обединетото Кралство, гарантираше еднаков третман за државјаните на договорните страни во примена на законодавството за социјално осигурување и ги поврза билатералните договори склучени помеѓу овие пет држави.

социјално осигурување ("Европска конвенција"). Меѓутоа, и покрај влегувањето во сила на Европската конвенција, Привремените договори останаа во сила за оние договорни страни на Привремените договори, кои сè уште не ја ратификувале Европската конвенција. Привремените договори продолжуваат и понатаму да опстојуваат и останаа во сила, што значи дека државата сè уште може да одлучи да го ратификува само едниот или и двата привремени договори.

3.2 Суштината на Привремените договори

3.2.1 Две функции на Привремените договори

Привремените договори имаат две основни функции. Првата функција е **елимирање на дискриминацијата на државјаните** на договорните страни⁶. Со други зборови кога државјанинот на една договорна страна (државата А) оди во друга договорна страна (државата Б), државата Б е должна да го третира лицето од државата А на ист начин како што ги третира и сопствените државјани. Ова се однесува на прашањата како што се условите за стекнување право на бенефиции, нивниот износ и извозот на бенефиции. На пример, државјанин на државата А оди и работи во државата Б - 25 години, каде прима старосна пензија по основ на придонеси од државата Б, а потоа се враќа во државата А. Доколку националниот закон на државата Б дозволува нејзините државјани да ја извезат односно пренесат старосната пензија од државата Б во државата А, тогаш државата Б неможе да го спречи лицето кое ѝ припаѓа на државата А и кое се враќа во државата А да продолжи да ја прима пензијата од државата Б.

Привремените договори воглавно се занимаваат со спречување на директната дискриминација на лицата по основ на нивното државјанство. Тие *општо земено* не се протегаат на индиректната дискриминација, но постојат две инстанции каде Привремените договори осудуваат посебни форми на индиректна дискриминација:

- i) Привремените договори експлицитно предвидуваат дека лице родено на територијата на една договорна страна ќе биде третирано како да е родено на територијата на која било друга договорна страна⁷. Со оваа одредба се оневозможуваат договорните страни да ги одбегнат обрските за недискриминација по основ на државјанство, преку наметнување на двоен услов - државјанство и место на раѓање за стекнување права на бенефиции или за покривање со системот за социјално осигурување. Возможно е лицето да биде државјанин на државата А иако тој или таа

---

6. Член 2 од двата Привремени договори.

7. Член 2(2) од двата Привремени договори.

не се родени на територијата на државата А, на пример тогаш кога лицето е родено во државата Б, но неговите или нејзините родители се државјани на државата А. Доколку државата А го услови правото, односно исплатата на бенефициите и со државјанство и со место на раѓање, дури и тогаш кога лицето од примерот погоре би се вратило да живее во државата А, тој или таа нема да може да се стекне со право на бенефиции. Гледано од строго технички аспект, државата А не врши дискриминација по основ на државјанство. Овој двоен услов е пример за индиректна дискриминација. Дополнителниот услов што се бара - местото на раѓање, очигледно е неутрален и ги засега односно преку него можат да бидат исклучени како лицата државјани така и оние лица кои не се државјани на државата во прашање. Меѓутоа, овој услов има многу поголем пропорционален ефект врз лицата кои не се државјани во споредба со лицата државјани, бидејќи постои многу поголема веројатност лицата кои не се државјани да бидат родени надвор од границите на државата, којашто го наметнува местото на раѓање како услов. Од тие причини Привремените договори предвидуваат дека договорната страна ќе ги третира државјаните на друга договорна страна како да се тие нејзини државјани, родени на нејзина територија.

- ii) Привремениот договор за социјално осигурување освен за шемите за случај на старост, инвалидност и надживување содржи посебни одредби за недискриминација по основ на државјанство на децата. Возможно е државата да го предвиди државјанството на детето како услов за стекнување одредена семејна бенефиција. Ова води кон индиректна дискриминација бидејќи лицето државјанин на државата А може да има деца кои се државјани на државата Б (веројатно поради државјанството на другиот родител), сепак многу е поверојатно странскиот државјанин кој работи во државата А да има деца кои не се државјани на државата А. Затоа Привремениот договор предвидува дека договорната страна ќе го третира детето кое е државјанин на која било друга договорна страна како нејзин државјанин⁸.

Втората основна функција на Привремените договори е **да го прошири важењето на одредбите на кои било билатерални или мултилатерални договори** склучени помеѓу две договорни страни во однос на државјаните на сите договорни страни⁹. На пример, државите А, Б и Ц се договорни страни на Привремениот договор за шемите за социјално осигурување за случај на

8. Член 2(3) од Привремениот договор бр. 13.

9. Член 3 од двата Привремени договори.

старост, инвалидност и надживување. Државјанин на државата А се преселува во државата Б каде работи 10 години, пред да се пресели во државата Ц каде работи уште 15 години до неговото пензионирање. Државата Ц бара вработување, односно работен стаж од 20 години како услов за стекнување право на старосна пензија. Не постои билатерален договор помеѓу државите А и Ц, но постои билатерален договор помеѓу државите Б и Ц. Со билатералниот договор помеѓу државите Б и Ц се предвидува агрегација на периодите на вработување навршен во секоја од овие држави, но тоа се однесува само за државјаните на државите Б и Ц. Во согласност со одредбите на билатералниот договор, државјанин на државата А не е опфатен со овие одредби бидејќи тој или таа не е ниту државјанин на државата Б, ниту државјанин на државата Ц. Меѓутоа, државите А, Б, и Ц се обврзани со Привремениот договор па затоа државата Ц е должна да ги третира државјаните на државата А на ист начин на кој ги третира и државјаните на државата Б. Тоа значи дека државата Ц мора да ги земе предвид периодите на вработување што лицето кое е државјанин на државата А ги остварило додека престојувало во државата Б. Бидејќи не постои никаков договор помеѓу државите А и Ц, државата Ц не е должна да ги земе предвид периодите на вработување на тоа лице додека престојувало во државата А.

Ова проширување на правата не се однесува само на билатералните договори склучени помеѓу договорните страни, туку се однесува и на мултилатералните договори па дури и на мултилатералните договори потпишани од држави кои се и кои не се договорни страни на Привремените договори. Дејството на одредбите на последниот вид мултилатерални договори ќе се прошири доколку проширувањето на правата според Привремениот договор нема обратен ефект врз државите кои не се негови договорни страни. Замислете дека билатералниот договор за којшто се говореше во горниот став е всушност мултилатерален договор помеѓу државите Б, Ц, Д и Е, каде државите Д и Е не се договорни страни на Привремениот договор за шемите за социјално осигурување за случај на старост, инвалидност и надживување. Во таков случај државјанинот на државата А ќе има право да побарува бенефиции од државите Б и Ц по основ на агрегација на периодите на вработување навршени во државите Б и Ц, меѓутоа тој или таа нема да може да побарува право на агрегација спрема државите Д и Е.

Првата функција (елиминирање на дискриминацијата) и втората функција (проширување на постоечките меѓународни договори) на Привремените договори се поврзани само со еден од четирите основни принципи за меѓународната координација на социјалното осигурување, а тоа е принципот на еднаков

третман. Ниту еден од Привремените договори директно не ги обврзува договорните страни да го применуваат принципот на зачувување на стекнатите права, принципот на определување на законодавството што ќе се применува или принципот на извоз на бенефициите. Меѓутоа, овие три принципи ќе се применуваат доколку две или повеќе договорни страни склучиле билатерален или мултилатерален договор. Убавината на Привремените договори се состои во тоа што со нив се избегнува комплицираноста при изготвување правила за воведување на сите четири принципи за меѓународната координација на социјалното осигурување, наместо тоа тие се потпираат на постоечките механизми кои овозможуваат да се обезбеди што поголем број на мигранти да ја уживаат заштитата на овие основни принципи.

Правото на еднаков третман што се гарантира со Привремените договори не е апсолутно право. Договорните страни се слободни во одлуката да го исклучат принципот на еднаков третман во некои области или да ја условат примената на овој принцип во други области. На пример, принципот на недискриминација по основ на државјанство може целосно да биде исклучен во однос на националните закони кои се однесуваат на учество на осигурените лица во спроведувањето на шемата за социјално осигурување¹⁰. Ова посебно се однесува на државите во кои се спроведуваат избори, така што претставници на работодавачите, вработените, синдикатите, пациентите и други можат да имаат директно влијание врз водењето на шемите за социјално осигурување. Привремените договори изричито предвидуваат дека договорните страни имаат дискреционо право односно слобода да ги исклучат странските државјани да се кандидираат или да гласаат на изборите.

Исто така, Привремените договори им дозволуваат на договорните страни да го условат правото на недискриминација и правото на проширување на важноста на меѓународните договори за социјално осигурување со "вообичен престој" или со навршување на одреден минимален период на престој. Овие услови варираат помеѓу двата Привремени договори и помеѓу шемите за кои се плаќаат и за кои не се плаќаат придонеси. За нив ќе се говори подолу под точка 3.2.3. Договорните страни не се обврзани да ја исклучат примената на принципот на еднаквост или да ги наметнат гореспоменатите услови, тоа е само опција којашто им е оставена на располагање со Привремените договори. Всушност, *општ принцип* на Привремените договори е дека договорните страни се сло-

---

10. Член 6 од двата Привремени договори.

бодни да усвојат правила кои ќе бидат погодни за мигрантите во споредба со оние коишто се содржани во Привремените договори¹¹ .

3.2.2 Материјалниот опфат на Привремените договори

Привремените договори се разликуваат во поглед на спектарот на шемите што ги покриваат. **Привремениот договор за шемите за социјално осигурување за случај на старост, инвалидност и надживување** ги покрива шемите кои овозможуваат:¹²

- i) бенефиции за случај на старост;
- ii) бенефиции за случај на инвалидност (потполна или долготрајна неспособност) со исклучок на оние коишто се признаваат во рамките на шемите за повреди при работа, и
- iii) бенефиции за лицата кои го надживеале осигуреникот, со исклучок на еднократна парична помош за случај на смрт или бенефициите коишто се доделуваат во рамки на шемите за повреди при работа¹³. Еднократната парична помош за случај на смрт претставува паушален износ кој еднократно им се исплатува на лицата коишто го надживеале осигуреникот. Овој Привремен договор се ограничува на периодични исплати во корист на лицата коишто го загубиле лицето што ги издржувало¹⁴ .

Привремениот договор за шемите за социјално осигурување освен за шемите за социјално осигурување за случај на старост, инвалидност и надживување се применува во однос на следниве социјални ризици¹⁵:

- i) болест, мајчинство или смрт (парична помош во случај на смрт), вклучувајќи и медицински бенефиции се додека тие не се предмет на проценување на потребите. Терминот "Проценка на потребите" не е дефиниран во Привремениот договор. Со него се означува каков било услов што се поставува во однос на средствата или имотот на барателот, при што бенефицијата нема да биде призната доколку барателот има приход или имот којшто го надминува предвидениот граничен износ.
- ii) повреда при работа, каде се вклучени бенефициите и за краткотрајната и за долготрајната неспособност за работа. Исто така, тука се вклучени

11. Член 5 од двата Привремени договори.

12. Член 1(1) од Привремениот договор бр. 12 .

13. Инвалидноста според шемата за повреди при работа е покриена со Привремениот договор бр. 13.

14. Еднократната парична помош за случај на смрт и други бенефиции според шемата за повреди при работа се покриени со Привремениот договор бр. 13.

15. Член 1(1) од Привремениот договор бр. 13.

и шемите според кои работодавачите се должни на вработените да им ги надоместат повредите причинети со извршување на нивните работни обврски. Ова надоместување може да биде преку исплата на одреден паушален износ или преку исплата на периодични бенефиции,

- iii) невработеност, и
- iv) семејни додатоци.

Во двата Привремени договори изричито се вклучени шемите за кои се плаќаат и шемите за кои не се плаќаат придонеси¹⁶. Меѓутоа, овие шеми не се дефинирани во Привремените договори. Појаснувачкиот извештај упатува на дефинициите содржани во Европската конвенција, којашто се разбира беше изготвена по Привремените договори. Европската конвенција ги дефинира шемите за кои се плаќаат придонеси како: *"шеми кои овозможуваат бенефиции, чие доделување зависи од директното финансиско учество на засегнатите лица или на нивните работодавачи, или од одреден квалификувачки период на извршување професионална дејност"* а шемите за кои не се плаќаат придонеси се оние *"според кои доделувањето бенефиции не зависи од директното финансиско учество на лицата кои се опфатени или на нивните работодавачи, ниту од одреден квалификувачки период на извршување професионална дејност"*¹⁷.

Двата Привремени договори експлицитно го исклучуваат следново¹⁸:

- i) јавна помош: шемите за јавна помош се покриени со комплементарен инструмент, имено со Европската конвенција за социјална и медицинска помош (види глава 4 од овој Краток водич). Двата Привремените договори заедно со Европската конвенција за социјална и медицинска помош успеваат да го покријат целокупниот спектар на социјална заштита; долгорочните бенефиции од социјалното осигурување, краткорочните бенефиции од социјалното осигурување и социјалната/јавна помош. Можеби се чини чудно што во Привремените договори се користи терминот "јавна помош", а во комплементарниот инструмент се користи терминот "социјална и медицинска помош", меѓутоа во контекст на механизмите за координација на Советот на Европа овие два термина означуваат иста работа.
- ii) посебни шеми за државните службеници, треба да се напомене дека државните службеници не се исклучени сами по себе. Исклучени се само шемите кои исклучиво ги покриваат државните службеници.

---

16. Член 1(2) од двата Привремени договори.

17. Член 1 (s) од Европската конвенција за социјално осигурување.

18. Член 1(2) од двата Привремени договори.

Доколку државните службеници се опфатени со општата шема, со којшто се опфатени вработените во сите сектори, тогаш и тие ќе можат да ги користат погодностите на Привремените договори во однос на тие шеми. Се разбира дека доколку за државните службеници има ексклузивна дополнителна шема преку која се исплаќа над општата шема, тогаш таквата дополнителна шема ќе биде исклучена од Привремените договори.

- iii) бенефиции за случај на повреда стекната во војна или поради странска окупација. Овие бенефиции се сами по себе поврзани со чувството на национална припадност и идентитет на поединецот.

Многу малку од термините коишто се користат за објаснување на материјалниот опфат на Привремените договори се всушност дефинирани во Привремените договори. Некои термини изричито се оставени да бидат дефинирани од договорните страни во согласност со нивните национални закони, а такви се термините "територија" и "државјани"¹⁹. Оставањето договорните страни да ги дефинираат термините може да создаде основи за несигурност и спорови. Сепак, секоја договорна страна е должна да изготви листа на сите национални шеми во однос на кои ќе се применуваат Привремените договори²⁰. Оваа листа е содржана во Анексот I. Анексот I кон секој Привремен договор претставува "таксативна" листа на шеми во однос на кои се применува тој договор. Тоа не е листа на закони и прописи, туку едноставно се посочува секоја шема. Секогаш кога некоја договорна страна ќе укине некоја шема или ќе создаде нова шема, и ако таа шема потпаѓа под материјалниот опфат на Привремените договори, тогаш договорната страна е должна да го пријави тоа на Генералниот секретар на Советот на Европа во рок од три месеци од денот на објавување на националниот закон со којшто е укината/создадена шемата²¹.

Листата на мултилатерални и билатерални договори коишто се покриени со Привремените договори може да се најде во Анексот II на овие договори²². Како и во случајот на Анекс I, и овој Анекс претставува таксативна листа на кој начин се намалува можноста од несигурност и спор помеѓу договорните страни.

---

19. Член 1(4) од двата Привремени договори.

20. Член 7 од двата Привремени договори.

21. Член 7(2) од двата Привремени договори.

22. Член 8 од двата Привремени договори.

3.2.3 Услови кои можат да се постават во однос на правата обезбедени со Привремените договори

Правото на недискриминација и проширувањето на важноста на билатералните и мултилатералните договори не е апсолутно. Условите коишто можат да се постават во однос на стекнувањето права се разликуваат од едниот до другиот привремен договор, а договорите исто така се разликуваат во однос на социјалниот ризик што го покриваат и во тоа дали за шемите се плаќаат или не се плаќаат придонеси. Најдобриот начин за да се објаснат условите предвидени со Привремените договори, е тие да се разгледуваат поединечно.

Европскиот привремен договор за шемите за социјално осигурување за случај на старост, инвалидност и надживување: Прво, правилата за недискриминација се применуваат на инвалидската пензија само тогаш кога барателот на пензијата *"редовно престојувал"* во договорната страна во моментот на првото дијагностицирање на медицинската состојба којашто довела до негова долготрајна неспособност²³. Овој услов се однесува и на шемите за кои се плаќаат и на шемите за кои не се плаќаат придонеси. Една од причините за поставување на овој услов е да се избегне т.н. *"социјален туризам"*. Овој термин се користи за да се означи ситуација кога едно лице патува од една во друга земја со цел да се добие повиоки социјални бенефиции²⁴.

Второ, правилата за недискриминација се однесуваат на пензиите за кои предходно не се плаќани придонеси само доколку заинтересираното лице:

- i) престојувало во договорната страна од која побарува пензија не помалку од 15 години сметано од денот на навршување 20 години живот. Овој период од 15 години не мора да биде непрекинат престој,
- ii) *"редовно престојувал"* во државата во која бара остварување бенефиција непрекинато најмалку 5 години пред поднесување на барањето. Не постои дефиниција за терминот редовен престој, тоа е оставено да го сторат договорните страни. Најчесто тоа се прави преку правила со кои се предвидува за колкав временски период лицето може да ја напушти државата без притоа да се смета дека тоа лице повеќе редовно не престојува, и

---

23. Член 2(1)(а) од Привремениот договор бр. 12.

24. Социјалниот туризам исто така се контролира преку националните правила за одобрување привремен или постојан престој. Некои држави издаваат дозволи за престој само доколку заинтересираните лица имаат доволно средства за издржување и доколку се во добра здравствена состојба.

- iii) барателот продолжува редовно да престојува во државата каде се исплаќа бенефицијата²⁵. Овие одредби ефективно го блокираат извозот на бенефиции за кои не се плаќаат придонеси. Дури и тогаш кога националниот закон предвидува дека ваква пензија ќе се исплаќа на државјаните коишто ќе се преселат во друга држава, сепак на овој закон нема да можат да се повикаат лицата државјани на други договорни страни во смисла на Привремените договори, бидејќи штом овие лица ја напуштат територијата на државата во која побаруваат бенефиции, тие повеќе редовно не престојуваат таму. Тоа повратно значи дека тие повеќе нема да имаат право на еднаков третман.

Меѓутоа, во однос на пензиите за кои се плаќаат придонеси, правилата за недискриминација се применуваат во сите случаи кога заинтересираното лице престојува на територијата на **која било договорна страна**²⁶. Потребно е да се воочи разликата дека тука станува збор само за престој, а не и за редовен престој, како и дека не се бараат минимум периоди на престој или финансиски придонеси. Што се однесува до пензиите за кои се плаќаат придонеси, не постои обврска за лицето да го продолжи редовниот престој откако бенефицијата односно пензијата му е одобрена. Значи за разлика од пензиите за кои не се плаќаат придонеси, доколку националниот закон дозволува извоз на бенефиции, тогаш државјанинот на договорната страна може да ја искористи ваквата законска можност.

Доколку лицето не ги исполнува условите споменати погоре, договорната страна има право да го исклучи од еднаков третман со сопствените државјани. Ова значи дека лицето може да биде спречено да се приклучи кон шемата за социјално осигурување или да му го одбие барањето за остварување бенефиции од шемата за социјално осигурување бидејќи тој /таа не е државјанин на договорната страна.

Конечно, важноста на одредбите на билатералните и мултилатералните договори нема да се прошири во однос на пензиите за кои не се плаќаат придонеси, освен доколку барателот:

- i) престојувал во договорната страна најмалку 15 години по навршување 20 години живот, и
- ii) редовно престојувал во таа држава непрекинато најмалку 5 години пред поднесување на барањето²⁷.

25. Член 2(1)(б) од Привремениот договор бр. 12.

26. Член 2(1)(ц) од Привремениот договор бр. 12.

27. Член 3(2) од Привремениот договор бр. 12.

Неисполнувањето на овие услови води кон неможност на лицето да побарува какви било бенефиции според кој било билатерален или мултилатерален договор, што може да постои во поглед на пензиите за кои не се плаќаат придонеси. На пример, државите А, Б, и Ц го ратификувале Привремениот договор. Едно лице од државата А се сели во државата Б на 20 годишна возраст и таму останува до исполнување 35 години живот и потоа повторно се враќа во државата А. Кога исполнува 57 години живот, таа се враќа во државата Б. По враќањето во државата Б, таа таму живее и работи непрекинато (и покрај нејзиното одење за празници во државата А) за уште 3 години. Возраста за пензионирање во државата Б изнесува 60 години за жени, така што таа се пензионира и се сели во државата Ц, каде во рок од 6 месеци сфаќа дека финансиски не може да се издржува. Помеѓу државата Б и државата Ц постои билатерален договор, според кој пензиите за кои не се плаќаат придонеси можат да се извезуваат од државјани на државата Б во државата Ц. Лицето во нашиот пример не го исполнува условот од 5 годишен непрекинат редовен престој во државата Б пред поднесување на барањето, па затоа не може да се повика на овој договор со цел да оствари пензија за која не се плаќаат придонеси во државата Б, којашто потоа би можела да ја извезе во државата Ц. Државата Б има право да го одбие извозот на пензијата, едноставно повикувајќи се на одредбите на билатералниот договор поради фактот што барателот не е државјанин на државата Б.

Европскиот привремен договор за социјално осигурување освен за шемите за случај на старост, инвалидност и надживување: условите кои се поставуваат во однос на правилата за недискриминација се следниве:

- i) правото на недискриминација се применува во однос на **бенефициите за повреда при работа** (било за нив да се плаќаат или да не се плаќаат придонеси) доколку барателот престојува на територијата на **која било од договорните страни**. На пример државите А, Б и Ц го ратификувале Привремениот договор. Лице државјанин на државата А оди да работи во државата Б каде доживува повреда при работа, која резултира со трајна неспособност за работа. Потоа, лицето се сели во државата Ц, каде живее со неговата ќерка која се грижи за него. Значи тоа лице сè уште ги исполнува условите кои се бараат за недискриминација. Доколку **националниот закон** на државата Б дозволува државјани на таа држава да ги извезува бенефициите за случај на повреда при работа во државата Ц, тогаш и државјаните на државата А исто така ќе ги уживаат погодностите предвидени со одредбите на националниот закон²⁸.

---

28. Член 2(1)(а) од Привремениот договор бр. 13.

- ii) за сите други бенефиции, освен оние за случај на повреда при работа, барателот мора редовно да престојува на територијата на договорната страна од која побарува бенефиции. Со други зборови, дури и ако постои национален закон кој изричито им дозволува на сопствените државјани да ги извезуваат бенефициите, државјаните на другите договорни страни не можат да се потпрат врз националниот закон бидејќи кога ќе престанат редовно да престојуваат, договорната страна во која тие предходно престојувале има право да ги дискриминира по основ на државјанство²⁹.
- iii) бенефициите за случај на болест, мајчинство и невработеност не се предмет на уредување со правилата за недискриминација освен доколку осигурениот случај за кој тие се однесуваат настапил додека барателот редовно престојувал во државата каде се побаруваат бенефициите. Како релевантни се сметаат: датумот кога е издадено лекарско уверение за болеста, претпоставниот датум на зачнување на плодот, или датумот кога е загубена работата односно вработувањето³⁰. Овие услови, меѓу другото, се наметнуваат за да се избегне социјалниот туризам.
- iv) за бенефициите за кои не се плаќаат придонеси, освен за бенефициите за повреда при работа, правилата за недискриминација ќе се применуваат само тогаш кога лицето престојува на територијата на договорната страна најмалку 6 месеци пред поднесување на барањето за бенефиции³¹. Значајно е да забележи дека за овие 6 месеци, не се бара "редовен престој" или континуиран/непрекинат престој.

Конечно, исполнување на условот од 6 месечен престој непосредно пред поднесување на барањето, се бара и за проширување на важноста на одредбите на билатералните и мултилатералните договори во однос на шемите за кои не се плаќаат придонеси³².

3.2.4 Анекси и резерви

Анексот I на секој Привремен договор ги прикажува шемите за социјално осигурување на секоја договорна страна во однос на кои се применува Привремениот договор³³. Како што беше споменато погоре, Анексот I не содржи листа на посебни закони и прописи, туку листа на различни шеми за

29. Член 2(1)(б) од Привремениот договор бр. 13.

30. Член 2(1)(ц) од Привремениот договор бр. 13.

31. Член 2(1)(д) од Привремениот договор бр. 13.

32. Член 3(2) од Привремениот договор бр. 13.

33. Член 7(1) од двата Привремени договори.

социјално осигурување во однос на кои се применува Привремениот договор. Така, доколку со нов закон или пропис се уредува шема којашто веќе е содржана во Анексот I и при тоа не се менува нејзиниот карактер, тогаш не е потребно за таквиот закон или пропис да се извести Генералниот секретар на Советот на Европа. Во Анексот I, исто така, се посочува дали одредената шема е шема за која се плаќаат придонеси или шема за која не се плаќаат придонеси.

Во Анексот II на секој Привремен договор се вклучени сите билатерални и мултилатерални договори во однос на кои се применува секој од овие договори. Билатералните и мултилатералните договори со кои се предвидува еднаков третман не се вклучуваат во Анексот II.

Известувањето за секој нов закон или пропис или нов билатерален или мултилатерален договор мора да се достави во рок од 3 месеци од денот на објавување на националниот закон или пропис, или од денот на влегување во сила на новиот договор³⁴.

Договорните страни имаат право да стават резерви во поглед на примената на која било шема за социјално осигурување содржана во Анексот I или на кој било билатерален или мултилатерален договор, наброен во Анексот II³⁵. Овие резерви се наброени во Анексот III на Привремените договори. Единственото ограничување во поглед на ставањето резерви е што тоа мора да се направи на денот на потпишување на Привремениот договор од страна на државата или во моментот кога државата е должна да го извести Советот на Европа за новата шема или новиот договор. Тоа значи дека резервите не можат да се стават по истекот на овие рокови. На пример, доколку договорната страна пропушти да стави резерва во поглед на одредена шема којашто постоела во времето кога таа ги ратификувала Привремените договори, тогаш државата не би можела да стави резерва во однос на таа шема после датумот на ратификација. Доколку шемата потпаѓа под материјалниот опфат на Привремените договори, тогаш истата треба да се вброи во листата на Анексот I.

Бидејќи Анексите од I до III на секој од Привремените договори претставуваат составен дел на договорите³⁶, се поставува прашањето што ќе се случи ако договорната страна не го извести Советот на Европа за одредена нова шема или договор. Со ова се покренува и прашањето за надзор и извршување на Привремените договори.

---

34. Член 7(2) и член 8(2) од двата Привремени договори.

35. Член 9 од двата Привремени договори.

36. Член 10 од двата Привремени договори.

3.2.5. Извршување и решавање на спорови

Не постои механизам за надзор над Привремените договори. Не постои судско тело кое би ја надгледувала нивната примена како што е тоа случајот со Европската конвенција за човекови права. Ниту постои редовен систем на вон-судски надзор преку поднесување национални извештаи, како што е тоа случајот со Европскиот кодекс на социјална сигурност. Меѓутоа, Комитетот на експерти се состанува редовно за да дискутира за примената на Привремените договори и за да даде толкување на нивните одредби. Доколку помеѓу договорните страни се појави спор, тогаш тие страни мора да се обидат спорот да го решат преку преговори³⁷. Ако преговорите не успеат, во рамки на Привремените договори воспоставен е систем кој овозможува избор на соодветно арбитражно тело или арбитер³⁸. Одлуката на арбитражното тело или арбитерот е конечна и обврзувачка за страните³⁹.

Досега не се јавиле спрови во врска со нецелосните анекси. Ова може да се објасни со фактот што до неодамна повеќето од договорните страни беа обврзани со Регулативата (ЕЕС) Бр. 1408/71. Но можеби и затоа што во практиката одредбите се применуваа на шеми или билатерални договори за кои не било доставено известување.

3.2.6 Примена

Не е потребно Привремените договори да им даваат насоки на договорните страни за нивната примена. Ова е затоа што тие се однесуваат само на недискриминацијата и проширувањето на важноста на билатералните и мултилатералните договори. Обврските поврзани со недискриминацијата се јасно прецизирани во Привремените договори, а билатералните и мултилатералните договори, вообичаено имаат сопствени одредби за примена. Од тие причини, во Привремените договори се предвидува дека неопходните аранжмани за нивна примена ќе бидат определени од договорните страни⁴⁰.

---

37. Член 11(2) од двата Привремени договори.

38. Член 11(3) од двата Привремени договори.

39. Член 11(4) од двата Привремени договори.

40. Член 11(1) од двата Привремени договори.

3.2.7 Ратификација и влегување во сила

Привремените договори се отворени за потпишување за сите држави членки на Советот на Европа⁴¹, а земјите коишто не се негови членки можат да бидат поканети да се приклучат кон нив од Комитетот на министри на Советот на Европа⁴². Државите коишто сакаат да ратификуваат еден или два Привремени договори треба да го депонираат инструментот за ратификација кај Генералниот секретар на Советот на Европа. Овој инструмент е формално писмо потпишано најчесто од шефот на државата, со кое се потврдува дека националната процедура за ратификација е завршена. Привремените договори или Привремените договори влегуваат во сила на првиот ден од наредниот месец по депонирање на инструментот за ратификација⁴³. По нивното влегување во сила, голем број луѓе ќе бидат покриени со билатералните и мултилатералните договори со кои предходно не биле опфатени. Ова значи дека тие ќе можат да се стекнат со права на бенефиции од кои предходно биле изземени. Ако овие лица поднесат барање за стекнување бенефиции во рок од една година од денот на влегување во сила на соодветниот Привремен договор, тогаш ним ќе им се исплати целосниот износ на бенефицијата од денот на неговото влегување во сила. Но доколку тие поднесат барање по истекот на предвидениот едногодишен рок, тогаш тие ќе се стекнат со право на бенефиции од денот на поднесување на барањето и нема да има "ретроактивно" признавање на тоа право освен доколку државата којашто ги исплаќа бенефициите доброволно не го продолжи рокот⁴⁴. На пример, лице од државата А оди на работа во државата Б и потоа во државата Ц. Државите Б и Ц се обврзани со Привремените договори, но тоа не е случај со државата А. Државите Б и Ц имаат склучено билатерален договор со кој се дозволува државјаните на овие држави да извезуваат бенефиции во државата Ц. Според тоа, лицето од државата А не е опфатено со билатералниот договор и како резултат на тоа нема право да ги извезува своите бенефиции од државата Б во државата Ц. Државата А подоцна ги ратификува и двата Привремени договори, чиј ефект се состои во проширување на важноста на одредбите на билатералниот договор помеѓу државите Б и Ц и на државјани на државата А. Како резултат на ваквото проширување лицето од државата А се стекнува со право на извоз на бенефициите што ги прима од државата Б. Доколку лицето поднесе барање по истекот на 10 месеци од денот на влегување

---

41. Член 13(1) од двата Привремени договори.

42. Член 14(1) од двата Привремени договори.

43. Член 13(2) од двата Привремени договори.

44. Член 4 од двата Привремени договори.

во сила на Привремените договори, истото според нив ќе се стекне со право на ретроактивна исплата на бенефициите за 10 месеци.

3.2.8 Откажување

Откако државата ќе го ратификува едниот или двата привремени договори, таа има право да се откаже од овие договори⁴⁵. Сепак откажувањето не ја ослободува договорната страна од примена на Привремените договори. Во двата договори се предвидува дека и во случај на откажување, државата е должна:

- i) да ги почитува стекнатите права согласно со одредбите, ова значи дека државата која се откажала не може да прекине да ги плаќа оние бенефиции за кои исплатата веќе започнала во согласност со договорите,
- ii) да продолжи да ги исплаќа оние бенефиции кои се извезени во друга договорна страна, и
- iii) да ги земе предвид периодите на престој, вработување или вршење професионална дејност кои се навршени пред откажувањето. Ова се однесува на билатералните или мултилатералните договори кои предвидуваат агрегација на периоди.

3.3 Протоколи

Протоколите кон секој од Привремените договори се сосема идентични и влегоа во сила на 1-ви октомври 1954 година. Со нив дојде до проширување на персоналниот опфат на договорите, вклучувајќи ги и бегалците⁴⁶. За дефиниција на поимот "бегалец", Протоколите упатуваат на дефиницијата содржана во Женевската конвенција за статусот на бегалците од 1951 година⁴⁷. Ова проширување значи дека секој бегалец ќе се третира на ист начин како и државјанине на договорната страна. Оттаму, тие имаат право на недискриминација односно еднаков третман и проширување на важноста на билатералните и мултилатералните договори склучени помеѓу договорните страни. Билатералните и мултилатералните договори ќе се прошират на бегалците само доколку сите договорни страни го ратификувале соодветниот договор.

---

45. Член 12 од двата Привремени договори.

46. Член 2 од двата Протокола.

47. Член 1 од двата Протокола

3.4 Појаснувачкиот извештај

Во 1991 година Комитетот на експерти подготви Појаснувачки извештај за Европските привремени договори за социјалното осигурување и протоколите кон нив. Овој појаснувачки извештај се однесува на двата Привремени договори и нивните протоколи. Една од основните цели на извештајот е да ги поттикне земјите кои не се членки на Европската унија од централна и источна Европа да им пристапат на Привремените договори. Тој ги промовира Привремените договори како прв чекор на патот кон координација на социјалното осигурување и нагласува дека иако овие договори првично биле замислени како привремени мерки тие можат да им бидат од голема помош на земјите кои не се членки на Европската унија и кои се спремни да придонесат за подобрување на координацијата. Во извештајот се дава краток вовед за Привремените договори, каде се говори за нивниот историјат и ратификација. Понатаму во извештајот се објаснуваат општите принципи на недискриминација и проширување на важноста на билатералните и мултилатералните договори. На крајот, во извештајот се разработуваат оделни членови од секој договор, посочувајќи на сличностите и разликите помеѓу двата договора.

ГЛАВА ЧЕТИРИ

ЕВРОПСКАТА КОНВЕНЦИЈА ЗА СОЦИЈАЛНА И МЕДИЦИНСКА ПОМОШ

ВОВЕД

Целта на Европската конвенција за социјална и медицинска помош е да дејствува паралелно со двата Привремени договори. Како што е објаснето во Глава три, Привремените договори ја исклучуваат "јавната помош" која што од друга страна е опфатена со Европската конвенција за социјална и медицинска помош. Од тие причини, Привремените договори и Европската конвенција за социјална и медицинска помош меѓусебно се дополнуваат со цел да се обезбеди меѓународна координација на севкупниот спектар на шеми за социјална заштита. Како што е тоа случај и со Привремените договори, оваа Конвенција е дополнета со Протокол кој се однесува на правата на бегалците и Појаснувачки извештај изготвен од Комитетот на експерти за координација во областа на социјалното осигурување (Комитет на експерти). Појаснувачкиот извештај беше усвоен од Комитетот на министри на Советот на Европа, на кој начин тој стана официјален документ на Советот на Европа.

Оваа глава се фокусира врз Европската конвенција за социјална и медицинска помош⁴⁸. Во оваа глава се содржани следните делови:

- 4.1 Историјатот на Европската конвенција за социјална и медицинска помош
- 4.2 Суштината на Европската конвенција за социјална и медицинска помош
- 4.3 Протоколот
- 4.4 Појаснувачкиот извештај

4.1 Историјатот на Европската конвенција за социјална и медицинска помош

На 17 март 1948 година во Брисел, пет земји (Белгија, Франција, Луксембург, Холандија и Обединетото Кралство) потпишаа Договор за економска, социјална

---

48. Листа на потписи и ратификации на Конвенцијата заклучно со 1 септември 2003 година е приложена (Прилог II). За консултирање на актуелната листа, како и за упатувања на текстовите на Конвенцијата, Протоколот и Појаснувачкиот извештај види Прилог I.

и културна соработка и колективна самоодбрана. Со овој договор државите членки ветува дека ќе соработуваат во социјалната сфера. Како резултат на ова ветување, на 7 ноември 1949 година во Париз овие пет земји ја потпишаа "Конвенцијата за социјална и медицинска помош". Оваа конвенција го гарантира принципот на еднаков третман во однос на шемите за социјална помош коишто потпаѓаат под нејзиниот материјален опфат. Во 1950 година, Комитетот на експерти за прашања на од областа на социјалното осигурување на Советот на Европа заклучи дека оваа мултилатерална конвенција би требало да се прошири кон сите држави членки на Советот на Европа. Ова резултирало со изготвување на Европска конвенција за социјална и медицинска помош во рамките на Советот на Европа. Конвенцијата беше потпишана заедно со Привремените договори на 11 декември 1953 година во Париз. Како и Привремените договори, така и Конвенцијата влезе во сила на 1 јули 1954 година.

4.2 Суштината на Европската конвенција за социјална и медицинска помош

4.2.1 Материјалниот опфат на Конвенцијата: Што претставува социјална и медицинска помош

Според Конвенцијата, социјалната и медицинската помош се дефинираат на следниов начин: *"терминот помош во однос на секоја договорна страна ги означува сите видови помош коишто се одобруваат според законите и прописите во сила во кој било дел од нејзината територија, а со кои на лицата коишто немаат доволно средства им се доделуваат средства за нивна егзистенција, како и грижа што им е неопходна со оглед на нивната состојба, со исклучок на пензии и бенефиции за кои не се плаќаат придонеси, а кои се исплаќаат за случај на повреда во војна или повреда настанати поради странска окупација"*⁴⁹

Со ова се објаснуваат шемите со кои се опфатени лицата кои се толку сиромашни што не можат да обезбедат основни услови за живот и/или не можат да обезбедат медицинска помош или третман што им се потребни. Овие шемии вообичаено се финансирани од централни или регионални фондови и по природа се такви што за нив не се плаќаат придонеси, односно со други зборови од примателот на оваа помош не се очекува да плаќал било индиректни или директни придонеси за финансирање на шемата. Оваа дефиниција ги покрива шемите кои го третираат општиот ризик од потреба или сиромаштија, преку кои се исплаќаат бенефиции на оние лица коишто располагаат со средства под

---

49. Член 1 од Конвенцијата.

нивото на утврдениот минимум. Бенефициите опфатени со оваа Конвенција можат да бидат парични бенефиции или бенефиции во натура.

Дефиницијата за социјалната и медицинската помош содржана во Конвенцијата мора да се сфати во контекст на Привремените договори, па оттаму дефиницијата ги исклучува пензиите за кои не се плаќаат придонеси. Пензиите за кои не се плаќаат придонеси се такви долгорочни бенефиции коишто им се исплаќаат на лицата кои се стари, инвалиди или кои го загубиле лицето што ги издржувало; овие пензии се опфатени односно покриени со Европскиот привремен договор за шемите за социјално осигурување за случај на старост, инвалидност или надживување. Затоа поимот "социјална помош" ги покрива шемите кои не се поврзани со некој посебен социјален ризик. Пример на шема за социјална помош би била онаа според која се гарантира општ минимален приход и каде на сите лица, кои остваруваат семеен приход од 40 евра по човек неделно, им се исплаќа бенефиција заради изедначување на нивниот семеен приход со утврдениот минимален износ. Оваа бенефиција им се доделува и исплаќа на овие лица затоа што тие се сиромашни. Доколу бенефицијата беше поврзана и условена со одреден ризик, на пример со настапување трајна неспособност за работа кај барателот, во таков случај станува збор за инвалидска пензија која последователно на тоа ќе биде покриена со Привремените договори. Поимот "медицинска помош" се однесува на медицински третман каде правото на негово стекнување зависи од "проценка на потребата" којашто вообичаено се нарекува проценка на средствата. Медицинскиот третман којшто не подлежи на таква проценка е опфатен со Европскиот привремен договор за социјално осигурување освен за шемите за случај на старост, инвалидност и надживување⁵⁰.

Позицијата во врска со прицезниот материјален опфат на Конвенцијата е ист како и во врска со Привремените договори: сите шеми кои се покриени со Конвенцијата се наброени во Анекс I на Конвенцијата⁵¹. Овој Анекс претставува *таксативна листа* на сите шеми кои се опфатени со Конвенцијата и договорните страни се должни да го известат Генералниот секретар на Советот на Европа кога ќе донесат нов закон или пропис⁵². Не постои временски рок за доставување на вакво известување.

Конвенцијата, како и Привремените договори, експлицитно ги исклучува бенефициите што се исплаќаат во случај на повреди во војна и повреди настанати

---

50. Член 1 од Европскиот привремен договор за социјално осигурување освен за шемите за случај на старост, инвалидност и надживување.

51. Член 2(б) од Конвенцијата.

52. Член 16 од Конвенцијата.

поради странска окупација⁵³ Ова е така затоа што овие бенефиции се неизбежно поврзани со чувството на поединецот за неговата национална припадност.

4.2.2 Два водечки принцип

Европската конвенција за социјална и медицинска помош промовира два водечки принципи. Првиот принцип е дека државјаните на договорните страни треба да се третираат на еднаков начин кога станува збор за барања за социјална и медицинска помош. Вториот принцип забранува депортација или репатријација на државјанин на која било договорна страна само поради тоа што тој или таа има потреба од социјална или медицинска помош.

4.2.3 Првиот принцип: Еднаков третман

Еднаквиот третман кој се бара со Конвенцијата се заснова на државјанството⁵⁴. Државјаните на една договорна страна имаат право на исти бенефиции, во иста висина и под исти услови како и државјаните на договорната страна во која тие престојуваат. Лицето ќе има право на еднаков пристап до социјалната и медицинската помош во друга договорна страна доколку ги исполнува следниве услови:

- i) **"тој/таа е државјанин на некоја од договорните страни"**: Конвенцијата експлицитно предвидува дека доказот на државјанство ќе се определува според правилата на државата на потекло. Според Конвенцијата, држава на потекло е матичната држава на лицето⁵⁵. Секоја договорна страна мора да го извести Генералниот секретар на Советот на Европа за тоа како таа го дефинира поимот "државјанин". Потоа ова известување се препраќа до сите други договорни страни⁵⁶.
- ii) **"законски да е присутен/а"**: овој концепт не е дефиниран во Конвенцијата туку е оставено да се определи според правилата и прописите во сила во договорната страна, од која лицето побарува помош. Националните правила за законско присуство на територијата на договорната страна ќе бидат секако под влијание на меѓународното право, вклучувајќи ги меѓународните конвенции за барателите на азил и бегалците, како и меѓународните билатерални и мултилатерални договори. Конвенцијата го дефинира концептот на "законски престој" но

---

53. Член 2(a)(i) од Конвенцијата.

54. Член 1 од Конвенцијата.

55. Член 3 од Конвенцијата.

56. Член 2(a)(ii) од Конвенцијата.

во контекст на нејзиниот втор принцип каде се говори за небрепатрија-цијата. Затоа е логично што терминот "законско присуство" има пошироко значење од терминот "законски престој", бидејќи лицата кои се на одмор се законски присутни на територијата на договорната страна ако имаат соодветна виза, итн.

- iii) **"без доволно средства"**: проценката на средствата со кои располага лицето ќе се спроведе според правилата на договорната страна од која се побарува помошта. Сепак, оваа проценка мора да се спроведе на начин идентичен со оној којшто се применува во однос на државјаните на таа договорна страна.

Треба да се напомене дека за да се признае правото на еднаков третман не се бара предходно да се остварат минимални периоди на присуство или престој.

Трошоците за подмирување на социјалната помош за државјаните на другите договорни страни ги покрива државата во која се обезбедуваат овие бенефиции⁵⁷. Меѓутоа, Конвенцијата предвидува дека договорните страни можат, во мера во која тоа го дозволуваат нивните закони или прописи, меѓусебно да си помагаат заради целосно надоместување на трошоците за помош, а во граници во кои е можно, и од трети страни или од лица кои се должни да придонесуваат за издржување на засегнатото лице⁵⁸.

Според тоа од секоја договорна страна се очекува да им помогне на другите договорни страни, кои му исплатиле бенефиции на лицето коешто престојува на нивната територија, во обидите за враќање на долгови и други средства, што трети лица му ги должат на лицето. Овие долгови вклучуваат парични средства што лицето на кое му се помага ги дало на заем, или пари што му се должат на тоа лице во поглед на стоки и услуги што тој или таа ги обезбедил/а. Понатаму, тука се вклучува и надоместок што му се должи на лицето во однос на повредите што тој или таа ги претрпел/а како резултат на невнимание на работодавачот или на друго лице. Понатаму, издршка што му се должи на лицето од неговиот поранешен брачен другар или од други членови на неговото семејство. Конвенцијата предвидува дека државите ќе постапат на овој начин *"само доколку нивните закони и прописи тоа го дозволуваат"* што значи дека тие не се должни да донесат нови закони и прописи во оваа смисла.

---

57. Член 4 од Конвенцијата.

58. Член 5 од Конвенцијата.

4.2.4 Вториот принцип: не-репатријација

Принципот на не-репатријација ги обврзува договорните страни да не го депортираат лицето кое е државјанин на друга договорна страна и кое законски престојува на нивната територија само поради тоа што има потреба од помош⁵⁹.

Сепак Конвенцијата не ја спречува договорната страна да изврши репатријација по други основи дури и тогаш кога засегнато лице има потреба од социјална и медицинска помош⁶⁰. На пример, не ја спречува репатријацијата поради кривична осуда или заради заштита на националната безбедност.

Забраната за репатријација исклучиво од причина што лицето има потреба од помош не претставува апсолутна забрана. Договорните страни можат да го репатрираат односно вратат лицето само поради тоа што тоа лице има потреба од помош доколку лицето:

- i) **не престојувало континуирано** на територијата на државата во која побарува бенефиции најмалку 5 години и ако тоа лице влегло во државата пред да наполни 55 години живот, или најмалку 10 години и ако тоа лице влегло во државата откако наполнило 55 години живот⁶¹: според Конвенцијата се смета дека лицето законски престојува во државата доколку поседува тековна и валидна дозвола за престој издадена од договорната страна во која престојува⁶². Документите кои го исполнуваат критериумот на дозвола за престој се наброени во Анексот III кон Конвенцијата. Конвенцијата исто така го дефинира "континуираниот престој"⁶³. Таа предвидува дека отсуство кое што е пократко од 3 месеци не ја нарушува континуираноста на престојот. Отсуство од шест месеци или повеќе автоматски се смета за прекин на континуираниот престој. Отсуство од 3 до 6 месеци немора секогаш да значи прекин на континуираниот престој, ова е прашање за кое ќе се одлучува посебно во секој поединечен случај. При одлучувањето дали отсуството од 3 до 6 месеци претставува прекин на континуираниот престој или не, Конвенцијата предвидува дека договорната страна која сака да го депортира лицето мора ги разгледа намерите на тоа лице да се врати во договорната страна и колку добро тоа лице ја зачувало врската со договорната страна додека било отсутно. Битно е да се

---

59. Член 6(a) од Конвенцијата.

60. Член 6(b) од Конвенцијата.

61. Член 7(a)(i) од Конвенцијата.

62. Член 11(a) од Конвенцијата.

63. Член 13(b) од Конвенцијата.

напомене дека периодот, за време на кој лицето побарува бенефиции од шемите за социјална и медицинска помош од државата која сака да го депортира, нема да се засметува во релевантниот период на престој, освен доколку побаруваните бенефиции се однесуваат на медицинска грижа за краткотрајно или акутно заболување⁶⁴.

- ii) неговото или нејзината **здравствена состојба е подобна** за транспортирање⁶⁵,
- iii) **нема блиски врски** на територијата во која тој или таа престојува⁶⁶: терминот блиски врски не е дефиниран во Конвенцијата, меѓутоа општо е прифатено дека овие врски вклучуваат семејство, културни и економски врски, и
- iv) не постојат приговори врз **хуманитарни основи**⁶⁷: Конвенцијата повторно не определува што се подразбира под поимот "хуманитарни основи", но може да се претпостави дека тука влегува грижата за третманот на лицето од страна на властите на државата во која тоа лице треба да биде депортирано, како и далечината и/или начинот на транспорт при депортирањето.

Се бара кумулативно исполнување на 55-тите четири услови за да може договорната страна да репатрира односно врати определено лице, кое има потреба од помош. Понатаму, договорните страни се *"согласуваат да не прибегнуваат кон репатријација освен во најголема потреба"*⁶⁸. Битно е да се запомни дека дури и тогаш кога лицето ги исполнува сите гореспоменати услови, договорната страна не е должна да го репатрира. Истиот општ принцип се применува и во однос на Конвенцијата, како што е тоа случај со Привремените договори, а тоа е дека државите имаат право да воведат систем којшто е поповолен од оној предвиден со Конвенцијата⁶⁹.

Трошоците за репатријација ги сноси договорната страна која го депортира поединецот⁷⁰. Договорната страна во која се враќа лицето мора да го прифати⁷¹. Другите договорни страни, низ кои депортираното лице мора да помине, се должни да обезбедат непречен премин преку нивната територија⁷².

---

64. Член 14 од Конвенцијата.

65. Член 7(а)(ии) од Конвенцијата.

66. Член 7(а)(иии) од Конвенцијата.

67. Член 7(б) од Конвенцијата.

68. Член 7(б) од Конвенцијата.

69. Член 18 од Конвенцијата.

70. Член 8(а) од Конвенцијата.

71. Член 8(б) од Конвенцијата.

72. Член 8(ц) од Конвенцијата.

Конвенцијата ја обврзува депортирачката држава да стапи во контакт и да комуницира со дипломатските или конзуларните власти на договорната страна во која треба да се депортира лицето⁷³. Доколку договорната страна во која се враќа лицето не прифаќа дека тоа лице е нејзин државјанин, таа е должна да испрати нота на несогласување во рок од 30 дена од денот кога е воспоставен првиот контакт со депортирачката држава, или што е можно поскоро, по истекот на тој рок⁷⁴. Потоа се оценува дали лицето е државјанин на државата во која треба да се врати, односно на државата на дестинација. Оваа оценка се врши според законите и прописите што се во важност во државата на дестинација. Споровите што можат да се јават за ова прашање ќе се решаваат според механизмите објаснети во делот 4. 2. 6.

4.2.5 Анекси и резерви

Во Анексот I на Конвенцијата се содржани шемите за социјална и медицинска помош на секоја договорна страна во однос на кои се применува Конвенцијата⁷⁵.

Договорните страни имаат право да стават односно изјават резерви во однос на примената на шемите за социјална и медицинска помош наброени во Анексот I. Овие резерви се содржани во Анексот II на Конвенцијата⁷⁶. Конвенцијата не наметнува никакви ограничувања во поглед на тоа какви резерви може да се изјават. Единственото правило во поглед на резервите е дека резервите во однос на шемите, кои постојат во моментот кога државата ја ратификува Конвенцијата, мора да се изјават во моментот на ратификацијата, додека резервите во однос на новите шемии кои се воведуваат по ратификација на Конвенцијата мора да се изјават во моментот кога за тие нови шемии се известува Генералниот секретар на Советот на Европа⁷⁷.

Анексот III има за цел да ја олесни примената на Конвенцијата преку воспоставување листа на документи кои се признаваат како доказ за престој (види точка 4.2.4 од овој Краток водич)

Анексите од I до III се составен дел на Конвенцијата⁷⁸.

---

73. Член 10(a) од Конвенцијата.

74. Член 9 од Конвенцијата.

75. Член 2(b) од Конвенцијата.

76. Член 2(b) од Конвенцијата.

77. Член 16(b) од Конвенцијата.

78. Член 19 од Конвенцијата.

4.2.6 Извршување и решавање на спорови

Не постои механизам за надзор којшто се применува во однос на Конвенцијата. Не постои судско тело кое би ја надгледувало нејзината примена, како што е тоа случајот со Европската конвенција за човекови права. Ниту пак постои редовен систем на вон-судски надзор преку поднесување национални извештаи каков што е тоа случајот со Европскиот кодекс за социјално осигурување. Меѓутоа, Комитетот на експерти редовно се состанува за да продискутира за имплементацијата на Конвенцијата и за толкувањето на нејзините одредби⁷⁹. Доколку се јави спор помеѓу договорните страни, тогаш договорните страни се должни да се обидат спорот да го решат со преговори⁸⁰. Доколку преговорите пропаднат, со Конвенцијата е воспоставен систем за избор на соодветно арбитражно тело или арбитер⁸¹. Одлуката на арбитражното тело или на арбитерот е конечна и ги обврзува страните⁸².

4.2.7 Примена

Конвенцијата не содржи детални одредби за нејзина примена. Конвенцијата единствено бара од управните, конзуларните и дипломатските власти на договорните страни да си пружаат взаемна помош при нејзиното спроведување⁸³. Не се неопходни прецизни правила за имплементација на Конвенцијата, бидејќи таа не се однесува на сложени и технички области односно прашања, какви што се агрегација на периодите на осигурување или исплата на бенефиции од социјалното осигурување во друга договорна страна.

4.2.8 Ратификација и влегување во сила

Државите кои сакаат да ја ратификуваат Конвенцијата треба да депонираат инструмент за ратификација кај Генералниот секретар на Советот на Европа⁸⁴. Конвенцијата ќе влезе во сила во однос на таа држава првиот ден од наредниот месец⁸⁵. Од овој датум државјаните на новата договорна страна ќе имаат право на социјална и медицинска помош во другите договорни страни, но и државјаните на другите договорни страни ќе имаат право на социјална и медицинска

---

79. За кратко објаснување на Комитетот на експерти види Вовед во Глава три погоре.

80. Член 20(а) од Конвенцијата.

81. Член 20(б) од Конвенцијата.

82. Член 20(ц) од Конвенцијата.

83. Член 15 од Конвенцијата.

84. Член 21(а) од Конвенцијата.

85. Член 21(ц) од Конвенцијата.

помош во новата договорна страна. Земјите коишто не се членки на Советот на Европа можат да бидат поканети да ѝ пристапат на Конвенцијата од страна на Комитетот на министри на Советот на Европа⁸⁶.

4.2.9 Откажување

Секоја договорна страна има право да се откаже од Конвенцијата по истекот на привичниот период од две години, а потоа по секој последователен едногодишен период под услов да достави писмено известување најмалку 6 месеци пред датумот на откажување⁸⁷ (на годишницата од влегувањето во сила на Конвенцијата за секоја договорна страна). За разлика од Привремените договори, во Конвенцијата нема одредби со кои се обврзуваат договорните страни, коишто се откажуваат од Конвенцијата, да продолжат со исплата на бенефициите кои се признати и доделени според нејзините одредби.

4.3 Протоколот

Протоколот кон Конвенцијата влезе во сила заедно со самата Конвенција на 1 јули 1954 година и со него се прошири опфатот на првиот принцип б принципот на еднаков третман во однос на бегалците⁸⁸. Дефиницијата на поимот "бегалец" во Протоколот се повикува на дефиницијата содржана во Женевската конвенција за статусот на бегалците од 1951 година⁸⁹. Ова проширување значи дека секој бегалец ќе се третира на ист начин како и државјаните на договорната страна. Понатаму, тоа значи дека бегалците имаат право на еднаков пристап до шемите за социјална и медицинска помош.

Вториот принцип на Конвенцијата, принципот на не-репатријација, не се проширува со Протоколот⁹⁰ затоа што бегалците не можат да се вратат во државата од каде побегнале, бидејќи тоа би значело повреда на Женевската конвенција.

Штом лицето престане да се смета за бегалец, тоа лице подлежи на репатријација доколку бидат исполнети условите опишани во делот 4.2.4 погоре. Во

---

86. Член 22(а) од Конвенцијата.

87. Член 24 од Конвенцијата.

88. Член 2 од Протоколот.

89. Член 1 од Протоколот.

90. Член 3(1) од Протоколот.

смисла на Конвенцијата, периодот на законски престој ќе почне да се засметува од денот кога лицето престанало да има статус на бегалец⁹¹.

4.4 Појаснувачкиот извештај

Појаснувачкиот извештај за Конвенцијата беше подготвен од Комитетот на експерти и беше усвоен на 21 ноември 2001 од страна на Комитетот на министри на Советот на Европа. Тој претставува официјален документ на Советот на Европа, во кој се дава појаснување на начинот на кој дејствува Конвенцијата и на термините коишто се содржани во неа.

---

91. Член 3(2) од Протоколот.

ГЛАВА ПЕТ

ЕВРОПСКАТА КОНВЕНЦИЈА ЗА СОЦИЈАЛНО ОСИГУРУВАЊЕ

ВОВЕД

Европскиот привремен договор за шемите за социјално осигурување за случај на старост, инвалидност и надживување, како и Европскиот привремен договор за социјално осигурување освен за шемите за случај на старост, инвалидност и надживување (во понатамошниот текст "Привремените договори") беа склучени во 1953 година. Тие воглавно се однесуваат на еднаквиот третман на државјани на договорните страни. Од самиот почеток, нивната интенција беше да бидат само делумни инструменти, и како што укажува нивниот назив, беа замислени како привремени мерки. Затоа во 1959 година, тогашните 15 држави членки на Советот на Европа одлучија да изготват мултилатерална конвенција, со која ќе го координираат нивното социјално законодавство (од областа на социјалната заштита). Новата Европска конвенција за социјално осигурување беше отворена за потпишување на 14 декември 1972 година во Париз, а влезе во сила на 1 март 1979 година.

Европската конвенција за социјално осигурување (во понатамошниот текст "Конвенцијата") претставува монументален исчекор напред на планот на координација на социјалното осигурување во Европа. Додека Привремените договори се однесуваат на основниот принцип на еднаков третман, Конвенцијата ги опфаќа сите четири основни принципи за меѓународна координација на социјалното осигурување. При изготвувањето на Конвенцијата посебно се водеше сметка за Регулативата 3/57 на Европските економски заедници за социјално осигурување на работниците мигранти, како и за работата при ревидирањето на оваа Регулатива, којашто резултираше со постоечката Регулатива 1408/71. Но и покрај ова влијание, сепак Конвенцијата претставува единствен и оригинален документ. На пример, регулативите кои беа во сила во тоа време во Европските заедници никогаш не ги опфаќаа лицата кои самостојно вршат дејност и сè уште не ги покриваат економски неактивните лица, додека на овие лица веднаш им беше понудена заштита со Конвенцијата. Второ, Конвенцијата е поделена на членови коишто имаат директно дејство и се применливи од моментот кога Конвенцијата ќе влезе во сила, и на членови коишто влегуваат во сила само доколку за тоа се договорат договорните страни преку склучување посебни билатерални или мултилатерални договори. Затоа членовите односно

одредбите кои немаат директно дејство се еден вид укажувања, предлози или модели за билатералните и мултилатералните договори помеѓу договорните страни. Ваквата структура овозможува непосредна заштита на основните права на мигрантите, истовремено оставајќи им значителна флексибилност на договорните страни во однос на другите аспекти на меѓународната координација на социјалното осигурување.

Конвенцијата е пропратена со Дополнителен договор за примена на Конвенцијата (во понатамошниот текст "Дополнителен договор"). Овој инструмент се однесува на практичната примена на Конвенцијата. Во него се предвидува начинот на кој треба меѓусебно да се однесуваат релевантните органи и институции во договорните страни со цел да се обезбеди непречено и ефективно спроведување на координативниот процес. Во таа насока, со договорот се објаснуваат видовите информации кои треба да се разменуваат помеѓу договорните страни и како овластените органи и институции треба меѓусебно да комуницираат. Како и Конвенцијата, така и Дополнителниот договор е поделен на одредби коишто имаат директно дејство и одредби коишто претставуваат модел за билатералните и мултилатералните договори. Државата што ја ратификувала Конвенцијата, мора да го ратификува и Дополнителниот договор⁹².

Комитетот на експерти за координација во областа на социјалното осигурување (во понатамошниот текст "Комитет на експерти") подготви Протокол кон Конвенцијата, со којшто се настојуваше да се прошири нејзиниот персонален опфат. Овој Протокол беше отворен за потпишување на 11 мај 1994 година во Стразбур и со него се бара ратификација на најмалку две држави членки, но тој сè уште не стапил во сила⁹³.

Комитетот на експерти подготви Појаснувачки извештај за Конвенцијата⁹⁴. Иако овој Појаснувачки извештај не дава автентично толкување на текстот на Конвенцијата, тој е усвоен од Комитетот на министри на Советот на Европа и поради тоа претставува официјален документ. Појаснувачкиот извештај дава општ преглед на Конвенцијата, а потоа се коментираат поединечно нејзините одредби. Појаснувачкиот извештај нуди многу подетално објаснување на

---

92. Листа на потписи и ратификации на Конвенцијата и на Дополнителниот договор заклучно со 1 септември 2003 година е приложена (Прилог II). За консултирање на актуелната листа, како и за упатувања на текстовите на Конвенцијата и Дополнителниот договор види Прилог I.

93. Листа на потписи и ратификации на Протоколот заклучно со 1 септември 2003 година е приложена (Прилог II). За консултирање на актуелната листа, како и за упатувања на текстот на Протоколот види Прилог I.

94. За консултирање на текстот на Појаснувачкиот извештај види Прилог I.

Конвенцијата во споредба со појаснувањето кое се дава во овој Краток водич, па затоа се препорачува како солиден избор за добивање одговор на какви било прашања коишто можат да произлезат од следната глава.

Понатаму, Комитетот на експерти подготви и Водич за примена на Конвенцијата и Дополнителниот договор⁹⁵, кој има за цел да им ја олесни работа и задачите на службениците во институциите и другите органи за социјално осигурување при примената на Конвенцијата и Дополнителниот договор. Овој Водич содржи модел формулари односно обрасци за примена на одредбите од Конвенцијата и Дополнителниот договор, коишто имаат директно дејство односно се директно применливи.

Оваа глава од Краткиот водич ја опфаќа Конвенцијата, а во мера во која е потребно и Дополнителниот договор. Во оваа глава се содржани следниве делови:

- 5.1 Материјалниот опфат на Конвенцијата
- 5.2 Персоналниот опфат на Конвенцијата
- 5.3 Еднаквиот третман на државјаните
- 5.4 Исплата на бенефиции во странство
- 5.5 Одредбите на Конвенцијата кои се однесуваат на сите ризици
- 5.6 Посебни одредби со кои се уредуваат различни социјални ризици
- 5.7 Примена и спроведување на Конвенцијата
- 5.8 Ратификација и влегување во сила
- 5.9 Откажување
- 5.10 Решавање на спорови
- 5.11 Протоколот
- 5.12 Појаснувачкиот извештај и Водичот за спроведување на Конвенцијата

5.1 Материјалниот опфат на конвенцијата

Конвенцијата се применува во однос на целокупното законодавство за шемите за социјално осигурување со кои се обезбедуваат⁹⁶:

- i) бенефиции за случај на болест и мајчинство,
- ii) инвалидски бенефиции,

---

95. За консултирање на текстот на Водичот види Прилог I.

96. Член 2(1)(a) до (h) од Конвенцијата.

- iii) бенефиции за случај на старост,
- iv) бенефиции за лицата кои го надживеале лицето што ги издржувало,
- v) еднакратна помош за случај на смрт,
- vi) бенефиции за случај на професионални повреди и заболувања,
- vii) бенефиции за случај на невработеност, и
- viii) семејни бенефиции.

Конвенцијата се применува на сите општи и посебни шеми за кои се плаќаат и за кои не се плаќаат придонеси⁹⁷. Таа не се применува на социјалната и медицинската помош⁹⁸. Од тие причини, таа се применува на шемите кои се поврзани со социјалните ризици опишани под точките (i) до (viii) погоре. Таа не се применува на шемите кои исклучиво се базираат на ризикот од потреба или сиромаштија⁹⁹. Исто така, со неа не се опфатени шемите за државните службеници¹⁰⁰. Таа не ги исклучува државните службеници, туку само шемите кои се ограничуваат исклучиво на државни службеници. Од тие причини, државните службеници ќе бидат покриени со Конвенцијата доколку тие се покриени односно опфатени со општата шема за работници¹⁰¹. Бенефициите кои се исплаќаат на жртвите од војна и нејзините последици исто така се исклучени од опфатот на Конвенцијата¹⁰², бидејќи овие шеми се тесно поврзани со чувството на национален идентитет на поединецот.

Материјалниот опфат на Конвенцијата е ист со комбинираниот опфат на Привремените договори, и како што е тоа случај со Привремените договори, Конвенцијата содржи таксативна листа на сите области на социјалното осигурување во однос на кои се применува¹⁰³. Оваа листа е содржна во Анексот II на Конвенцијата. Договорните страни се должни да ја ажурираат оваа листа.

---

97. Член 2(2) од Конвенцијата, за дефиниција на бенефициите за кои се плаќаат и за кои не се плаќаат придонеси види член 1(s) од Конвенцијата и делот 1.7 од овој краток водич.

98. Член 2(4) од Конвенцијата.

99. За дефиниција на социјалната и медицинската помош види ги деловите 1.7, 3.2.2 и 4.2.1 од овој краток водич.

100. Член 2(4) од Конвенцијата.

101. Член 4(1)(c) од Конвенцијата.

102. Член 2(4) од Конвенцијата.

103. Член 3(1) од Конвенцијата.

5.2 Персоналниот опфат на конвенцијата

Конвенцијата се применува во однос на секое лице кое е опфатено со законодавството за социјално осигурување на повеќе од една од договорните страни, под услов тоа лице¹⁰⁴ :

- i) да е државјанин на една од договорните страни,
- ii) да е апатрид или бегалец, или
- iii) да е член на семејството или да го надживеало лицето од една од гореспоменатите групи на лица,

Иако Конвенцијата ги исклучува посебните шеми за државните службеници, таа експлицитно вклучува одредени категории на државни службеници, коишто се покриени со општата шема на договорната страна, со исклучок на членовите на дипломатски и конзуларни мисии¹⁰⁵ . Конвенцијата покрива исклучително широк спектар на луѓе, вклучувајќи вработени лица, лица кои самостојно вршат дејност, неактивни лица, итн. Единствениот услов е лицето да биде покриено со системот за социјално осигурување на две или повеќе договорни страни. Понекогаш во Конвенцијата се прави разлика помеѓу различни категории на лица, и во оваа смисла е значајно да се напомене дека со терминот "работник" се означуваат и вработените лица и лицата кои самостојно вршат дејност¹⁰⁶ .

5.3 Еднаков третман на државјаните

Конвенцијата го афирмира односно потврдува принципот на еднаков третман на државјаните на договорните страни¹⁰⁷ . Според овој принцип, договорните страни се должни да го применуваат националното законодавство спрема државјаните на другите договорни страни на ист начин на кој што го применуваат спрема сопствените државјани.

Меѓутоа, што се однесува до примената на овој принцип во однос на шемите за кои не се плаќаат придонеси, Конвенцијата дозволува, како што е тоа случај и со Привремените договори, договорната страна да бара од државјаните на другите договорни страни да исполнат одредени услови во поглед на престојот, особено тогаш кога висината на бенефицијата не зависи од периодите на престој. Бидејќи овие потенцијални услови за престој се разликуват во зависност од социјалните ризици, тие се детално објаснети во делот 5.6 подолу.

---

104. Член 4 од Конвенцијата.

105. Член 4(1)(с) до 4(2) од Конвенцијата.

106. Член 1(м) од Конвенцијата.

107. Член 8 од Конвенцијата.

5.4 Исплата на бенфиции во странство

Конвенцијата предвидува дека паричните бенефиции за случај на инвалидност, старост и надживување, како и пензиите за случај на професионални повреди и заболувања и еднократната помош за случај на смрт не можат да се намалат, суспендираат или повлечат само поради фактот што корисникот престојува на територијата на друга договорна страна¹⁰⁸. Сепак, дозволени се исклучоци од овој принцип, кои се однесуваат на шемите за кои не се плаќаат придонеси и одредени посебни бенефиции.

Како и за принципот на еднаков третман на државјаните, подетални податоци за исплата на бенефициите во странство се содржани во делот 5.6 подолу.

5.5 Одредбите од конвенцијата кои се однесуваат на сите ризици

Следниве одредби се однесуваат на сите социјални ризици покриени со Конвенцијата и имаат директно дејство односно се директно применливи по нејзината ратификација од страна на договорната страна.

5.5.1 Дефиниции

Конвенцијата содржи опширна листа на дефиниции¹⁰⁹ кои се од витално значење за разбирање и примена на Конвенцијата. Овие дефиниции ги вклучуваат клучните термини како што се *"договорна страна"*, *"законодавство"*, *"престој"* и *"привремен престој"*, *"работник"* и *"граничен работник"*, *"периоди на осигурување"* и *"периоди на престој"*, како и *"семејни додатоци"* и *"семејни бенефиции"*.

5.5.2 Односи со другите меѓународни инструменти

Одредбите на Конвенцијата ги заменуваат сите билатерални и мултилатерални договори за координација на социјалното осигурување коишто постоеле помеѓу договорните страни¹¹⁰, со исклучок на:

- i) конвенциите усвоени од Меѓународната организација на трудот¹¹¹,

---

108. Член 11 од Конвенцијата.

109. Член 1 од Конвенцијата.

110. Член 5(1) од Конвенцијата.

111. Член 6(1) од Конвенцијата.

- ii) прописите на Европската унија¹¹²,
- iii) билатералните или мултилатералните договори коишто договорните страни сакаат да ги сочуваат¹¹³. Договорните страни мора изричито да се согласат кои посебни договори сакаат да останат во сила помеѓу нив, и овие договори мора да се набројат во Анексот II на Конвенцијата. Конвенцијата нема да ги потисне овие договори, но таа ќе се применува спрема лицата кои не потпаѓаат под персоналниот опфат на овие договори, на пример лицата кои самостојно вршат дејност или неактивните лица покриени со персоналниот опфат на Конвенцијата, а кои во минатото често не биле опфатени со билатерални договори. Конвенцијата, исто така, ќе се применува на мултилатералните односи меѓу државите кои се обврзани со какви било билатерални договори, а кои се наброени во Анексот III. На пример, постојат билатерални договори помеѓу државите А и Б, помеѓу државите Б и Ц, како и помеѓу државите Ц и А. Сите три држави се поврзани со билатерални договори, но доколку едно лице живеело во сите три држави А, Б и Ц, ова ќе се третира како "мултилатерален однос" во однос на кој ќе се применува Конвенцијата, а не поединечните билатерални договори.

5.5.3 Определување на законодавството што ќе се применува

Правилата на Конвенцијата за определување на законодавството што ќе се применува се применуваат на ист начин спрема сите ризици коишто се покриени со Конвенцијата. Договорната страна чие законодавство се применува се нарекува *"надлежна држава"*.

Правилата за определување на законодавството што ќе се применува се следниве¹¹⁴:

Вработени лица: општо правило е дека ќе се применува законодавството на онаа договорна страна во која лицето е вработено, дури и тогаш кога лицето

112. Член 6(2) од Конвенцијата.

113. Член 6(3) од Конвенцијата.

114. Ве молиме имајте на ум дека овој Краток водич се однесува на шемите за социјално осигурување каде осигурувањето е задолжително, а не и за доброволното осигурување или факултативно дополнително осигурување. Правилата за определување на законодавството што ќе се применува не се применуваат на овие шемии, а посебни одредби поврзани со овие шемии можат да се најдат во член 16 од Конвенцијата.

живее односно престојува на територијата на друга договорна страна¹¹⁵. Од ова правило, постојат неколку исклучоци:

- i) испраќање или прераспоредување на вработеното лице во странство: можеби работодавачот сака да испрати некој од своите вработени да извршува работа во друга договорна страна или да работи во неговите канцеларии или филијали отворени во друга држава. Тоа се нарекува период на испраќање или прераспоредување. Доколку вработеното лице е испратено во друга договорна страна за период од 12 месеци или пократок период и не е испратено за да го замени лицето на кое му истекол мандатот, во таков случај вработеното лице ќе биде покриено со законодавството на државата од која тој или таа е испратен/а¹¹⁶. Ова лице, и понатаму ќе биде покриено со законодавството на договорната страна од која е испратено, и тогаш кога поради непредвидливи околности неговиот мандат мора да се прошири на уште еден период од 12 месеци и овластениот орган на другата договорна страна се согласи тоа¹¹⁷.
- ii) лица кои се вработени во две или повеќе договорни страни, но не во секторот меѓународен транспорт: доколку лицето живее односно престојува во една од државите во која тој/таа ја извршува работата или има различни работодавачи во различни држави, тогаш тој/таа ќе биде покриен со законодавството на државата во која престојува¹¹⁸. Доколку тоа лице не престојува во ниту една од државите во која ја извршува работата, тогаш тој/таа ќе биде покриен/а со законодавството на државата во која се наоѓа седиштето односно престојувалиштето на неговиот /нејзиниот работодавач¹¹⁹.
- iii) посебни одредби се однесуваат на:
  - лица вработени во меѓународниот транспорт¹²⁰ или на гранични поекти¹²¹;
  - морнари¹²² и
  - државни службеници¹²³ и вработени во дипломатски и конзуларни претставништва¹²⁴.

115. Член 14(a) од Конвенцијата.

116. Член 15(1)(a)(i) од Конвенцијата.

117. Член 15(1)(a)(ii) од Конвенцијата.

118. Член 15(1)(c)(i) од Конвенцијата.

119. Член 15(1)(c)(ii) од Конвенцијата.

120. Член 15(2) од Конвенцијата.

121. Член 15(1)(d) од Конвенцијата.

122. Член 14(b) и 15(2) од Конвенцијата.

123. Член 14(d) од Конвенцијата.

124. Член 17 од Конвенцијата.

Лица кои самостојно вршат дејност: општо правило е дека лицата кои самостојно вршат дејност се покриени со законодавството на договорната страна во која ја извршуваат самостојната дејност, дури и тогаш кога престојуваат во друга договорна страна¹²⁵. Од ова правило, постојат исклучоци и тоа:

- i) Кај првиот исклучок се има предвид фактот дека некои држави, барем во минатото, овозможувале социјално осигурување само за вработените лица, а не и за лицата кои самостојно вршат дејност. Доколку лицето самостојно врши дејност во држава, чие законодавство за социјално осигурување не ги покрива односно опфаќа овие лица, кои самостојно вршат дејност, но тоа лице престојува во друга договорна страна во која постои шема за социјално осигурување за лицата кои самостојно вршат дејност, во таков случај лицето ќе биде покриено во државата на престој¹²⁶, како да во неа врши самостојна дејност¹²⁷.
- ii) Вториот исклучок го има предвид фактот што одредени држави го условуваат стекнувањето права од социјалното осигурување со престој, а не со вршење економска дејност. Одредено лице престојува во државата А и самостојно врши дејност во државата Б, при што и двете држави се договорни страни на Конвенцијата. Доколку и двете држави го засноваат стекнувањето права од социјално осигурување врз престојот, тогаш лицето во нашиот пример не би било осигурено во државата Б каде ја врши дејноста, туку во државата А каде престојува¹²⁸.

Посебни правила, исто така, се применуваат и во однос на лицата кои самостојно вршат дејност во две или повеќе договорни страни:

- i) Доколку овие лица престојуваат во една од договорните страни во која, исто така, самостојно вршат дејност тогаш тие ќе бидат покриени во нивната држава на престој¹²⁹. Доколку договорната страна во која престојуваат го заснова стекнувањето права од социјалното осигурување врз престојот, тогаш тие ќе бидат осигурени

---

125. Член 14(с) од Конвенцијата.

126. Член 15(3)(а)(i) од Конвенцијата.

127. Член 15(4) од Конвенцијата.

128. Член 15(3)(а)(ii) од Конвенцијата.

129. Член 15(3)(b) од Конвенцијата.

во нивната држава на престој, дури и кога во неа не вршат економска дејност¹³⁰.

- ii) Кога овие лица не вршат самостојна дејност на територијата на договорната страна во која престојуваат или доколку таа договорна страна нема законодавство што ги опфаќа лицата кои самостојно вршат дејност, тогаш договорните страни мора меѓусебно да се договорат кое законодавство ќе се применува¹³¹.

Посебните правила исто така се применуваат и на лица, кои самостојно вршат дејност и кои своето занимање го вршат на брод¹³².

Други лица: Конвенцијата содржи одредби само за законодавството што ќе се применува во однос на вработените лица или лицата кои самостојно вршат дејност. Затоа другите лица, како економски неактивните лица и студентите, се покриени со националните закони на секоја од договорните страни.

Возможни дерогирања: Конвенцијата им овозможува на надлежните органи на договорните страни меѓусебно да се договорат за можни отстапувања односно за исклучоци од правилата за определување на законодавството што ќе се применува во интерес на засегнатите лица¹³³.

5.6 Посебни правила со кои се уредуваат различни социјални ризици опфатени со Конвенцијата

Во овој дел се објаснува како Конвенцијата ги третира социјалните ризици кои потпаѓаат под нејзиниот материјален опфат.

5.6.1 Болест и мајчинство

Главата од Конвенцијата којашто се однесува на ризиците од болест и мајчинство ги покрива бенефициите во натура, какви што се обезбедувањето медицински третман, фармацевтски препарати, болнички третман и лекување, итн. Исто така, тука се опфатени и паричните бенефиции, коишто се исплаќаат за време на краткотрајната односно привремената неспособност за работа. Оваа неспособност може да биде резултат на болест

---

130. Член 15(3)(b) од Конвенцијата.

131. Член 15(3)(c) од Конвенцијата.

132. Член 14(b) и 15(2)(b) од Конвенцијата.

133. Член 18 од Конвенцијата.

или бременост односно породување. Во табелата подолу се прикажани одредбите од Конвенцијата кои произведуваат директно дејство во врска со ризиците од болест и мајчинство, како и оние одредби кои немаат такво дејство:

ИМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО		НЕМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО	
член 8	Еднаков третман на државјаните на сите договорни страни		
член 13	Правила за спречување на преклопувањето на бенефициите со други бенефиции, други приходи или професионална дејност		
член 19	Собирање на периоди		
		член 20	Обезбедување бенефиции во натура и парични бенефиции за лицата кои постојано престојуваат во друга договорна страна којашто не е надлежна држава
		член 21	Обезбедување бенефиции за лица кои привремено престојуваат, се враќаат или одат на лекување во друга договорна страна којашто не е надлежна држава
		член 22(1)	Случаи кога законодавството на договорната страна го условува обезбедувањето бенефиции во натура за членови на семејството, само за оние членови кои се лично осигурени
член 22(2) до (4)	Пресметување на парични бенефиции		
		член 23	Обезбедување бенефиции во натура за невработените лица кои престојуваат во друга договорна страна којашто не е надлежна држава
		член 24	Обезбедување бенефиции во натура за пензионер
член 25	Правила за примена на посебните одредби од законодавството на некои од договорните страни		
член 26	Потребата од билатерални и мултилатерални договори заради примена на одредбите кои немаат директно дејство		

Еднаков третман на државјаните на сите договорните страни: Принципот на еднаков третман се применува безусловно во однос на бенефициите за случај на болест, без оглед на тоа дали тие се даваат во парични износи или во натура и дали за нив се плаќаат или не се плаќаат придонеси. Тоа значи дека лицата, кои се опфатени со Конвенцијата и кои престојуваат на територијата на некоја од договорните страни, имаат исти обврски и исти права како и државјаните на договорната страна во која престојуваат¹³⁴. Истиот принцип се применува и во однос на бенефициите за кои се плаќаат придонеси и кои се исплаќаат за социјалниот ризик мајчинство. Меѓутоа за бенефициите за кои не се плаќаат придонеси и кои се исплаќаат за случај на мајчинство, каде висината на бенефициите не зависи од периодот на престој, договорната страна има право да го услови еднаквиот третман со остварување минимален период на престој на најзината територија¹³⁵. Конвенцијата предвидува дека овој минимален период не смее да биде подолг од 6 месеци. Ова не значи дека договорните страни мора да предвидат минимален период на престој, туку дека тие можат тоа да го сторат, со тоа што овој период не смее да биде подолг од 6 месеци. Кога договорните страни наметнуваат минимален период на престој како услов за еднаков третман во однос на бенефициите за кои не се плаќаат придонеси за случај на мајчинство, тогаш тие се должни да ги набројат тие бенефиции во Анексот IV на Конвенцијата¹³⁶.

Правила за спречување на преклопувањето на бенефициите со други бенефиции, други приходи или професионална дејност: Конвенцијата изричито предвидува дека никој не може да се повика на нејзините одредби за да се стекне со повеќе бенефиции во случај на една иста болест или мајчинство, или еден ист период на задолжително осигурување¹³⁷. Понатаму, многу држави имаат правила со кои се спречува преклопувањето на слични бенефиции, или преклопувањето на бенефициите со приходи или професионална дејност. Со овие правила може да се намали висината на бенефициите, да се суспендира исплатата на бенефициите за одреден временски период, или да престане правото на бенефиција. Конвенцијата предвидува дека кога договорната страна ги применува овие правила, таа има право да ги земе предвид бенефициите или приходите што се примаат односно остваруваат во други договорни страни, како и професионалната

---

134. Член 8(1) од Конвенцијата.

135. Член 8(2)(а) од Конвенцијата.

136. Член 8(4) од Конвенцијата.

137. Член 13(1) од Конвенцијата и член 9 од Дополнителниот договор.

дејност што се врши во други договорни страни¹³⁸. Ако дојде до намалување на бенефициите во две или повеќе договорни страни, со Дополнителниот договор се предвидува дека износот теба да се подели со бројот на бенефиции во прашање¹³⁹.

Собирање/кумуляција на периоди: кога договорните страни предвидуваат минимални периоди на осигурување како услов за стекнување право на бенефиции според одредена шема¹⁴⁰, или како услов лицето да се стекне со право да се приклучи кон задолжителната шема¹⁴¹, тогаш договорните страни мора да ги земат предвид периодите на осигурување (или во случај на бенефиции за кои не се плаќаат придонеси - периодите на престој по навршување 16 годишна возраст) кои се остварени во другите договорни страни. Под поимот "периоди на осигурување" се подразбираат периоди на плаќање придонеси, периоди на вработување, периоди на вршење професионална дејност или периоди на престој, зависно од тоа како овој поим се дефинира според законодавството на договорна страна во која се остваруваат¹⁴². Тоа значи дека периодите остварени односно навршени во другите договорни страни мора да се соберат согласно со принципот на агрегација. На пример, државата А и државата Б ја ратификувале Конвенцијата. Во државата А, стекувањето права од социјално осигурување се заснова на периоди на престој, така што паричниот надоместокот за случај на болест ќе се исплаќа само по 3 години постојан престој навршени по наполнети 18 години живот. Во државата Б, стекнувањето право на паричен надоместок за случај на болест е засновано на периоди на вработување, односно се бара 12 месеци работен стаж за да може да се исплати оваа бенефиција. Лицето живее во државата А од своето раѓање до навршување 20 годишна возраст, а потоа се сели во државата Б каде работи 6 месеци пред да се разболи и да стане привремено неспособен за работа. Тоа лице побарува бенефиција односно надоместок за случај на болест во државата Б, која е должна да има предвид дека тоа лице работело 6 месеци во државата Б и 2 години престојувало во државата А.

Пресметување на парични бенефиции: доколку висината односно износот на паричните бенефиции се заснова на просечната заработувачка, тогаш

---

138. Член 13(2) од Конвенцијата.

139. Член 8 од Дополнителниот договор.

140. Член 19(1) од Конвенцијата.

141. Член 19(2) од Конвенцијата.

142. Член 1(s) од Конвенцијата.

надлежната држава треба да ги земе предвид заработувачките што лицето ги остварило додека било опфатено со нејзиното законодавство. Со други зборови, кога се пресметува просечната плата односно заработувачка за потребите на определување на висината на бенефициите договорната страна не е должна да ја има предвид заработувачката во другите договорни страни¹⁴³. Меѓутоа, кога висината на бенефицијата се менува зависно од бројот на членови на семејството на корисникот, договорната страна мора да ги има предвид членовите на семејството кои живеат односно престојуваат на територијата на други договорни страни¹⁴⁴.

Правила за примена на посебните одредби од законодавството на некои договорни страни: возможно е државата да го услови плаќањето на паричен надоместок за случај на болест или обезбедувањето медицински третман со потекло на болеста или повредата. На пример, медицински третман нема да им се овозможи на лицата кои претрпеле несреќа во друга држава. Конвенцијата предвидува дека условите поврзани со потекло на болеста или повредата нема да се применуваат во однос на оние лица кои потпаѓаат под нејзиниот персонален опфат¹⁴⁵. Конвенцијата понатаму предвидува дека кога договорната страна го ограничува времето за кое се обезбедуваат бенефиции, во таков случај договорната страна има право да ги засметува периодите за кои биле обезбедувани слични бенефиции во другите договорни страни¹⁴⁶.

Потребата од билатерални или мултилатерални договори со цел да се применат одредбите кои немаат директно дејство: според Конвенцијата одредбите за бенефиции за случај на болест и мајчинство немаат директно дејство односно не се непосредно применливи и затоа овие одредби ќе бидат предмет на натамошно уредување со билатерални или мултилатерални договори, коишто се склучуваат помеѓу договорните страни¹⁴⁷. Одредбите кои немаат директно дејство се однесуваат на дистрибуција односно распределба на бенефициите во натура и на паричните бенефиции на лицата кои имаат постојан или привремен престој во договорна страна којашто не е надлежна држава. На пример, лицето живее во државата А (држава на престој), но работи во државата Б (надлежна

---

143. Член 22(2) од Конвенцијата.

144. Член 22(3) од Конвенцијата.

145. Член 25(2) од Конвенцијата.

146. Член 25(3) од Конвенцијата.

147. Член 26(1) од Конвенцијата.

држава). Во ваква ситуација, модел одредбите на Конвенцијата упатуваат дека бенефициите во натура ќе се обезбедуваат во државата на престој, во согласност со законодавото на таа држава, но на трошок на надлежната држава¹⁴⁸. Со други зборови, државата на престој ги обезбедува овие бенефиции, но потоа трошоците за нив ги надоместува од надлежната држава. За паричните бенефиции, Конвенцијата упатува дека нив ги исплаќа надлежната држава согласно правилата коишто постојат во нејзиното законодавство¹⁴⁹.

Конвенцијата предвидува и одредби коишто би требало да се вклучат во билатералните или мултилатералните договори, а кои се неопходни за да се реализираат одредбите кои немаат директно дејство. Овие одредби вклучуваат¹⁵⁰: одредби со кои се определуваат категориите на лица на кои се однесуваат договорите, максималниот период на време за кој ќе се обезбедуваат бенефиции во натура од една договорна страна на трошок на друга договорна страна, и создавањето правила за спречување на преклопувањето на бенефиции. Конвенцијата изрично предвидува дека договорните страни можат да се договорат дека не е потребно надоместување на трошоците помеѓу нивните институции. Ова се однесува на оние ситуации кога бенефициите ги обезбедува една договорна страна за сметка на друга договорна страна, каков што е случајот на обезбедување бенефиции во натура за лицата кои престојуваат во друга договорна страна којашто не е надлежна држава.

5.6.2 Инвалидност, старост и смрт (пензии)

Конвенцијата ги третира пензиите за овие три социјални ризици на многу сличен начин. Затоа и во овој Краток водич овие три пензии ќе бидат заеднички опфатени, при што на читателот ќе му се обрне посебно внимание на поголемите разлики во начинот на којшто се третираат овие пензии во Конвенцијата. Во оваа смисла, под поимот пензија се подразбира долгорочна периодична бенефиција, за разлика од еднократниот паушален износ кој се исплаќа како помош за случај на смрт.

Во табелата прикажана подолу може да се забележи дека скоро сите одредби од Конвенцијата коишто се однесуваат на инвалидноста, староста и смртта произведуваат директно правно дејство, освен една одредба:

---

148. Член 20(1)(а) од Конвенцијата.

149. Член 20(1)(б) од Конвенцијата.

150. Член 26(2) од Конвенцијата.

ИМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО		НЕМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО	
член 8	Еднаков третман на државјаните на сите договорни страни		
член 11	Извоз на бенефиции		
член 13	Правила за спречување на преклопувањето на бенефициите со други бенефиции, други приходи или професионална дејност		
член 27	Општо правило		
член 28	Собирање на периоди		
член 29	Определување права и пресметување на бенефициите		
член 30	Дополнителни одредби за пресметување на бенефициите		
член 31	Периоди пократки од една година		
		член 32	Периоди од една до пет години
член 33	Пресметување на бенефиции кога засегнатото лице не ги исполнува истовремено предвидените услови во сите релевантни законодавства		
член 34	Диференцијални додатоци		
член 35	Влошување на инвалидитетот		
член 36	Продолжување со исплата на бенефиции за случај на инвалидност по нивна суспензија или престанок		
член 37	Конверзија на бенефициите за случај на инвалидност во бенефиции за случај на старост		

Еднаков третман на државјаните на сите договорните страни: Принципот на еднаков третман се применува безусловно во однос на бенефициите за кои се плаќаат придонеси, како што е инвалидската, старосната и семејната пензија¹⁵¹, но овој принцип може да биде предмет на одредени услови кога станува збор за бенефициите за кои не се плаќаат придонеси. Исто така, Конвенцијата им дозволува на договорните страни да го условат еднаквиот третман во однос на бенефициите за кои не се плаќаат придонеси и чија висина не зависи од должината на периодите на престој, со одреден минимален период на престој. Тоа значи дека лицата кои не го исполните условот односно не навршиле одреден минимален период на престој во државата, нивното барање за стекнување право на одредена бенефиција може да биде одбиено само поради тоа што тие не се државјани на договорната страна во

151. Член 8(1) од Конвенцијата.

која се побарува таа бенефиција. Исто така, на тоа лице може да му се додели помал износ на бенефицијата од оној којшто им се исплаќа на државјаните на договорната страна, или пак да биде изложено на построги услови во споредба со оние коишто им се наметнуваат на државјаните на договорната страна. Конвенцијата одредува строги граници за должината на периодите на престој, што договорната страна може да бара да бидат остварени односно навршени од лицата кои не се нејзини државјани, пред да се повикаат на принципот на еднаков третман во однос на бенефициите односно пензиите за кои не се плаќаат придонеси, а максималната должина на овие периоди изнесува:

Инвалидност: пет последователни години престој навршени непосредно пред поднесување на барањето за остварување бенефиција за која не се плаќаат придонеси¹⁵²,

Семејна пензија за надживеаните лица: пет последователни години престој на починатиот навршени непосредно пред поднесување на барањето¹⁵³,

Старост: десет години престој навршен помеѓу 16 годишна возраст и годините на живот потребни за пензионирање, од кои може да се бара пет години да се остварат непосредно пред поднесување на барањето¹⁵⁴.

Со Конвенцијата се предвидува дека во случај кога договорната страна ќе се определи да наметне одреден минимален период на престој и доколку лицето не го исполнува тој услов, тогаш лицето има право на бенефицијата доколку тој/таа бил/а опфатен/а со законодавството на надлежната држава најмалку една година. Во овој случај, лицето нема да го прима целокупниот износ на бенефицијата, туку тој износ ќе биде пропорционално намален одразувајќи ја должината на периодот за време на кој престојувало на територијата на надлежната држава¹⁵⁵. Кога договорната страна ќе го услова еднаквиот третман во однос на бенефициите за кои не се плаќаат придонеси за случај на инвалидност, старост и смрт со остварување, односно навршување минимален период на престој, тогаш таа мора да ги наведе овие бенефиции во Анексот IV на Конвенцијата¹⁵⁶.

Извоз на бенефиции: општо правило е дека пензиите за случај на инвалидност, старост и смрт можат да се извезуваат односно пренесуваат во други договорни страни. Со други зборови, овие пензии не можат да се намалат, суспендираат, да

---

152. Член 8(2)(b) од Конвенцијата.

153. Член 8(2)(b) од Конвенцијата.

154. Член 8(2)(c) од Конвенцијата.

155. Формулата за пропорционално намалување на бенефициите може да се најде во член 8(3) од Конвенцијата.

156. Член 8(4) од Конвенцијата.

престанат или на кој било друг начин да бидат променети само поради фактот што примателот престојува во друга договорна страна¹⁵⁷. Меѓутоа, од ова општо правило постојат и одредени исклучоци. Овие исклучоци во основа се поврзани со бенефициите за кои не се плаќаат придонеси, што значи дека скоро сите бенефиции за кои се плаќаат придонеси можат да се извезат¹⁵⁸. Конвенцијата експлицитно предвидува дека принципот на извоз на бенефиции нема да се применува во однос на:

- i) посебни бенефиции за кои не се плаќаат придонеси, а кои се доделуваат на лица кои не можат да си обезбедат животна егзистенција: Конвенцијата не определува што се подразбира под терминот "посебни" бенефиции за кои не се плаќаат придонеси¹⁵⁹,
- ii) посебни бенефиции за кои не се плаќаат придонеси, а кои им се доделуваат на лица кои немаат право да се стекнат со нормални бенефиции: не постои дефиниција за терминот "нормални бенефиции", но може да се претпостави дека овој поим се однесува на бенефициите за кои се плаќаат придонеси¹⁶⁰,
- iii) бенефиции кои се доделуваат по основ на преодни аранжмани¹⁶¹,
- iv) посебни бенефиции кои се доделуваат како помош или во случај на потреба¹⁶².

Сите бенефиции кои се исклучени од принципот на извезување мора да бидат прикажани од договорните страни и наброени во Анексот VI на Конвенцијата¹⁶³. Бенефициите за кои не се плаќаат придонеси, а не е содржани во листата на Анексот VI, туку во листата на Анексот IV (бенефиции во однос на кои принципот на еднаков третман е условен со навршување минимални периоди на

---

157. Член 11(1) од Конвенцијата.

158. Посочуваме дека бенефициите за кои се плаќаат придонеси според преодните аранжмани не се предмет на извезување согласно член 11(3)(с) од Конвенцијата. Конвенцијата ги дефинира "бенефициите кои се доделени врз основа на преодните аранжмани" како "бенефиции кои им се доделуваат на лица коишто надминале одредена возраст на денот на влегување во сила на законодавството што се применува, или бенефиции коишто привремено се доделуваат за одредени настани што се случиле или за периоди што се навршени надвор од постоечките граници на територијата на договорната држава." Ова се однесува на преодните мерки кои се усвоени со национален закон, на пример кога нов тип на шема за старосна пензија се воведува постепено.

159. Член 11(3)(а) од Конвенцијата.

160. Член 11(3)(б) од Конвенцијата.

161. Член 11(3)(с) од Конвенцијата и види фуснота .... погоре.

162. Член 11(3)(д) од Конвенцијата.

163. Член 11(3) од Конвенцијата.

престој), можат да бидат намалени доколку нивниот примател го смени местото на престој во друга договорна страна¹⁶⁴. Овие бенефиции се намалуваат пропорционално со должината на времето што нивните приматели го поминале во надлежната држава. Истата формула се користи за да се намалат бенефициите во случај кога лицето не го исполнило условот за минимален период на престој што се бара за еднаков третман, меѓутоа сепак престојувал во надлежната држава повеќе од една година¹⁶⁵.

Правила со кои се спречува преклопување на бенефициите со други бенефиции, други приходи или професионална дејност: Доколку принципите на зачувување на стекнатите права и агрегацијата на периодите на осигурување се користат за да се определи висината на пензијата¹⁶⁶, тогаш повеќе договорни страни ќе бидат должни на исто лице да му исплаќаат пензија. Секоја договорна страна на лицето ќе му исплаќа пензија што ќе ја одразува должината на времето за кое тоа лице било покриено со нејзиниот систем за социјално осигурување. Ова значи дека лицето може да прима слична висина на пензијата од повеќе договорни страни како резултат на процесот на агрегација¹⁶⁷. Ова претставува своевиден исклучок од правилата на Конвенцијата за спречување на преклопувањето на бенефиции во случај на ист ризик. Овој исклучок се заснова на фактот што во овие случаи не станува збор за исплата на одделни бенефиции, туку едноставно за исплата на различни делови од една иста композитна пензија. Сосема е разбирливо дека правилата на Конвенцијата за преклопување ќе се применуваат на бенефициите чија висина односно износ не се пресметува според принципот на агрегација (на пример, паричен надоместок за време на болест), или во однос на други приходи или професионална дејност¹⁶⁸. На пример, старосната пензија се изведува од државата А во државата Б и двете држави се договорни страни на Конвенцијата. Примателот на пензијата, во моментот живее во државата Б, каде остварува приход од дејноста што ја врши во таа држава. На државата А и е дозволено тој приход да го третира како да е приход што се остварува во државата А и соодветно да ја намали висината на пензијата согласно важечките национални правила за преклопување. Доколку националниот закон на државата Б исто така предвидува намалување во ваков случај, Дополнителниот договор предвидува дека секоја држава може да го земе

---

164. Член 11(2) од Конвенцијата.

165. Формулата за пропорционално намалување на овие бенефиции може да се најде во член 8(3) од Конвенцијата.

166. Види дел 1.4.3 на овој Краток водич.

167. Член 13(1) од Конвенцијата.

168. Член 13(2) од Конвенцијата.

предвид приходот само заради намалување, кое ќе биде пропорционално на односот помеѓу периодите навршени во државите А и Б¹⁶⁹.

Општо правило: на почетокот на оваа глава посветена на бенефициите за случај на инвалидност, старост и надживување, беше јасно укажано дека Конвенцијата предвидува дека секое лице опфатено со законодавството за социјално осигурување на две или повеќе договорни страни има право да биде опфатено односно покриено со Конвенцијата, дури и тогаш кога лицето може да побарува бенефиции само според националниот закон¹⁷⁰.

Собирање на периоди: Заради стекнување право на бенефиции, Конвенцијата предвидува собирање на сите периоди на осигурување, престој, вработување или на вршење професионална дејност, коишто се остварени односно навршени од лицето и коишто се земаат предвид како релевантни периоди според различните национални законодавства.

Договорните страни кои ги засноваат нивните системи на периоди на осигурување мораат да ги земат предвид периодите на осигурување (или во случај на законодавство за бенефиции за кои не се плаќаат придонеси - периоди на престој по пополнување 16 години живот) што се навршени во другите договорни страни¹⁷¹. Договорните страни, во кои се остваруваат односно навршуваат периодите, определуваат кои периоди ќе се сметаат за периоди на осигурување. Конвенцијата предвидува дека периодите на плаќање придонеси, периодите на вработување, периодите на вршење професионална дејност или периодите на престој¹⁷² можат да се сметаат како "периоди на осигурување" во смисла на Конвенцијата. На пример, државите А и Б се потписнички на Конвенцијата. Државата А го заснова правото на старосна пензија на периоди на вработување, при што се бараат најмалку 25 години вработување односно работен стаж за да може да се стекне право на целосна пензија. Државата Б го заснова правото на старосна пензија на периоди на престој навршени откако лицето ќе наполни 16 години живот, при што се бараат најмалку 25 години престој за да може да се стекне право на целосна пензија. Едно лице живее во државата Б до навршувањето 18 години живот, по што започнува да работи во државата А, каде живее 42 години, од кои 23 години е вработено. Според Конвенцијата, при определувањето дали ова лице има право на пензија или не, државата А мора да ги смета 2-те години престој што тоа лице ги

---

169. Член 8(b) од Дополнителниот договор.

170. Член 27 од Конвенцијата.

171. Член 28(1) од Конвенцијата.

172. Член 19(s) од Конвенцијата.

навршило во државата Б како 2 години на осигурување, бидејќи тие се сметаат и класифицираат како периоди на осигурување во државата Б.

Кога државата го *заснова правото на стекнување бенефиции врз периоди на престој*, таа мора да ги земе предвид периодите на осигурување (или во случај на законодавство за бенефиции за кои не се плаќаат придонеси - времето на престој по наполнување 16 годишна возраст) остварени односно навршени според законодавството на другите договорни страни¹⁷³. Се напоменува дека ова се однесува на периодите на осигурување остварени во овие држави (а само на периодите на престој кога станува збор за бенефиции за кои не се плаќаат придонеси). Така во примерот даден во предходниот став, државата Б при определувањето дали лицето може да се стекне со право на старосна пензија ќе го додаде периодот од 23 години вработување остварен во државата А на периодот од 2 години престој остварен на нејзината територија, а не 42 години престој поминати во државата А.

Некои држави имаат посебни одредби за лицата кои вршат одредени занимања, на пример за рударите и наставниците, кои имаат право на поголем износ на бенефициите или за кои се предвидени пократки периоди на осигурување. Во ситуации кога постојат вакви посебни одредби, државите ги собираат периодите на осигурување поминати во вршење на тоа посебно занимање во другите договорни страни. Доколку засегнатото лице, и по собирање на сите периоди што тој или таа ги има поминато во вршење на тоа посебно занимање во сите договорни страни во кои тој/таа работел/а, сè уште не може да ги исполни условите предвидени за стекнување право според посебните одредби, тогаш во однос на тоа лице ќе се примени општата шема или општите правила, а не оние кои се однесуваат на посебното занимање¹⁷⁴. На тој начин, лицето нема воопшто да биде лишено од правото на бенефиции.

Определување право на бенефиции и пресметување на бенефиции: Иако вообичаен приод при меѓународната координација на социјалното осигурување е да се обезбеди само една држава да биде одговорна за обезбедување односно исплата на бенефициите, ова не е случај со долгорочните бенефиции какви што се старосната, инвалидската или семејната пензија. Кај нив, пензијата се дели пропорционално помеѓу сите договорни страни каде засегнатото лице било осигурено. Ова значи дека лицето ќе прима исплати од

---

173. Член 28(2) од Конвенцијата.

174. Член 28(4) од Конвенцијата.

повеќе договорни страни. Пресметувањето на висината на старосната, инвалдската и семејната пензија претставува процес од 3 фази:

Прва фаза: секоја договорна страна, под чие законодавство потпаѓа лицето, ги собира сите периоди на осигурување или престој остварени односно навршени во другите договорни страни, со цел да определи дали лицето може да се стекне со право на пензија според нејзиното законодавство¹⁷⁵. Во случај на семејна пензија, како релевантни се сметаат периодите остварени од починатиот, а не периодите остварени од членовите на семејството кои го надживеале осигуреникот.

Втора фаза: секоја договорна страна пресметува колкав износ на пензија би требало да му исплати на лицето под претпоставка **сите** собрани периоди на осигурување да се остварени според нејзиното законодавство. Овој износ се нарекува "*теоретски износ*"¹⁷⁶. Кога износот на бенефицијата не зависи од остварените периоди, тогаш нејзиниот фиксен износ претставува теоретски износ¹⁷⁷. За бенефициите за кои не се плаќаат придонеси и кои се содржани во Анексот IV (бенефиции во однос на кои еднаквиот третман е условен со минимален период на престој) постојат посебни одредби за пресметување на теоретскиот износ¹⁷⁸.

Трета фаза: секоја договорна страна потоа го пресметува износот што таа мора да го исплаќа. Секоја држава плаќа дел од теоретскиот износ којшто е пропорционален на должината на времето за кое лицето било опфатено односно покриено со нејзиното законодавство и должината на времето за кое лицето било покриено со законодавството на сите други договорни страни, инволвирани во пресметување на теоретскиот износ.

Овој процес со три фази најдобро може да се разбере преку пример:

Државите А, Б и Ц се договорните страни на Конвенцијата и сите го засноваат правото на старосна пензија на периоди на вработување. Државата А бара 20 години осигурување пред стекнување право на целосна пензија во висина од 800 евра месечно. Државата Б бара 15 години осигурување пред исплата на целосна пензија во висина од 600 евра месечно. Конечно,

---

175. Член 29(1) од Конвенцијата.

176. Член 29(2) од Конвенцијата.

177. Член 29(3)(а) од Конвенцијата.

178. Член 29(3)(б) од Конвенцијата.

државата Ц бара 25 години осигурување пред исплата на целосна пензија во висина од 1.000 евра месечно. Лицето работело во државата А - 10 години, во државата Б - 5 години и во државата Ц - 10 години. Лицето се пензионира во државата Ц, каде поднесува барање за старосна пензија.

Прва фаза: *соберете ги сите периоди на осигурување за да се определи дали лицето може да се стекне со право на пензија во секоја држава б* лицето во примерот било осигурено вкупно 25 години. Значи лицето има право на пензија во сите три држави.

Втора фаза: *пресметајте го теоретскиот износ на пензијата врз основа на сите собрани периоди б* целосната пензија е фиксна во сите три држави, па така во државата А таа изнесува 800 евра месечно, во државата Б таа изнесува 600 евра месечно, а во државата Ц 1.000 евра месечно.

Трета фаза: *пресметајте ја пензијата што мора да ја исплаќа секоја држава б* вкупниот период на осигурување во сите три држави изнесува 25 години. Односот на периодите на осигурување остварени во државите А, Б и Ц е 10 : 5 : 10. Затоа државата А мора да плати 10/25 од 800 евра, што пресметано изнесува 320 евра месечно. Државата Б мора да плати 5/25 од 600 евра, што изнесува 120 евра месечно. Државата Ц мора да плати 10/25 од 1.000 евра, што изнесува 400 евра месечно. Така лицето во нашиот пример ќе прими целосна пензија во вкупен износ од 840 евра месечно (320 + 120 + 400).

Понатамошни одредби за пресметување на бенефициите: во примерот даден во погорниот став беше објаснето како секоја договорна страна го пресметува износот на пензијата, што таа е должна да го исплаќа. Во примерот се тргнуваше од претпоставката дека целосната пензија има фиксен износ. Ова беше направено со цел да се поедностават и подобро да се разберат работите. Во реалноста, старосната, инвалидската и семејната пензија често се пресметуваат врз основа на предходно остварена заработувачка или врз основа на придонесите што лицето ги плаќало во шемата за социјално осигурување. Кога договорната страна ги исплаќа бенефициите врз основа на предходно остварената заработувачка или платените придонеси, тогаш таа мора да ги земе предвид заработувачките остварени или придонесите што се плаќаат на нејзината територија¹⁷⁹. Ова е така затоа што од државите не може да се очекува да исплаќаат пензии врз основа на придонеси што никогаш не ги примиле, туку биле плаќани на други договорни страни. Исто така, би било многу тешко за договорната страна да

---

179. Член 30(1)(а) и 1(б) од Конвенцијата.

добие податоци за висината на заработувачката или придонесите во другите договорни страни. Конечно, би било многу неправедно спрема оние договорни страни кои имаат понизок животен стандард да се задолжат да исплаќаат високи пензии кога мигрантите одат во држави каде платите (и животниот стандард) се повисоки.

За појаснување може да го искористиме примерот даден погоре со извесни модификации: во државата Ц, наместо стекнување право на целосна пензија по 25 години вработување, пензијата се пресметува врз основа на 2% од просечната заработувачка на лицето за секоја година на осигурување. При одредување на просечната заработувачка се земаат предвид само заработувачките односно платите остварени во државата Ц (на пример, нека таа изнесува 900 евра). Пензијата во државата Ц се пресметува на следниов начин:

Прва фаза: *соберете ги сите периоди за да се определи дали лицето може да се стекне со право на пензија во секоја држава б* лицето во примерот било осигурено вкупно 25 години. Значи лицето има право на пензија.

Втора фаза: *пресметајте го теоретскиот износ на пензијата врз основа на сите собрани периоди б* во државата Ц теоретскиот износ за 25 години би бил $25 \times 2\% = 50\%$ од 900 евра, што пресметано изнесува 450 евра месечно.

Трета фаза: *пресметајте ја пензијата што мора да ја исплаќа секоја држава б* вкупниот период на осигурување во сите три држави изнесува 25 години. Односот на периодите на осигурување остварени во државите А, Б и Ц е $10 : 5 : 10$. Затоа државата Ц мора да плати $10/25$ од 450 евра, што изнесува 180 евра месечно.

За оние договорни страни, чие законодавство предвидува дека висината на пензијата е пропорционална на периодите на осигурување или престој, како што е тоа случај со последниот пример за државата Ц, Конвенцијата предвидува дека износот на бенефициите ќе се пресметува според националниот закон¹⁸⁰. Државата Ц, во таков случај ќе ја пресметува директно пензијата: за 10 години висината на пензијата би била $10 \times 2\% = 20\%$ од 900 евра, што пресметано изнесува 180 евра (се добива истиот износ како и при горната пресметка).

Кога врз износот односно висината на бенефицијата влијае бројот на членовите на семејството на барателот, тогаш при пресметувањето ќе се

---

180. Член 29(5) од Конвенцијата.

земат предвид и оние членови на семејството кои живеат во други договорни страни¹⁸¹.

Периоди помали од една година: во ситуации кога лицето е осигурено во една договорна страна за период помал од една година се применуваат посебни правила. На пример, државите А, Б, Ц и Д ја ратификувале Конвенцијата. Лицето е осигурено во државата А за 5 години, во државата Б за 2 години, во државата Ц за 10 месеци и во државата Д за 20 години. Конвенцијата предвидува дека кога лицето е осигурено во некоја договорна страна за период помал од дванаесет месеци и кога тоа лице нема право на пензија за овие месеци според **националниот** закон, тогаш договорната страна не е должна на ова лице да му исплаќа пензија. Меѓутоа, иако таа договорна страна не е должна да му исплаќа бенефиции, секоја друга договорна страна во која лицето било осигурено мора да го земе предвид овој период при собирање односно агрегација на периодите на осигурување. Така, во дадениот пример ако лицето не може да се стекне со право на пензија според законот на државата Ц (само врз основа на 10-те месеци осигурување) тогаш државата Ц нема да му исплати бенефиција на тоа лице. Сепак државите А, Б и Д ќе ги засметаат овие 10 месеци остварени во државата Ц кога ќе ги собираат сите периоди на осигурување за да се утврди дали лицето има право на бенефиција или не (прва фаза) и при пресметување на теоретскиот износ (втора фаза), но не и при пресметување на висината на пензијата што ќе му се исплаќа на ова лице (трета фаза)¹⁸².

Периоди од една до пет години: одредба слична на предходната е вклучена само во однос на старосната пензија за периодите од една до пет години, а со цел да се покријат оние ситуации каде голем број мигранти работат во државата само за краток временски период¹⁸³. Меѓутоа овие одредби немаат директно дејство и нивната примена е предмет на натамошно уредување со билатерални или мултилатерални договори помеѓу договорните страни.

Пресметување на бенефиции кога засегнатото лице не ги исполнува истовремено условите предвидени со сите релевантни законодавства: условите за стекнување право на пензии се разликува од една договорна страна до друга, како во поглед на минималните периоди на осигурување, така и во поглед на возраста или степенот на инвалидност за кој се исплаќа пензија. Има случаи кога лицето е осигурено според законодавството на повеќе договорни страни и ги исполнува условите за стекнување пензија во една или две договорни страни, но и со примена на приципот на агрегација, не ги испол-

181. Член 30(3)

182. Член 31(1) и (2) од Конвенцијата.

183. Член 32 од Конвенцијата.

нува условите предвидени во другите договорни страни. На пример, државите А, Б и Ц ја ратификувале Конвенцијата. Во државата А, условите за стекнување пензија се барателот да наполнил 60 години живот и остварил 20 години осигурување. Во државата Б од лицето се бара да навршило 60 години живот и да остварило 15 години осигурување. Во државата Ц, пензијата се исплаќа на оние лица кои навршиле 65 години живот и оствариле 25 години осигурување. Едно лице по навршување 60 години живот остварило 5 години осигурување во државата А, 10 години осигурување во државата Б и 15 години осигурување во државата Ц. Во овој случај ќе се исплаќа преодна пензија бидејќи општото правило вели дека пензијата се пресметува со употреба на вообичаениот метод земајќи ги предвид сите периоди остварени во другите договорни страни, вклучувајќи ги и оние периоди навршени во договорните страни каде сè уште не се исполнети условите¹⁸⁴. Според тоа, првиот чекор е собирање на сите периоди на осигурување, во нашиот пример $5 + 10 + 15 = 30$ години. Тоа значи дека лицето има право да се стекне со пензија во државата А и државата Б, но не и во државата Ц поради високиот старосен цензус кој се бара да се исполни. Државите А и Б потоа ја пресметуваат пропорционалната пензија што се должни да ја исплаќаат.

Постојат два исклучока од ова општо правило¹⁸⁵. Првиот е кога лицето ги исполнува условите за пензија во најмалку две договорни страни, без при тоа да има потреба од агрегација односно собирање на периодите на осигурување остварени во договорните страни каде лицето не ги исполнува условите за пензија, односно во овој случај не се земаат предвид периодите на осигурување остварени во оние договорни страни каде не се исполнети условите.

Вториот исклучок е кога лицето ги исполнува условите за пензија само во една држава според нејзиното национално законодавство, тогаш нема потреба од примена на принципот на агрегација и во овој случај на лицето ќе му се исплаќа националната пензија.

Пензиите коишто се исплаќаат во овие случаи се преодни. Кога лицето ќе ги задоволи условите за стекнување пензија во друга договорна страна, тогаш се прави нова пресметка на пензијата за да се одрази новонастанатата ситуација¹⁸⁶.

---

184. Член 33(1) (а) од Конвенцијата.

185. Член 33(1)(b) од Конвенцијата.

186. Член 33(2) од Конвенцијата.

Диференцијални додатоци: можни се и ситуации кога одредено лице, коешто е опфатено со законодавството на повеќе договорни страни да ги исполнува условите за стекнување право на пензија само во една од тие држави, без при тоа да има пристап до Конвенцијата, а со тоа и до принципот на агрегација. Во ваков случај договорната страна мора да ја пресмета пензијата што е должна да ја исплаќа според националниот закон. Доколку договорната страна би требало да исплаќа повисока пензија според нејзиниот национален закон во споредба со вкупниот износ определен според Конвенцијата, што треба да го исплаќаат сите договорни страни, тогаш договорната страни е должна на тоа лице да му исплати додаток еднаков на разликата помеѓу вкупната пензија што лицето ја прима од сите договорни страни и пензијата што лицето би ја примало според националниот закон¹⁸⁷. На пример, државите А, Б и Ц се договорни страни на Конвенцијата. Според Конвенцијата, државата А треба да исплаќа месечна пензија во висина од 700 евра, државата Б пензија во висина од 300 евра и државата Ц пензија од 350 евра месечно, односно вкупен износ од 1.350 евра месечно. Согласно националниот закон на државата А, лицето би се стекнало со право на пензија во висина од 1.500 евра месечно. Во овој случај државата А мора да плаќа додаток како разлика помеѓу $1.500 - 1.350 = 150$ евра месечно.

Доколку повеќе договорни страни треба на лицето да му исплаќаат диференцијален додаток, во таков случај ќе се исплаќа само највисокиот додаток. Меѓутоа, трошоците за овој додаток се делат пропорционално помеѓу засегнатите држави, имајќи го при тоа предвид износот на додатокот што секоја од државите би требало да го исплаќа¹⁸⁸.

Влошување на инвалидитетот: доколку лицето побарува инвалидска пензија, а подоцна дојде до понатамошно намалување на неговата или нејзината работна способност како резултат на несреќа или болест, тогаш пензијата мора да биде приспособена и да ја одрази новонастанатата состојба. Доколку кај примателот на инвалидската пензија од државата А дојде до влошување на неговата/нејзината повреда, но тој/таа не е осигурен/а во друга договорна страна бидејќи му е доделена пензија од државата А, тогаш државата А мора да му исплаќа повисока пензија што ќе го одразува ова влошување. Доколку истото лице е осигурено за случај на инвалидност во државите Б и Ц, по признавање на инвалидската пензија во државата А,

---

187. Член 34(1) од Конвенцијата.

188. Член 34(2) од Конвенцијата.

потребно е да се изврши повторно пресметување на висината на целата пензија според три-фазниот процес објаснет погоре¹⁸⁹.

Конверзија на инвалидски бенефиции во старосни бенефиции: многу држави ги конвертираат инвалидските пензии во старосни пензии, кога примателот ќе ја наврши возраста потребна за пензионирање. Со други зборови, кога инвалидот ќе наврши одредна возраст, повеќе не се смета дека ризикот од кој тоа лице е погодено е неспособност за работа поради болест или повреда, туку поради староста. Договорните страни кои ги конвертираат инвалидските пензии на ваков начин согласно со нивниот национален закон, мораат да ја конвертираат на истиот начин секоја пензија што тие ја исплаќаат согласно со Конвенцијата¹⁹⁰.

5.6.3 Професионални повреди и заболувања

Табелата, прикажана подолу, укажува дека скоро сите одредби од Конвенцијата коишто се однесуваат на професионалните повреди и заболувања имаат директно дејство и дека само некои посебни одредби немаат такво дејство:

ИМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО		НЕМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО	
член 8	Еднаков третман на државјаните на сите договорни страни		
член 11	Извоз на бенефиции		
член 13	Правила за спречување на преклопувањето на бенефициите со други бенефиции, други приходи или професионална дејност		
член 38	Обезбедување бенефиции за работниците кои престојуваат во друга договорна страна којашто не е надлежна држава		
член 39	Несреќи на патот до и од работното место		
член 40	Обезбедување бенефиции за работниците кои привремено престојуваат, го менуваат местото на престој, се враќаат или одат на лекување на територијата на друга договорна страна којашто не е надлежна држава		
член 41	Протетички помагала, основни помагала и други значајни бенефиции во натура		

189. Член 35 од Конвенцијата.

190. Член 37 од Конвенцијата.

ИМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО		НЕМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО	
		член 42	Трошоци за транспортирање на настраданиот до територијата на договорната страна во која престојувал или во која се наоѓа местото на погребување
член 43	Посебни одредби во некои законодавства		
член 44	Други посебни одредби		
член 45	Пресметување на парични бенефиции		
член 46 (1), (2) и (5)	Надомест за лицата кои склучиле договор за осигурување од професионално заболување по изложеноста на ризик на територијата на повеќе договорни страни		
		член 46 (3) и (4)	Посебни случаи на професионални заболувања
член 47	Влошување на професионално заболување		
член 48	Надоместување на трошоците за исплатени бенефиции помеѓу договорните страни		

Еднаков третман на државјаните на сите договорни страни: Принципот на еднаков третман на државјаните на другите договорни страни со државјаните на надлежната држава се применува безусловно како во однос на бенефициите за кои се плаќаат, така и за бенефициите за кои не се плаќаат придонеси¹⁹¹.

Извоз на бенефициите: Конвенцијата го потврдува принципот на извезување на долгорочни бенефиции (пензии) коишто се исплаќаат во случај на професионални повреди и заболувања. Тоа значи дека тие не можат да се суспендираат, намалат или да престанат доколку нивниот примател го промени местото на престој или доколку престојува во друга договорна страна.

Исплатата на другите (краткорочни) парични бенефиции за случај на професионални повреди и заболувања се врши заедно со обезбедувањето бенефиции во натура во овие случаи (види подолу).

Правила за спречување на преклопувањето на бенефициите со други бенефиции, други приходи или професионална дејност: правилата на Конвенцијата за

191. Член 8 од Конвенцијата. Исклучоците кои се предвидени со овој член за посебните бенефиции за кои не се плаќаат придонеси (види точка 5.6.2) исто така се присутни и кај овој принцип, меѓутоа вакви бенефиции вообичаено не се обезбедуваат со националниот закон за случаите на професионални повреди и заболувања.

преклопување на бенефициите за случај на професионални повреди и заболувања се идентични со правилата коишто се однесуваат на бенефициите за случај на болест или мајчинство (види дел 5.6.1 погоре)¹⁹².

Обезбедување бенефиции за работниците кои престојуваат на територија на друга договорна страна којашто не е надлежна држава: краткорочните бенефиции за случај на професионални повреди и заболувања мора да се обезбедат за секое лице, дури и тогаш кога примателот престојува во договорна страна којашто не е надлежна држава¹⁹³. Не е релевантно дали лицето престојувало во друга договорна страна во моментот кога тој/таа претрпеле повреда или кога настанало заболувањето, или дали лицето се стекнало со право на бенефиција во една договорна страна, а потоа решило да отиде во друга договорна страна¹⁹⁴. Начинот на кој се обезбедуваат овие бенефиции за лицата кои престојуваат во други договорни страни, а не во надлежната држава, зависи од тоа дали станува збор за парични бенефиции или бенефиции во натура.

Бенефициите во натура се обезбедуваат во државата на престој во согласност со правилата на таа држава, а потоа државата на престој ги надоместува тие трошоци од надлежната држава. Ова значи дека лицето има право на исти бенефиции во натура, како да било осигурено во државата на престој. На пример, доколку примателот на бенефиции за случај на професионални повреди и заболувања се пресели од надлежната држава (државата А) во друга договорна страна (државата Б), тоа лице ќе има право да му се обезбеди целиот спектар на медицински третман, што им стои на располагање на лицата кои страдаат од професионални заболувања во државата Б¹⁹⁵. Ова е релевантно во случаите кога одредени медицински третмани се достапни според системот на државата Б, но не и во државата А. Разноликоста на достапните медицински третмани од една во друга држава се однесува на работи како што се фармацевтските производи (на пример, во една држава е пуштен во употреба нов лек што не се користи и во друга држава), обезбедувањето алтернативни техники и средства како акупунктура, или целосно покривање услуги каква што е физиотерапијата.

---

192. Член 13 од Конвенцијата и член 8 од Дополнителниот договор.

193. Член 38(1) од Конвенцијата.

194. Член 38(4) од Конвенцијата.

195. Член 38(1)(а) од Конвенцијата.

Краткорочните парични бенефиции за случај на професионални повреди и заболувања се исплаќаат од страна на надлежната држава во согласност со законодавството на таа држава. Меѓутоа, државата на престој може да се согласи да му ги исплати на примателот овие бенефиции преку нејзината инфраструктура за социјално осигурување (на пример, преку своите локални канцеларии), под услов надлежната држава во целост да ѝ ги надомести настанатите трошоци¹⁹⁶.

Несреќи на патот до и од работа: која било несреќа што ќе се случи на патот до или од работа на територијата на договорната страна, којашто не е надлежна држава, ќе се третира како да настанала на територијата на надлежната држава¹⁹⁷. Ова често се случува кога лицето мора да ја премине државната границата за да стигне на работа или кога врши одредена дејност во друга држава. Договорните страни не се должни да го надоместат лицето кое претрпело несреќа. Тоа се однесува само на оние држави кои ги класифицираат односно третираат несреќите на патот до и од работата како професионални несреќи. Во суштина, со ова се спречуваат договорните страни да го ограничат надоместувањето само за несреќи коишто се случиле во рамки на нивните географски граници.

Обезбедување бенефиции за работници кои привремено престојуваат, го менуваат местото на престој, се враќаат или одат на лекување на територијата на друга договорна страна којашто не е надлежна држава: Конвенцијата упатува на три различни групи на лица¹⁹⁸:

- i) лица кои привремено престојуваат во договорна страна којашто не е надлежна држава,
- ii) лица кои имаат одобрение од надлежната држава било да се вратат во друга договорна страна (да се вратат дома) или да го променат местото на нивен престој во друга договорна страна (дури и тогаш кога никогаш предходно не биле во таа договорна страна). Ова не мора да биде привремено префрлање, туку може да има и постојан карактер. Одобрението се дава од релевантните органи на надлежната држава. Ова одобрение може да биде одбиено само доколку барателот е премногу болен за да патува или доколку таквото патување би го попречило неговиот медицински третман¹⁹⁹,

196. Член 38(1)(b) од Конвенцијата.

197. Член 39 од Конвенцијата.

198. Член 40(1) од Конвенцијата.

199. Член 40(2)(a) од Конвенцијата.

- iii) лица кои се овластени од надлежната држава да одат привремено во друга договорна страна со цел да добијат соодветен медицински третман. Вакво овластување односно дозвола не може да се одбие ако третманот не може да се обезбеди на територијата на надлежната држава²⁰⁰.

Сите три групи на лица имаат право на бенефиции во натура, коишто се обезбедуваат согласно со правилата на државата на престој, чии трошоци подоцна надлежната држава ѝ ги надоместува на државата на престој. Меѓутоа, надлежната држава има право да го ограничи времетраењето на обезбедувањето на бенефиции во натура. Сите три групи на лица, исто така, имаат право на исплата на парични бенефиции во согласност со правилата на надлежната држава и истите се финансирани односно паѓаат на товар на таа држава.

Протези, основни помагала и други значајни бенефиции во натура: како што е објаснето погоре, бенефициите во натура може да се обезбедат за лицата кои престојуваат во договорна страна, којашто не е надлежна држава, при што тие се финансираат од надлежната држава, а се обезбедуваат во согласност со правилата на државата на престој. Со ова реално се намалува контролата на надлежната држава врз трошоците за овие бенефиции. Со цел да ѝ се овозможи на надлежната држава поголем степен на контрола, на договорните страни им се дозволува да склучат договори каде ќе се предвиди дека обезбедувањето "скапи" бенефиции во натура во државата на престој, подлежи на предходно одобрување од надлежната држава²⁰¹.

Посебни одредби во некои законодавства: некои национални системи немаат посебни шеми за професионални повреди или заболувања, па наместо тоа, ефектите од овие повреди или заболувања се третираат според одредбите за здравствена заштита или според одредбите за парични бенефиции за случај на болест или инвалидност односно на ист начин на кој се третира неспособноста која настапила независно од извршување на работата. Ова може да предизвика проблеми за лицата кои престојуваат во договорна страна којашто не е надлежна држава. Во вакви ситуации, бенефициите во натура се обезбедуваат во согласност со шемите за професионални повреди/заболувања на државата на престој, но доколку таа држава нема посебна шема со кој се покриваат професионалните повреди/заболувања тогаш на лицето му се доделуваат бенефиции во натура

---

200. Член 40(2)(b) од Конвенцијата.

201. Член 41 од Конвенцијата.

според нормалната шема за осигурување за случај на болест во државата на престој²⁰².

Ако при пресметување на бенефицијата за случај на професионална повреда или заболување, договорната страна ги зема предвид предходните повреди или заболувања од кои страдало осигуреното лице додека било покриено со нејзиното законодавство, тогаш таа договорна страна мора да ги земе предвид и професионалните повреди или заболувања настанати односно претрпени во други договорни страни²⁰³.

Други посебни одредби: кога договорната страна утврдува максимално времетраење на исплата на бенефициите, таа може да ги земе предвид периодите за чие времетраење на лицето му биле исплаќани бенефиции од други договорни страни за истата повреда или заболување²⁰⁴.

Пресметување на парични бенефиции: кога бенефициите се засноваат врз просечната заработувачка, фиксната заработувачка или врз бројот на лица во семејството на барателот, тие се пресметуваат на ист начин како и старосната, инвалидската и семејната пензија (види под 5.6.2 "Понатамошни одредби за пресметување на бенефициите")²⁰⁵.

Надоместување на лица кои се осигурале од професионално заболување по изложување на ризик на територијата на неколку договорни страни: професионалните заболувања често се предизвикани од долгорочна изложеност на штетни материи, какви што се азбестот, или од долготрајно извршување на одредени занимања, какво што е рударското занимање. Кога лицето е изложено на опасна материја или кога извршува опасно занимање во повеќе од една договорна страна, Конвенцијата предвидува дека бенефициите ќе бидат доделени само од последната договорна страна во која се исполните условите за стекнување право на тие бенефиции²⁰⁶. Оваа ситуација може да се прикаже преку следниот пример: лицето е прво вработено во рударската индустрија на државата А, а потоа во рударската индустрија на државата Б, и најпосле во рударската индустрија на државата Ц. Сите три држави ја ратификувале Конвенцијата. Доколку лицето има склучено договор за осигурување за случај на професионално заболување, само државата Ц би била одговорна да ги обезбеди сите бенефиции сврзани со ова заболување доколку се исполнат условите за стекнување право на овие бенефиции.

---

202. Член 43(1) од Конвенцијата.

203. Член 43(4) од Конвенцијата.

204. Член 44(2) од Конвенцијата.

205. Член 45 од Конвенцијата.

206. Член 46 од Конвенцијата.

Доколку не се исполнети условите во државата Ц, тогаш државата Б ќе треба да испита дали се исполнети нејзините услови и најпосле тоа ќе го стори и државата А. Доколку државата го условува правото односно исплатата на бенефициите со фактот заболувањето кај барателот за прв пат да било дијагностицирано додека тоа лице се наоѓало на нејзината територија, за таков случај Конвенцијата предвидува дека ако заболувањето за прв пат е дијагностицирано во друга договорна страна, тогаш државата мора да прифати како дијагнозата да е направена на нејзина територија²⁰⁷.

Останатите одредби од Конвенцијата коишто се однесуваат на дијагностицирање на заболувањето во одреден период по престанокот на последното занимање кое резултирало со такво заболување²⁰⁸, како и за занимањето што резултира со заболување кога се врши одреден период²⁰⁹ немаат директно дејство. За да се применат овие одредби потребно е склучување дополнителни билатерални или мултилатерални договори помеѓу договорните страни. Во гореспоменатиот случај, овие одредби ќе се земат предвид само доколку такви договори се склучени помеѓу државите А, Б и Ц.

Влошување на професионално заболување: кога кај лицето ќе дојде до влошување на професионалното заболување во една договорна страна (државата А) за време кога лицето прима бенефиции за истото заболување од друга договорна страна (државата Б), се поставува прашањето дали лицето вршело занимање кое можело да доведе до заболување или да резултира со влошување на постоечкото заболување. Доколку одговорот е негативен, државата А не е должна да плати ништо, додека државата Б е должна да ја зголеми висината односно износот на бенефицијата за да го одрази настанатото влошување. Ако пак одговорот на прашањето е потврден, тогаш државата Б продолжува да ја исплаќа првичната бенефиција, додека државата А е должна на лицето да му исплаќа додаток. Овој додаток се пресметува на тој начин што прво се утврдува каква бенефиција би му се исплаќала на лицето пред да настани влошувањето според законот на државата А, а потоа се пресметува износот на бенефицијата што би му се исплатувал по влошувањето според законот на државата А. Дополнокот што државата А треба да му го исплати на лицето претставува разлика помеѓу овие два износа²¹⁰.

Надоместување на трошоците за бенефициите во натура помеѓу договорните страни: кога лицето прима одредена бенефиција во натура додека постојано или

---

207. Член 46(2) од Конвенцијата.

208. Член 46(3) од Конвенцијата.

209. Член 46(4) од Конвенцијата.

210. Член 47 од Конвенцијата.

привремено престојува во договорна страна, којашто не е надлежна држава, тогаш надлежната држава е должна да ги надомести трошоците за овие бенефиции. Меѓутоа, договорните страни можат меѓусебно да се договорат дека се откажуваат од надоместување на овие трошоци. Ова е чест случај помеѓу договорните страни кои имаат заедничка граница или каде постојат големи миграциони движења помеѓу нив. Во вакви ситуации, средствата што ќе ги прими едната држава се можеби приближно исти со оние што мора да ги исплати, па се верува дека административните трошоци ќе се намалат доколку државата се откаже од намирување на овие трошоци и не бара префрлање на средства од другата договорна страна²¹¹.

5.6.4 Еднократна парична помош за случај на смрт

Паричната помош за случај на смрт претставува еднократен паушален паричен износ што се исплаќа за случај на смрт на лицето кое го издржувало семејството. Со оваа бенефиција не се опфатени паушалните износи што се исплаќаат наместо периодичните износи на пензија доделени на лицата кои го надживеале издржувателот, со овие паушални износи се постапува на ист начин како и со семејните пензии (види дел 5.6.2 погоре)²¹². Табелата прикажана подолу покажува дека сите одредби од Конвенцијата коишто се однесуваат на еднократната парична помош за случај на смрт имаат директно дејство:

ИМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО		НЕМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО	
член 8	Еднаков третман на државјаните на сите договорни страни		
член 11	Извоз на бенефиции		
член 13	Правила за спречување на преклопувањето на бенефициите со други бенефиции, други приходи или професионална дејност		
член 49	Собирање на периоди		
член 50	Собирање на периоди		

Еднаков третман на државјаните на сите договорни страни: Принципот на еднаков третман на државјаните на други договорни страни со државјаните на надлежната држава се применува безусловно како во однос на еднократната паричната помош за случај на смрт за која се плаќаат и за која не се плаќаат придонеси²¹³.

211. Член 48 од Конвенцијата.

212. Член 1(v) и 1(x) од Конвенцијата.

213. Член 8 од Конвенцијата.

Извоз на бенефиции: Конвенцијата го потврдува принципот на извезување на еднократната парична помош за случај на смрт. Тоа значи дека таа не може да се суспендира, намали или да престане доколку нејзиниот примател го променил местото на престој или доколку престојува во друга договорна страна²¹⁴.

Правила за спречување на преклопување на бенефициите со други бенефиции, други приходи или професионална дејност: Конвенцијата не дозволува исплата на повеќе од една еднократна парична помош во однос на исто лице или во врска со еден ист период на задолжително осигурување остварен од тоа лице²¹⁵. Понатаму, надлежната држава може да ја намали или да ја одбие исплатата на еднократната парична помош тогаш кога таа се преклопува со други бенефиции, приходи или професионална дејност што се врши во други договорни страни²¹⁶.

Собирање на периоди: договорните страни се должни да ги соберат сите периоди на осигурување и престој на ист начин како што тоа се прави кај бенефициите за случај на болест и мајчинство (види дел 5.6.1 погоре)²¹⁷.

Посебни одредби: Конвенцијата предвидува дека кога лицето ќе почине на територијата на друга договорна страна, којашто не е надлежна држава, надлежната држава ќе смета како смртта да настапила на нејзината територија²¹⁸. Во дополнување на принципот на извоз на бенефициите (види погоре), Конвенцијата предвидува дека еднократната парична помош за случај на смрт ќе биде исплатена дури и тогаш кога примателот престојува во друга договорна страна, а не во надлежната држава²¹⁹. Оваа одредба има големо значење имајќи го предвид фактот дека е многу поверојатно работниците мигранти да имаат членови на нивните семејства коишто би ги надживеале во други договорни страни, во споредба со државјаните на надлежната држава. Исто така, Конвенцијата експлицитно предвидува дека правилата за еднократната парична помош за случај на смрт ќе се применуваат и за случаите кога смртта настапила како последица на професионална повреда или заболување²²⁰.

---

214. Член 11 од Конвенцијата. Исклучоците предвидени во овој член за посебните бенефиции за кои не се плаќаат придонеси (види под 5.6.2) во основа се применува и овде, но такви бенефиции, каква што е еднократната парична помош за случај на смрт, вообичаено не се обезбедуваат со национален закон.

215. Член 11(1) од Конвенцијата и член 10 од Дополнителниот договор.

216. Член 11(2) од Конвенцијата.

217. Член 49 од Конвенцијата.

218. Член 50(1) од Конвенцијата.

219. Член 50(2) од Конвенцијата.

220. Член 50(3) од Конвенцијата.

5.6.5 Невработеност

Во долната табела се прикажани одредбите од Конвенцијата поврзани со невработеноста кои имаат директно дејство и одредбите кои немаат такво дејство.

ИМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО		НЕМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО	
член 8	Еднаков третман на државјаните на сите договорни страни		
член 13	Правила за спречување на преклопувањето на бенефициите со други бенефиции, други приходи или професионална дејност		
член 51	Собирање на периоди		
		член 52	Зачувување на правата на бенефиции при промена на местото на престој
		член 53	Невработени лица кои не престојувале на територијата на надлежната држава за време на нивното последно вработување
		член 54	Посебни одредби во законодавството на одредени држави за максимален период на исплата на бенефиции
член 55	Пресметување на бенефиции		
член 56	Потребата од билатерални или мултилатерални договори заради примена на одредбите што немаат директно дејство		

Еднаков третман на државјаните на сите договорни страни: принципот на еднаков третман се применува безусловно во однос на бенефициите за случај на невработеност за кои се плаќаат придонеси. Што се однесува до бенефициите за невработеност, за кои не се плаќаат придонеси, чиј износ не зависи од должината на периодите на престој, еднаквиот третман за овие бенефиции може да се услови со минимални периоди на престој. Конвенцијата предвидува дека максималниот период на престој кој може да се наметне изнесува шест месеци²²¹. Доколку државјанинот на друга договорна страна не го исполни условот на престој, тогаш договорната страна има право да ја одбие, суспендира или намали бенефицијата само поради тоа што лицето не е државјанин на надлежната држава.

221. Член 8 од Конвенцијата.

Правила за спречување на преклопување на бенефициите со други бенефиции, други приходи или професионална дејност: истите правила за преклопување што се применуваат во однос на бенефициите за случај на болест и мајчинство се применуваат и во однос на бенефициите за случај на невработеност (види погоре дел 5.6.1)²²².

Собирање на периоди: Конвенцијата прави разлика меѓу договорни страни, коишто го засноваат правото на бенефициите за случај на невработеност врз периоди на осигурување, и договорни страни кои го засноваат правото врз периоди на вработување, вршење професионална дејност или периоди на престој. Кога надлежната држава го заснова правото на периоди на осигурување, тогаш таа мора да ги земе предвид периодите на осигурување, вработување или вршење професионална дејност остварени односно навршени во другите договорни страни, со тоа што периодите на вработување и вршење професионална дејност ќе се земат предвид само доколку овие периоди се сметаат за периоди на осигурување според нејзиното законодавство²²³. Кога надлежната држава го заснова правото врз периоди на вработување, професионална дејност или престој, таа мора да ги земе предвид сите периоди на осигурување, вработување или вршење професионална дејност остварени односно навршени во другите договорни страни, без оглед на тоа дали овие периоди се сметаат за периоди на вработување, професионална дејност или престој според нејзиното законодавство²²⁴.

Некои договорни страни овозможуваат посебни шеми за случај на невработеност за лица кои вршат посебни занимања, како што се рударите и наставниците. Во овие случаи надлежната држава треба да ги собере само периодите остварени во слични посебни шеми во другите договорни страни, или доколку во другите договорни страни не постојат вакви посебни шеми, само времето што барателот го поминал вршејќи го тоа посебно занимање во договорните страни. Ако се собере целокупното време што лицето го поминало вршејќи го тоа посебно занимање, но сепак тоа не е доволно за да се стекне со право на бенефиција според посебната шема, во тој случај лицето би требало да се третира според општата шема²²⁵.

Принципот на агрегација, со исклучок на два случаи уредени со одредби што немаат директно дејство, единствено е применлив кога лицето побарува

---

222. Член 13 од Конвенцијата.

223. Член 51(1) од Конвенцијата.

224. Член 51(2) од Конвенцијата.

225. Член 51(3) од Конвенцијата.

бенефиција за случај на невработеност од договорната страна во која тоа лице било последно покриено за ризикот од невработеност²²⁶.

Пресметување на бенефиции: кај бенефициите за невработеност кои се поврзани со висината на заработувачката, надлежната држава треба да ја има предвид само заработувачката односно примањата на барателот остварени на нејзината територија. Меѓутоа, доколку лицето било вработено помалку од 4 седмици во надлежната држава, тогаш како основа за пресметување ќе се користи нормалната плата што барателот би ја остварил во надлежната држава за неговото последно вработување во друга договорна страна²²⁷.

Кога законот на надлежната држава предвидува дека врз износот на бенефицијата за невработеност влијае бројот на членови на семејството што ги издржува барателот, тогаш ќе се води сметка и за оние членови на семејството што тој ги издржува и кои престојуваат во други договорни страни²²⁸. Кога износот на бенефицијата зависи од должината на времето за кое лицето било осигурено, вработено, вршело професионална дејност или престојувало, тогаш надлежната држава мора да го примени приципот на агрегација и да ги земе предвид сите периоди остварени односно навршени во другите договорни страни²²⁹.

Потребата од билатерални или мултилатерални договори заради примена на оние одредби кои немаат директно дејство: Конвенцијата појаснува дека одредбите за бенефиции за случај на невработеност немаат директно дејство и затоа тие се предмет на натамошно уредување со билатерални или мултилатерални договори, коишто треба да се склучат помеѓу договорните страни. Одредбите коишто немаат директно дејство се однесуваат на зачувување на правото на бенефиции при промена на местото на престој, обезбедување бенефиции за невработените лица кои не престојувале на територијата на надлежната држава за време на нивното последно вработување и посебни одредби во законодавството на некои држави во врска со максималното времетраење на исплатата на овие бенефиции²³⁰. Конвенцијата, исто така, дава одредени предлози за прашањата што треба да бидат уредени со овие договори. Овие прашања ги вклучуваат категориите на лица кои ќе бидат покриени со договорите и правилата за преклопување на бенефициите²³¹.

---

226. Член 51(4) од Конвенцијата.

227. Член 55(1) од Конвенцијата.

228. Член 55(2) од Конвенцијата.

229. Член 55(3) од Конвенцијата.

230. Член 56(1) од Конвенцијата.

231. Член 56(2) и (3) од Конвенцијата.

5.6.6 Семејни бенефиции

Во долната табелата се прикажани одредбите од Конвенцијата кои се однесуваат на семејните бенефиции, и тоа оние кои имаат и оние кои немаат директно дејство:

ИМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО		НЕМААТ ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО	
член 8	Еднаков третман на државјаните на сите договорни страни		
член 13	Правила за спречување на преклопување на бенефициите со други бенефиции, други приходи или професионална дејност		
член 57	Собирање на периоди		
член 58	Потребата од билатерални или мултилатерални договори заради примена на одредбите што немаат директно дејство		
		член 59	Обезбедување семеен додаток за деца кои престојуваат или растат на територијата на друга договорна страна, којашто не е надлежна држава
		член 60	Обезбедување семеен додаток за деца на невработен работник, кои престојуваат или растат на територијата на друга договорна страна, којашто не е надлежна држава
		член 61	Обезбедување семеен додаток за членовите на семејството на невработено лице, кои престојуваат на територијата на друга договорна страна којашто не е надлежна држава
		член 62	Обезбедување семеен додаток за членовите на семејството на невработениот работник кои престојуваат на територијата на друга договорна страна, којашто не е надлежна држава
		член 63	Аранжмани за надоместување на трошоците за бенефиции

Конвенцијата прави разлика помеѓу "семејни бенефиции" и "семејни додатоци". Семејните додатоци се однесуваат на периодичните парични бенефиции коишто се исплаќаат зависно од бројот и/или возраста на децата. Семејните бенефиции, покрај семејните додатоци, ги вклучуваат и сите други парични бенефиции или бенефиции во натура чија цел е да се помогне во издржување на семејството²³².

232. Член 1(w) од Конвенцијата.

Посебните парични давања за новородени деца можат да се исклучат од страна на договорните страни преку нивно вбројување во Анексот II, а ваков исклучок се дозволува поради нивниот демографски карактер. Исто така, од ова категорија на бенефиции се исклучуваат и дополнителните додатоци за деца кои се исплаќаат покрај пензиите, а се опфатени со дефиницијата на "пензии"²³³ и затоа се третираат во главата посветена на пензиите (види 5.6.2 погоре).

Еднаков третман на државјаните на сите договорни страни: принципот според кој државјаните на сите договорни страни еднакво ќе се третираат се применува безусловно во однос на сите семејни додатоци и семејни бенефиции без оглед на тоа дали за нив се плаќаат или не се плаќаат придонеси²³⁴.

Собирање на периоди: Конвенцијата предвидува дека кога правото на одредена бенефиција е условено од остварување односно навршување одредени периоди на вработување, вршење професионална дејност или престој, сите вакви периоди остварени во другите договорни страни мора да се земат предвид²³⁵.

Потребата од билатерални или мултилатерални договори со цел да се применат оние одредби што немаат директно дејство: Повеќето од одредбите од Конвенцијата коишто се однесуваат на семејните додатоци и семејните бенефиции немаат директно дејство, туку зависат од склучување билатерални или мултилатерални договори помеѓу договорните страни²³⁶. Овие одредби се поделени во два дела односно, на одредби коишто се однесуваат на семејни додатоци и одредби коишто се однесуваат на семејни бенефиции²³⁷. Ова е затоа што законодавствата на договорните страни се засновани на различни принципи во оваа област. Од тие причини постои и суштинска разлика меѓу овие два дела. Првиот, се заснова на примена на законодавството на државата во која лицето, кое има право на семејни додатоци е вработено, додека вториот дел, којшто ги покрива сите семејни бенефиции, се заснова на примена на законодавството на државата на чија територија престојуваат останатите членови на семејството. Договорните страни имаат право да одлучат со меѓусебните билатерални или мултилатерални договори дали ќе ги применуваат одредбите од првиот или вториот дел од

---

233. Член 1(v) од Конвенцијата.

234. Член 8 од Конвенцијата.

235. Член 57 од Конвенцијата.

236. Член 59(1) од Конвенцијата.

237. Член 59 и 60 соодветно и член 61 до 63 од Конвенцијата.

Конвенцијата. Конвенцијата упатува кои прашања би требало да бидат опфатени со билатералните или мултилатералните договори. Овие прашања вклучуваат определување кои категории на лица кои ќе бидат покриени со договорите, и правила за преклопување на бенефициите²³⁸.

5.7 Примена, спроведување и анекси

Конвенцијата е поткрепена со Дополнителен договор. Дополнителниот договор дава детални насоки за спроведување на Конвенцијата, а содржи и голем број на стандардизирани формулари односно обрасци, коишто можат да се користат во процесот на размена на информации помеѓу договорните страни. Ниту една држава не може да ја ратификува Конвенцијата, без при тоа да го ратификува и Дополнителниот договор²³⁹.

Значајни одредби за мерките за спроведување на Конвенцијата можат да се најдат и во самата Конвенција. Прво, Конвенцијата им налага на државите меѓусебно да соработуваат, да си помагаат и да се однесуваат така како кога го применуваат сопственото законодавство²⁴⁰. Со други зборови, она што една договорна страна е должна да го направи за друга договорна страна (на пример, обезбедување бенефиции во натура за случај на професионални повреди или заболувања од страна на државата на престој, а во име на надлежната држава) да го прави тоа совесно, онака како што се очекува од неа при исполнување на иста таква обврска според националниот систем. Надлежните органи за социјално осигурување не смеат да ги присилуваат луѓето да поднесуваат барања само на службениот јазик на надлежната држава, напротив барањата напишани на службениот јазик на која било договорна страна мора да се прифатат и по нив да се постапува²⁴¹. Доколку барателот престојува на територијата на договорна страна, којашто не е надлежна држава, тој може да го поднесе барањето до институтците за социјално осигурување на државата на престој, а овие институции се должни да ги проследат барањето до надежната држава²⁴².

Посебни мерки потребни за примена на националните закони на некои договорни страни се вклучуваат во Анексот VII на Конвенцијата²⁴³. За овие

---

238. Член 58(2) од Конвенцијата.

239. Член 80(3) и (4) од Конвенцијата.

240. Член 64(2) од Конвенцијата.

241. Член 64(4) од Конвенцијата.

242. Член 66(1) од Конвенцијата.

243. Член 72 од Конвенцијата.

мерки мора да се известат новите договорни страни на денот на потпишување или најдоцна на денот на ратификација и за нив е потребно одобрение од сите договорни страни и држави потписнички. Ова се однесува и на сите последователни измени, како и за другите анекси на Конвенцијата, односно дека известувањето мора да се достави во рок од три месеци од денот на објавување на законот со кој се извршени измени²⁴⁴.

Другите анкеси коишто исто така се составен дел на Конвенцијата²⁴⁵, содржат појаснувања и дефиниции за териториите и државјаните на договорните страни (Анекс I), законодавството и шемите што ги покрива Конвенцијата (Анекс II), одредбите од билатералните и мултилатералните договори кои остануваат во сила (Анекс III), одредбите кои се протегаат на сите државјани на договорните страни (Анекс V), посебните бенефиции во однос на кои се применуваат посебните одредби за еднаков третман (Анекс IV) и бенефициите кои се изземени од извоз (Анекс VI).

Седумте анекси кон Дополнителниот договор примарно ја определуваат надлежната држава (Анекс I), институциите (Анексите II, III и VI), канцелариите за врски (Анекс IV) и банките (Анекс VI) на договорните страни, кои се надлежни за спроведување на Конвенцијата²⁴⁶. Во Анексот V се наброени билатералните и мултилатералните договори коишто остануваат во сила помеѓу договорните страни.

5.8 Ратификација и влегување во сила

Конвенцијата влезе во сила три месеци по нејзината трета ратификација на 1 март 1979 година. За оние држави членки на Советот на Европа коишто сега сакаат да ја ратификуваат Конвенцијата, таа ќе влезе во сила по три месеци од денот на депонирање на инструментите за ратификација²⁴⁷. Комитетот на министри на Советот на Европа може да покани држави кои не се членки да ѝ пристаат на Конвенцијата, по услов да се добие едногласно одобрување од сите договорни страни²⁴⁸.

За оние држави коишто ги ратификувале Привремените договори, во моментот кога ќе ја ратификуваат Конвенцијата, овие договори

---

244. Член 73(2) од Конвенцијата.

245. Член 73(1) од Конвенцијата.

246. Член 4 од Дополнителниот договор.

247. Член 75 од Конвенцијата.

248. Член 77 од Конвенцијата.

престануваат да важат и повеќе не произведуваат правно дејство помеѓу нив и другите договорни страни на Конвенцијата. Меѓутоа, Привремените договори сè уште ќе останат во сила во однос на оние држави кои ги ратификувале Привремените договори, но не и Конвенцијата²⁴⁹.

Кога Конвенцијата ќе влезе во сила во однос на одредена договорна страна, сите периоди на осигурување или престој остварени односно навршени според законодавството на таа нова договорна страна ќе се земат предвид при агрегацијата. Ова е случај дури и тогаш кога периодите биле остварени *пред* влегувањето во сила на Конвенцијата²⁵⁰.

5.9 Откажување

Секоја договорна страна има право да се откаже од Конвенцијата откако Конвенцијата била во сила во однос на таа договорна страна најмалку пет години²⁵¹. Меѓутоа, иако договорната страна се откажала од Конвенцијата, таа е должна да ги зачува сите права што се стекнати според Конвенцијата²⁵². Тоа значи дека сите бенефиции, во однос на кои е стекнато право според одредбите на Конвенцијата, мора да продолжат да се исплаќаат. Правата што се во процес на стекнување, исто така, мора да се зачуваат било преку склучување на договор помеѓу другите договорни страни и државата што се откажала од Конвенцијата, било преку националните закони²⁵³.

5.10 Решавање на спорови

Конвенцијата нема сопствен надзорен односно контролен механизам. Не постои суд што ќе ја следи нејзината правилна примена, ниту пак систем на поднесување на редовни национални извештаи до Советот на Европа. Конвенцијата ги повикува договорните страни да ги решаваат меѓусебните спорови преку преговори²⁵⁴. Доколку се јави одредено недоразбирање меѓу две или повеќе договорни страни, тие прво треба да разгледаат дали станува збор за прашање на толкување на Конвенцијата со кое би биле засегнати и другите договорни страни или не. Доколку една или повеќе од страните во спорот сметаат дека со спорното прашање можат да бидат засегнати сите

---

249. Член 76 од Конвенцијата.

250. Член 74(2) од Конвенцијата.

251. Член 78(2) од Конвенцијата.

252. Член 79(1) од Конвенцијата.

253. Член 79(2) од Конвенцијата.

254. Член 71(1) од Конвенцијата.

договорни страни, во таков случај може да се поднесе барање до Комитетот на министри на Советот на Европа и да се побара мислење²⁵⁵.

Ако спорот не ги засега другите договорни страни или доколку мислењето на Комитетот на министри не помогне во решавање на спорот, тогаш страните во спорот можат да го достават спорното прашање пред арбитер²⁵⁶. Ако страните не се договарат поинаку, арбитерот ќе биде наменуван од страна на Претседателот на Европскиот суд за човекови права²⁵⁷ и неговата одлука ќе биде конечна²⁵⁸.

5.11 Протоколот

Цел на Протоколот беше да го прошири персоналниот опфат на Конвенцијата. Затоа со Протоколот се предвидува дека Конвенцијата би требало да се применува не само во однос на државјаните на договорните страни, туку и на државјаните на трети држави²⁵⁹. Во моментот на потпишување или на денот на ратификацијата на Протоколот, секоја договорна страна може да изјави дека нема да го применува ова проширување во поглед на одредбите од Конвенцијата, коишто се однесуваат на еднаков третман и/или извоз на пензии²⁶⁰. Во таков случај, овие одредби од Конвенцијата²⁶¹ нема да се применуваат во однос на државјаните на трети држави. Би требало да се спомене дека Протоколот сè уште не е влегол во сила и дека ќе стапи во сила на првиот ден од третиот месец по неговата втора ратификација²⁶².

5.12 Појаснувачкиот извештај и Водичот за примена на Конвенцијата

Појаснувачкиот извештај, како и Конвенцијата, беше изготвен од Комитетот на експерти за социјално осигурување²⁶³ и беше усвоен од Комитетот на министри. Иако, тој не дава автентично толкување на текстот на Конвенцијата, тој може да помогне во разбирањето на одредбите од Конвенцијата и да ја олесни нејзината примена. Појаснувачкиот извештај содржи општ преглед на Конвенцијата,

---

255. Член 71(2) од Конвенцијата.

256. Член 71(3) од Конвенцијата.

257. Член 71(4) од Конвенцијата.

258. Член 71(7) од Конвенцијата.

259. Член 2 од Протоколот.

260. Член 3 од Протоколот.

261. Член 8 и 11 од Конвенцијата.

262. Член 6(1) од Протоколот.

263. Член 1(ц) од Дополнителниот договор.

по што следуваат коментари за оделните членови и одредби од Конвенцијата и Дополнителниот договор.

Комитетот на експерти, исто така изготви, во согласност со мандатот на Дополнителниот договор²⁶⁴, **Водич** за примена на Конвенцијата и Дополнителниот договор. Овој Водич беше усвоен на 26 февруари 1976 година. Водичот сам по себе не е правно обврзувачки, туку неговата намера е да им ја олесни работата на овластените лица во институциите и органите надлежни за социјално осигурување во примената на Конвенцијата и Дополнителниот договор, преку систематско појаснување на методите на координација содржани во овие два инструмента и преку давање упатства за начинот на употреба на формуларите односно обрасците изготвени за директно применливите одредби од Конвенцијата. Постојат 29 обрасци означени од CE 1 до CE 29 и тие претставуваат само модел, а договорните страни имаат право да користат други обрасци.

---

264. Член 2(1) од Дополнителниот договор.

ГЛАВА ШЕСТ

МОДЕЛ ОДРЕДБИ ЗА БИЛАТЕРАЛЕН ДОГОВОР ЗА СОЦИЈАЛНО ОСИГУРУВАЊЕ

ВОВЕД

Во 1994 година, Европскиот комитет за социјално осигурување на Советот на Европа му даде инструкции на Комитетот на експерти одговорни за социјалното осигурување да подготви модел на билатерален договор којшто би можел да претставува основа за договорите што меѓусебно ги потпишуваат државите членки на Советот на Европа. Интенцијата беше да се создадат врски помеѓу различните системи за социјално осигурување, со цел да се заштитат правата на работниците мигранти. Резултат на овие напори беше создавањето флексибилен инструмент, кој ги опфаќа сите четири основни принципи за меѓународна координација на социјалното осигурување: еднаков третман, определување на законодавството што ќе се применува, зачувување на стекнатите права и извозот на бенефиции. Модел одредбите се поделени во пет дела. Првиот дел е познат како општи одредби, со коишто се определува материјалниот и персоналниот опфат, како и принципите на еднаков третман и извоз на бенефициите. Овој дел исто така ги опфаќа националните правила, коишто се однесуваат на преклопување на одредена бенефиција со други бенефиции или приход/професионална дејност. Вториот дел од модел одредбите е посветен на принципот на определување на законодавството што ќе се применува. Третиот дел се однесува на областите на социјалното осигурување, коишто се опфатени со модел одредбите. Четвртиот дел насловен како "различни одредби" се однесува на практичните, административни аранжмани и спогодби, како и решавањето на спорови. Конечно, петтиот дел ги опфаќа преодните и завршни одредби, со кои се уредуваат прашањата како и кога билатералниот договор влегува во сила, ратификација и откажување. Оваа глава е исто така поделена на пет дела, и секој од нив го третира соодветниот дел од модел одредбите.

Модел одредбите не се задолжителни, туку им служат како водич на државите коишто сакаат меѓусебно да склучат билатерален договор. Државите не се должни да ги прифат сите модел одредби и имаат право да ја изменат содржината на која било одредба. Државите, исто така, се слободни во определување на спектарот на бенефиции, коишто ќе бидат опфатени со билатерален договор. Модел одредбите ги почитуваат разликите во пристапот и организацијата на социјалното осигурување во државите, па затоа нудат алтернативни

решенија за координација секогаш кога е тоа возможно. Модел одредбите се поддржани со појаснувачки извештај кој беше изготвен од Комитетот на експерти и признат од Комитетот на министри на Советот на Европа како официјален документ.

6.1 Дел еден: Општи одредби

6.1.1 Дефиниции

Модел одредбите започнуваат со дефиниции на голем број термини, какви што се "законодавство", "бенефиција" и "престој"²⁶⁵. Експлицитно е оставено термините коишто не се дефинирани со модел одредбите, да се дефинираат со националното законодавство²⁶⁶.

6.1.2 Материјален опфат

При склучување билатерален договор, договорните страни треба прво да се договорот за осигурените случаи односно за ситуациите во однос на кои ќе се применува договорот. Од тие причини, модел одредбите се многу флексибилни и предвидуваат два алтернативни приода за решавање на ова прашање: преку таксативно набројување на релевантното законодавство (Алтернатива 1) или преку набројување на различни бенефиции (Алтернатива 2)²⁶⁷. Иако повеќето билатерални договори ги покриваат повеќето или сите области на социјално осигурување, некои држави можат да ја ограничат примената на договорите само на долгорочните бенефиции (бенефиции за случај на инвалидност, старост и надживување). Во модел одредбите јасно се укажува дека сите идни измени на националното законодавство, коешто потпаѓа под материјалниот опфат, ќе бидат автоматски покриени со договорот²⁶⁸.

Конечно, зависно од дадените околности, билатералните договори може да се применуваат во однос на шемите за кои се плаќаат придонеси и за шемите за кои не се плаќаат придонеси (односно шемите преку кои се доделуваат бенефиции независно од тоа дали се плаќани придонеси директно од корисниците или од нивните работодавачи), или пак ќе се применуваат само во однос на шемите за кои се плаќаат придонеси²⁶⁹.

---

265. Член 1(1) од модел одредбите.

266. Член 1(2) од модел одредбите.

267. Член 2(1) од модел одредбите.

268. Член 2(2) од модел одредбите.

269. Види дел 1.7 од овој Краток водич.

6.1.3 Персонален опфат

Како и кај материјалниот опфат, модел одредбите предвидуваат две алтернативи во поглед на персоналниот опфат на договорот²⁷⁰. Првата алтернатива предвидува општ персонален опфат, односно се покриваат сите лица коишто се опфатени со законодавството за социјално осигурување само на едната или на двете договорни страни (независно од нивното државјанство). Втората алтернатива предвидува ограничен персонален опфат, со кој се опфаќаат само државјаните на договорните страни, бегалците и лицата без државјанство. Двете алтернативи ги опфаќаат членовите на семејството и членовите на семејството кои го надживеале осигуреникот, а кај втората алтернатива, тие се опфатени независно од нивното државјанство.

6.1.4 Еднаков третман

Со модел одредбите се обезбедува државјаните на една договорна страна, лицата без државјанство и бегалците, како и членовите на нивните семејства и оние коишто го надживеале осигуреникот (без оглед на нивното државјанство) да бидат третирани на ист начин како и државјаните на другата договорна страна²⁷¹. Тоа значи дека овие лица ќе примаат исти бенефиции и за нив ќе важат исти услови за стекнување права на бенефициите. Со модел одредбите, еднаквиот третман се условува со престој во една од договорните страни.

Принципот на еднаков третман не се протега на учество во раководењето со шемите за социјално осигурување, или на членството во посебни тела за решавање на спорови од социјалното осигурување. Системите за социјално осигурување во некои земји се така организирани што претставници на осигурениците или работодавачите директно се вклучени во процесот на донесување одлуки. Со модел одредбите им се дозволува на државите изрично да го забранат учеството на странски државјани во гласањето или нивно кандидирање за претставници. Модел одредбите исто така дозволуваат исклучување на странските државјани од телата кои решаваат спорови, како на пример, спор за стекнување право, спор за висина на бенефицијата или спор за суспендирање на бенефициите²⁷².

6.1.5 Извоз на бенефиции

Извозот на бенефиции претставува општо правило во модел одредбите. Со модел одредбите јасно се предвидува дека ниту една бенефиција нема да се

---

270. Член 3 од модел одредбите.

271. Член 4 од модел одредбите.

272. Член 4(2) од модел одредбите.

ограничи само поради фактот што нејзиниот примател престојува на територијата на другата договорна страна²⁷³. Со други зборови, бенефицијата не може да се суспендира, престане, намали или да се предвидат дополнителни услови за нејзино стекнување само поради тоа што лицето, на кое му се исплаќа, престојува во другата договорна страна. Постојат два значајни исклучоци од ова бланкетно правило²⁷⁴. Првиот се однесува на бенефициите за случај на невработеност, бидејќи вообичаено државите ја условуваат исплатата на оваа бенефиција со ветувањето на примателот дека ќе бара работа. Надзор над исполнување на ова ветување може да се врши преку задолжување на примателот да се пријави на локалната берза на трудот. Надзорот значително би се отежнал доколку би му се дозволило на невработеното лице да престојува во друга земја. Вториот исклучок од принципот на извоз на бенефиции се однесува на посебните бенефиции доделени како помош или во случај на потреба. Овие бенефиции се наоѓаат во тесна корелација со опкружувањето и трошоците за живот во секоја земја. Тие вообичаено се бенефиции за кои не се плаќаат придонеси, што значи дека лицето кое побарува вакви бенефиции не морало да уплаќа директни придонеси на нивното финансирање. Тоа е основната разлика меѓу нив и бенефициите за кои се плаќаат придонеси, каде барателот плаќал одредени финансиски придонеси и на тој начин го "заработил" правото на бенефиција.

6.1.6 Спречување на преклопување на бенефициите

Секој национален систем за социјално осигурување има одредени правила или прописи со кои се спречува комбинирањето на социјалните бенефиции со други бенефиции или со приход или професионална дејност. Една од основните цели на овие правила е да се спречат двојни давања, односно со други зборови, да се оневозможи лицето двапати да добие надомест за еден ист социјален ризик. Правилата за преклопување се разликуваат од земја до земја, и тие често се користат за промовирање на одредени социјални политики. На пример, ако се дозволи значително преклопување помеѓу приходот од вработување и старосната пензија, тоа ќе ги поттикне луѓето да останат економски активни и по навршување на возраста потребна за пензионирање. Ова може да резултира со вработување на пензионерите, кои продолжуваат да заработуваат, трошат и да плаќаат социјални придонеси на приходот што го остваруваат, на кој начин се унапредува благосостојбата на граѓаните и националната економија. Модел одредбите не се мешаат во правото на државата да воспостави свои правила за преклопување, туку со нив се дозволува едната договорна страна да ги земе предвид бенефициите кои се исплаќаат, приходот што се остварува или економската дејност

---

273. Член 5(1) од модел одредбите.

274. Член 5(2) од модел одредбите.

што се врши во другата договорна страна²⁷⁵. Според тоа, секоја договорна страна може да ја третира исплатата на бенефициите, остварувањето приход или вршењето економска дејност како да се случува во рамки на нејзините граници и соодветно да и применува сопствените правила за преклопување.

Постои еден исклучок од примената на правилото за преклопување на бенефициите што се примаат во другата договорна страна. Ова се однесува на старосната, инвалидската и семејната пензија. Според меѓународното право за социјално осигурување се бара долгорочните бенефиции да се исплаќаат од повеќе земји, сметајќи дека е праведно секоја земја да исплаќа износ на пензија, којшто го одразува периодот за кој примателот бил опфатен со нејзините прописи за социјално осигурување. Модел одредбите појаснуваат како долгорочните бенефиции се делат пропорционално помеѓу договорните страни, а за ова прашање ќе се говори подолу во делот 6.3.2. Националните правила за преклопување не се применуваат во однос на пензиите што се исплаќаат според правилата содржани во модел одредбите²⁷⁶.

6.2 Дел два: Определување на законодавството што ќе се применува

Модел одредбите предвидуваат дека во однос на исто вработување или занимање, секогаш ќе се применува само едно законодавство. Договорната страна чие законодавство ќе се применува се нарекува надлежна држава, а институцијата или органот на надлежната држава задолжен/а за организација на релевантната шема за социјално осигурување се нарекува "*надлежен орган*"²⁷⁷. Со модел одредбите се утврдени три основни правила за определување на законодавството што ќе се применува. Овие основни правила се засновани на принципот *lex loci laboris*²⁷⁸:

- i) **вработените лица** се покриени односно опфатени со законодавството на договорната страна во која работат, дури и во случај кога престојуваат во другата договорна страна,
- ii) **лицата кои самостојно вршат дејност** се покриени со законодавството на договорната страна во која ја извршуваат економската дејност, и
- iii) **државните службеници** се покриени со законодавството на договорната страна во чија управа односно администрација се тие вработени.

Ова се само основни правила, а модел одредбите предвидуваат бројни исклучоци и посебни случаи. Еден таков посебен случај е **испраќањето** на работа, каде

275. Член 6(1) од модел одредбите.

276. Член 6(2) од модел одредбите.

277. Член 1(g) од модел одредбите.

278. Член 7 од модел одредбите.

работодавачот има право да испрати свој вработен на работа во другата договорна страна за определен временски период за време на кој вработеното лице продолжува да биде покриено со законодавството на државата што ја напушта. На пример, работодавачот сака неговото вработено лице да изврши одредена задача во другата договорна страна или да работи во неговата канцеларија или филијала отворена во другата договорна страна. Работникот може да биде испратен за најмногу 12 месеци, ако во моментот на испраќањето не се очекувало тој/таа да работи подолго од гореспоменатиот период на време. Суштина на испраќањето е дека тоа настанува во исклучителни прилики и не претставува редовна практика на работодавачот (можеби за да се избегне плаќање на повиоки придонеси за социјално осигурување во другата договорна страна). Во модел одредбите е предвидена алтернатива за случаите кога лицето може да биде испратено за период од најмногу 24 месеци. Со нив се дозволува испраќање на лицата кои самостојно вршат дејност, кои можат да ја вршат дејноста во другата договорна страна за период од најмногу 12 или 24 месеци, за кои периоди продолжуваат да бидат осигурени во договорната страна од којашто доаѓаат²⁷⁹. Исто така, модел одредбите предвидуваат посебни правила за лицата вработени во меѓународниот транспорт²⁸⁰, на бродови²⁸¹ и во дипломатски претставништва²⁸².

Правилата за определување на законодавството што ќе се применува предвидени во модел одредбите се многу едноставни и тие покриваат многу ситуации. Многу подетални правила се потребни за решавање на оние случаи кога едно лице е вработено или самостојно врши дејност и во двете договорни страни истовремено. Договорните страни ќе мора да се договорот за начинот на решавање на вакви ситуации. Државите можат да најдат одредени насоки за решавање на овие ситуации во деталните правила содржани во Конвенцијата за социјално осигурување на Советот на Европа.

6.3 Дел три: Посебни одредби во врска со различните категории бенефиции

6.3.1 Бенефиции за случај на болест и мајчинство

Модел одредбите во однос на бенефициите за случај на болест и мајчинство ги опфаќаат и бенефициите во натура (медицинска грижа, болнички третман и фармацевтски производи) и паричните бенефиции (на пример, надоместок за

---

279. Член 8 од модел одредбите.

280. Член 9 од модел одредбите.

281. Член 10 од модел одредбите.

282. Член 11 од модел одредбите.

време на боледување и породилно отсуство). Кога една договорна страна го заснова стекнувањето право на парични бенефиции или бенефиции во натура врз навршување минимум периоди на осигурување, во таков случај таа мора да ги земе предвид периодите на осигурување навршени во другата договорна страна²⁸³. Според тоа, модел одредбите го потврдуваат принципот на агрегација. Периодите на осигурување се определуваат според законот на земјата во која тие се остваруваат односно навршуваат²⁸⁴. На пример, државата А и државата Б меѓусебно склучуваат билатерален договор врз основа на модел одредбите. Во државата А, правото на бенефиции за случај на болест се заснова на периоди на вработување, додека во државата Б тоа право се заснова на периоди на престој. Модел одредбите ја обврзуваат државата А да го земе предвид периодот за време на кој лицето престојувало во државата Б, додека државата Б мора да го земе предвид времето за кое лицето било вработено во државата А.

Во оние земји, каде стекнувањето право на парични бенефиции не зависи од актуелното осигурување, туку зависи од осигурувањето во минатото, модел одредбите предвидуваат можност за дополнување²⁸⁵. Во овој случај, принципот на агрегација ќе се применува во однос на паричните бенефиции за боледување и мајчинство, само доколку последното место во кое барателот вршел економска дејност е договорната страна во која тој/таа поднел/а барање за стекнување право на овие бенефиции. Ова значи дека доколку лицето поднесе барање за остварување парични бенефиции за случај на болест и мајчинство во друга договорна страна, а не во онаа во која последно бил/а економски активен/а, во таков случај договорната страна во која е поднесено барањето не мора да ги земе предвид периодите на осигурување навршени во другата договорна страна. На пример, државата А и државата Б го засноваат правото на бенефиции за случај на мајчинство, што зависат од заработувачката, врз периодите на вработување и двете држави ги применуваат модел одредбите. Една жена живее во државата А, каде работела 18 месеци пред да прифати работа во државата Б, каде работела уште 6 месеци пред да остане бремена, по што одлучува да ја напушти работата во државата Б. Бидејќи живее во државата А, таа поднесува барање за стекнување паричен надоместок за време на мајчинство. Во државата А, паричните бенефиции кои зависат од заработувачката се исплаќаат само на оние лица кои навршиле 2 години осигурување, но бидејќи жената од нашиот пример не вршела последна економска дејност во државата А, државата А не е должна да ги земе предвид 6 месеци што таа ги навршила работејќи во државата Б, така што државата А е во позиција да го одбие паричниот надоместокот за

---

283. Член 13(1) од модел одредбите.

284. Член 1(к) од модел одредбите.

285. Член 13(2) од модел одредбите.

мајчинство. Секако, жената може да се стекне со право на ваков надоместок во државата Б, којашто е должна да ги земе предвид периодите на осигурување навршени во државата А.

Лицата кои потпаѓаат под персоналниот опфат на модел одредбите имаат право на бенефиции во натура или парични бенефиции и тогаш кога ќе ја напуштат надлежната државата и отидат во другата договорна страна. Обезбедувањето на овие бенефиции зависи од тоа дали засегнатото лице ја посетува другата договорна страна и таму привремено престојува (на пример, на службен пат или одмор) или тоа лице редовно (постојано) престојува во другата договорна страна. Не се дадени строги временски граници за да се определат дали времето што едно лице го поминува во другата договорна страна е привремен престој или не. Релевантно е прашањето дали лице редовно престојува, а ова ги вклучува и врските на тоа лице со државата. На пример, дали лицето има сопствен имот во другата договорна страна? Дали го поседува или го изнајмува станот во кој престојува, а доколку го изнајмува, за колкав временски период? Ако има партнер или деца, каде тие престојуваат?

Оние лица кои привремено престојуваат во другата договорна страна може да се стекнат само со бенефиции во натура под услов да им е потребен итен медицински третман. На пример, во оваа категорија на лица спаѓа и туристот кој е поврден во несреќа за време на скијање или лице кое додека е на службен пат доживува инфаркт. Во овие ситуации, бенефициите во натура се обезбедуваат од договорна страна според нејзиниот систем за здравствена заштита како да тоа лице било редовно покриено со тој систем²⁸⁶. Ова е значајно бидејќи спектарот на медицински третмани достапни според системот за здравствена заштита се разликуваат од една до друга држава. За да може да обезбеди ефикасен социјален систем за здравствена заштита, државата мора да ги контролира достапните медицински третмани и лекувања, на пример да ги исклучи третманите на пластичната хирургија, алтернативната медицина или третманите што државата сè уште ги смета за експериментални. Истото важи и за обезбедување фармацевтски и медицински препарати, некои држави може да препишуваат само генерички лекаства или одреден лек којшто се смета за безбеден во една држава можеби не е прифатлив во друга држава. Кога на лицето му е неопходна непосредна интервенција или третман додека е на краток престој во друга земја, невозможно е од лекарите да се бара најпрвин да утврдат дали медицинската грижа и третман и потребните фармацевтски производи се достапни преку системот за здравствена заштита со кој оригинално е покриен пациентот. Во ваков случај, многу поефикасно е пациентот да се подложи на третман, како тој/таа да е покриен со системот на државата во која се спроведува третманот.

---

286. Член 14(1) од модел одредбите.

Трошоците за овие итни и интервентни третмани не паѓаат на товар на договорната страна во која лицето престојува, туку паѓаат на товар на надлежната држава²⁸⁷. Оттаму, надлежната држава е должна да ѝ ги надомести трошоците на договорната страна што го обезбедила третманот. Ако договорната страна, во која се спроведува третманот, на своите граѓани им обезбедува поширок спектар на медицински третмани во споредба со оној којшто е достапен во надлежната држава, тогаш постои опасност надлежната држава да се соочи со прилично висока фактура за извршениот третман. Со цел на надлежната држава да ѝ се овозможи да оствари некаква контрола над трошоците што треба да ги надомести, договорните страни можат да се договорот поскапите медицински третмани (особено протези и помагала како пејс-мејкерите) да бидат предмет на предходна согласност на надлежната држава. Меѓутоа, предходната согласност не е потребна доколку одолговлекувањето на третманот сериозно би го загрозил животот и здравјето на пациентот²⁸⁸.

Паричните бенефиции за случај на болест и мајчинство исто така ќе им бидат достапни на лицата коишто ќе се разболат или повредат додека привремено престојуваат во другата договорна страна. Овие бенефиции се исплаќаат од надлежната држава и според стапка определена од надлежната држава²⁸⁹.

Лицата кои редовно престојуваат во договорната страна, којашто не е надлежна држава, имаат право на бенефиции во натура што ги обезбедува државата на престој како тие лица да биле осигурени според нејзиното законодавство. Ситуацијата е идентична како за лицата на кои им е потребен третман додека привремено престојуваат, со таа разлика што се покриени **сите** видови медицински третман, а не само итен медицински третман. Повторно, како и кај лицата кои привремено престојуваат, надлежната држава мора да ги надомести трошоците за третманите коишто се спроведени во државата на престој. Бидејќи ова понекогаш може да биде доста скапо за надлежната држава, договорните страни можат да го условат обезбедувањето поскапи медицински помагала и третмани со предходна согласност од надлежната држава²⁹⁰. Вклучени се посебни одредби за граничните работници кои исто така можат да се стекнат со бенефиции во надлежната држава²⁹¹. Модел одредбите предвидуваат дека за пензионерите коишто се стекнале со право на пензија во двете договорни страни, за пензионерот и членовите на неговото семејство надлежна држава ќе биде државата на престој²⁹². Додека пак, за пензионерите кои примаат пензија

---

287. Член 14(1) од модел одредбите.

288. Член 14(2) од модел одредбите.

289. Член 14(3) од модел одредбите.

290. Член 15 од модел одредбите.

291. Член 16 од модел одредбите.

само од една договорна страна, а коишто престојуваат во другата договорна страна, модел одредбите предвидуваат слични одредби за нив и за членовите на нивните семејства, како и за другите лица покриени со овие одредби (види погоре)²⁹³.

Како што е објаснето во предходните ставови, системот на обезбедување бенефиции во натура за оние лица кои привремено или постојано престојуваат во договорната страна, којашто не е надлежна држава, налага надоместување на трошоците на државата во која е спроведен третман од страна на надлежната држава. Со модел одредбите се предвидени две опции во поглед на начинот на кој може да се организира надоместувањето²⁹⁴. Според првиот начин, надлежната држава ѝ го надоместува вистинскиот износ на државата што го спровела третманот. Со други зборови, точниот износ на трошоците за секој третман се евидентира, а потоа до надлежната држава се испраќа фактура. Со вториот начин се дозволува поголем степен на флексибилност, бидејќи им се дозволува на договорните страни да воспостават сопствени правила и прописи за начинот на надоместување. Двете опции дозволуваат договорните страни да се согласат дека трошоците направени од двете страни нема да се надоместуваат. Ова најчесто е случај кога секоја од договорните страни најверојатно на другата страна би ѝ надоместила приближно еднаков износ на средства, па за да се намалат административните трошоци едноставно се занемарува надоместувањето во целост.

6.3.2 Инвалидска, старосна и семејна пензија

Овој вид бенефиции се типични долгорочни бенефиции, чие стекнување вообичаено се заснова на долги периоди на осигурување. Кога правото на одредена бенефиција зависи од навршувањето односно остварувањето минимален период на осигурување, договорните страни се должни да ги земат предвид и да ги засметаат периодите на осигурување навршени според законодавството на другата договорна страна²⁹⁵. Некои држави вовеле посебни пензиски шеми за лицата кои вршат посебни занимања, на пример, посебни шеми за наставници, рудари или лица кои професионално се занимаваат со спорт. Овие посебни шеми ќе треба да ги соберат периодите на осигурување навршени во другата договорна страна само доколку тие периоди биле исто така остварени според слични посебни шеми или биле поминати во вршење на соодветното

---

292. Член 17(1) од модел одредбите.

293. Член 17(2) до (4) од модел одредбите.

294. Член 19 од модел одредбите.

295. Член 20(1) од модел одредбите.

занимање²⁹⁶. На пример, државите А и Б ги усвоиле модел одредбите. Лицето работи во државата А како рудар 10 години, а во државата Б како рудар 5 години и уште 5 години како административен службеник. Државата А има воспоставено посебна шема за рудари, според која овие лица можат да се стекнат со право на пензија по навршување 15 години вработување. Државата Б нема воспоставено посебна шема за рудари, но сепак петте години што лицето ги навршило во оваа држава работејќи како рудар ќе се земат предвид при определување на правото на пензија на ова лице. Според тоа, лицето ќе се стекне со право на пензија во државата А. Доколку минималниот период на вработување како рудар во државата А би изнесувал 20 години вработување, тогаш лицето не би се стекнало со право на рударска пензија, туку би се третираше според општата шема за сите вработени, според која тоа лице би имало 20 години стаж на осигурување.

Некои држави ја условуваат исплатата на инвалидската и семејната пензија со ризикот односно, со настапување на долготрајна неспособност за работа или смрт на нивна територија. Со други зборови, според националното законодавството на овие држави доколку некое лице почине во друга држава (на пример додека е на одмор), тогаш нема да се исплаќа пензија. За овие случаи, модел одредбите предвидуваат дека доколку ризикот настапи во другата договорна страна, ќе се смета како тој да настапил во надлежната држава²⁹⁷.

Во модел одредбите се содржани две алтернативи за пресметување на износот на бенефиции за лицата, коишто се опфатени со законодавството за социјално осигурување на двете договорни страни.

Првата алтернатива се нарекува "*пресметување pro-rata temporis*". При тоа пресметување, секоја договорна страна поминува низ следениве фази:

- **Прва фаза:** прво прашање е дали лицето има право на пензија според националниот закон на Вашата држава, земајќи ги предвид само периодите за кои тоа лице било осигурено според националното законодавство? Во оваа прва фаза **не доаѓа** до агрегација. Доколку лицето може да стекне право на пензија исклучиво врз основа на периодите на осигурување навршени на територијата на Вашата државата, тогаш пензијата ќе ја исплаќа Вашата држава. Ако не може да се додели пензија без користење на принципот на агрегација се преминува на втората фаза.
- **Втора фаза:** се собираат периодите на осигурување навршени во секоја договорна страна, па ако нивниот збир е доволен за стекнување право на

---

296. Член 20(2) од модел одредбите.

297. Член 20(3) од модел одредбите.

пензија тогаш се преминува на третата фаза. Доколку збирот на периодите на осигурување и натаму остане недоволен, тоа значи дека во дадениот момент Вашата земја не може да додели пензија.

- **Трета фаза:** пресметајте го теоретскиот износ, а тоа е пензијата што лицето би ја примило доколку сите собрани периоди на осигурување биле остварени односно навршени во Вашата земја.
- **Четврта фаза:** Вашата земја треба да исплаќа пензија во износ пропорционален на периодот на осигурување навршен во Вашата земја спрема вкупниот збиен период на осигурување. Кога Вашата држава предвидува максимален период на осигурување, тогаш при пресметување на бенефициите ќе се применува пропорција помеѓу овој износ и збирниот период на осигурување.

Овој четири-фазен процес најдобро може да се разбере преку пример: државата А и државата Б ја одбрале горната алтернатива од модел одредбите. Во државата А, целосна (основна) пензија во висина од 800 евра месечно се исплатува на лица коишто се осигурени 40 години (2% за секоја година осигурување), под услов лицата да биле осигурени најмалку 20 години. Во државата Б, пензија во висина од 50 % од највисокиот износ на националната пензија (1.000 евра) плус 1% за секоја година се исплаќа на лица коишто се осигурени најмалку 25 години, при што максималниот период на осигурување изнесува 50 години. Работникот е осигурен во државата А за период од 18 години и во државата Б за период од 24 години.

- **Прва фаза:** ниту една од договорните страни не може да му исплаќа пензија на работникот според нејзиниот национален закон само врз основа на периодите на осигурување што ги навршил на нејзината територија.
- **Втора фаза:** со собирање на периодите на осигурување навршени во секоја договорна страна се добиваат вкупно 42 години осигурување, што е доволно за стекнување право на пензија и во двете држави.
- **Трета фаза:** теоретскиот износ на пензијата во државата А изнесува 800 евра, а во државата Б тој износ изнесува $50\% + 42 \times 1\%$ од 1.000 евра = 920 евра месечно.
- **Четврта фаза:** пензијата што треба да ја исплаќа државата А е еднаква на $18/40 \times 800$ евра = 360 евра месечно, посочуваме дека при делењето односно поставувањето на пропорцијата не се користи 18/42 затоа што максималниот период на осигурување во државата А е 40 години. Пензијата што треба да ја исплаќа државата Б е еднаква на $24/42 \times 920$ евра = 526 евра (заокружено) месечно. Според тоа, вкупната висина на пензијата на лицето изнесува 886 евра месечно.

Втората алтернатива се нарекува "*директно пресметување*". Во овој случај, пензиите генерално се пресметуваат во секоја од договорните страни според периодите на осигурување навршени во секоја од нив. Предноста на оваа втора алтернатива е тоа што нема потреба *точно* да се знаат периодите на осигурување што лицето ги навршило во другата држава, туку е потребно тие да се знаат само ако од тоа зависи определувањето право на пензија. Посебното пресметување *pro-rata temporis* се користи само во два случаи, при што не се користат периодите навршени во другата договорна страна, туку се користат фиксни деноминатори. Ова се истите фиксни деноминатори што се користат и кај Европската конвенција за социјално осигурување за посебните бенефиции за кои не се плаќаат придонеси во однос на еднаквиот третман и пресметување на теоретскиот износ²⁹⁸ :

- доколку висината на пензијата или нејзин дел не зависи директно од навршените периоди, тогаш пензијата или дел од неа ќе се пресметува како пропорција на односот помеѓу периодите на осигурување навршени во релевантната земја и 30 години, и
- кога според законот на земјата при пресметување на висината на инвалидската или семејната пензија се земаат предвид периодите навршени по настапување на осигурениот случај, тогаш овие периоди се земаат предвид пропорционално на односот меѓу периодите на осигурување навршени во релевантната земја и две-третини од периодот од моментот кога лицето наполнило 16 години живот и до моментот кога настапил осигурениот случај. Доколку лицето наполнило 10 години осигурување, а осигурениот случај настапил кога барателот наполнил 36-годишна возраст, "дополнителни периоди" би биле земени предвид сè до возраст од 60 години, тогаш земјата не мора да го земе предвид целиот период (24 години) туку само $24 \times 10/20 = 12$ години.

Доколку периодите навршени во една договорна страна се поголеми од фиксниот деноминатор, тогаш во предвид се зема целосниот износ на пензијата или вкупниот дополнителен период. Ве молиме, имајте на ум дека ова *pro-rata* пресметување не се применува во однос на пензиите коишто се исплаќаат како резултат на дополнително осигурување, како и во однос на бенефициите за кои се врши проценка на средства и кои се исплаќаат со цел да се обезбеди минимален приход за корисникот. Овие бенефиции се исплаќаат во целост.

За подобро разбирање на методот на директно пресметување ќе се послужиме со горниот пример:

- **Прва фаза:** ниту една од договорните страни не е во можност на работникот да му исплаќа пензија според нејзиниот национален закон

---

298. Член 8(3) и член 29(3)(b)(ii) од Европската конвенција (види под 5.6.2).

исклучиво врз основа на периодите на осигурување што тоа лице ги навршило на нејзината територија (исто како и кај првата фаза на пресметувањето *pro-rata temporis*)

- **Втора фаза:** преку собирање на периодите на осигурување навршени во секоја од договорните страни се добива збир од 42 години осигурување, што е доволно за стекнување право на пензија и во двете држави (исто како и кај пресметувањето *pro-rata temporis*),
- **Трета фаза:** државата А ја пресметува пензијата директно врз основа на 18 години осигурување и според тоа таа треба да исплаќа $18 \times 2\% \text{ од } 800 \text{ евра} = 288 \text{ евра}$ месечно. Во државата Б 50% од најголемиот износ на пензијата не зависи од должината на навршените периоди, па затоа од овој дел на пензијата треба да се исплати само $24/30$. Оттаму, државата Б треба да исплаќа месечна пензија во висина од $24/30$ од 50% од $1.000 \text{ евра} + 24 \times 1\% \text{ од } 1.000 \text{ евра} = 400 \text{ евра} + 240 \text{ евра} = 640 \text{ евра}$. На овој начин, лицето ќе добие пензија во висина од 928 евра месечно.

Кога лицето ќе наврши помалку од една година осигурување според законодавството на една од договорните страни и кога тој период не е доволен за стекнување право исклучиво според националниот закон, таа договорна страна не е должна да исплаќа пензија според модел одредбите²⁹⁹. Меѓутоа, тој период на осигурување ќе се земе предвид од другата договорна страна ако лицето навршило повеќе од една година осигурување во таа држава³⁰⁰. На пример, државите А и Б ги усвоиле модел одредбите. Државата А бара 20 години осигурување како услов за стекнување право на пензија, додека државата Б бара само 15 години осигурување. Лицето работело во државата А 19,5 години, а во државата Б само 6 месеци. Според националните закони на државата Б, ова лице нема право на какви било бенефиции и бидејќи во државата Б било осигурено за временски период пократок од една година, државата Б не е должна да ги применува правилата за агрегација и другите правила содржани во модел одредбите. Меѓутоа, државата А е должна да ги примени модел одредбите и мора да го земе предвид периодот од 6 месеци осигурување, што лицето го навршило во државата Б, и тоа не само од аспект на стекнување право на пензија, туку и при пресметување на висината на пензијата. Така во овој случај, лицето се стекнува со право на пензија во државата А врз основа на 20 години осигурување.

6.3.3 Еднократна парична помош за случај на смрт

Еднократната парична помош за случај на смрт претставува паушален износ што се исплаќа во случај на смрт на осигуреникот. Оваа бенефиција често е

299. Член 22(1) од модел одредбите.

300. Член 22(2) од модел одредбите.

условена со навршување минимални периоди на осигурување, коишто треба да ги наврши починатиот, а не лицата кои го надживеале. Кога се бараат минимални периоди на осигурување, се применува принципот на агрегација³⁰¹.

Кога едно лице ќе почине во една од договорните страни, тогаш другата договорна страна ќе смета како неговата или нејзината смрт да настапила на нејзината територија. Ова правило има огромно влијание врз земјите кои исплаќаат бенефиции само под услов осигурениот случај да настапил на нивна територија³⁰².

Возможно е правото на еднократна парична за случај на смрт на осигуреникот да се признава и во двете договорни страни. Во тој случај, договорната страна во која починал осигуреникот е должна да ја исплати оваа бенефиција. Доколку лицето почине надвор од териториите и на двете договорни страни, тогаш оваа бенефиција ја исплаќа онаа држава каде починатиот бил за последен пат осигурен³⁰³.

6.3.4 Бенефиции за случај на професионални повреди и заболувања

Со овој социјален ризик се опфатени краткотрајната и долготрајната неспособност за работа, како и смртта што настапиле како последица на професионални повреди и заболувања. За овој социјален ризик достапни се како парични бенефиции, така и бенефиции во натура. По својата природа, паричните бенефиции можат да бидат периодични исплати или исплати на паушален износ.

Општо земено, професионалните заболувања се развиваат со тек на време како резултат на изложеноста на штетни материи, какви што се азбестот, или како резултат на работа во опасна или стресна работна средина и опкружување, какви што се рудниците или бучните фабрики. Проблеми можат да се појават кога лицето е изложено на исти штетни материи или кога се наоѓа во слична опасна работна средина во двете договорни страни. Во ваков случај, модел одредбите предвидуваат која од договорните страни е должна да ги обезбеди неопходните бенефиции (парични бенефиции и бенефиции в натура). Тоа е онаа договорна страна, во која условите за стекнување право на бенефиции, се последни исполнети. Ова не мора да биде договорната страна во која лицето последно извршувало опасно занимање, туку може да биде и другата договорна страна доколку таа е единствената страна во која се исполнети условите за стекнување право на бенефиции³⁰⁴.

---

301. Член 23(1) од модел одредбите.

302. Член 23(2) од модел одредбите.

303. Член 23(3) од модел одредбите.

304. Член 24 од модел одредбите.

Еден услов којшто може да се наметне врз правото на бенефиции за професионално заболување е дијагностицирањето на барателот да е извршено за прв пат на територијата на државата од која се побаруваат бенефициите. Модел одредбите ја надминуваат оваа пречка предвидувајќи дека кога заболувањето кај лицето е дијагностицирано во една договорна страна, тогаш тоа лице ќе се третира како дијагностицирањето да е направено во другата договорна страна. Затоа договорните страни не можат да се потпрат на овој услов со цел да ги избегнат обврските за исплаќање на бенефиции за професионални заболувања. Друг услов којшто може да се наметне врз правото на бенефиции за професионални заболувања е заболувањето да биде дијагностицирано во определен рок откако лицето престанало да работи во опасната средина. Со модел одредбите се предвидува дека мора да се земат предвид периодите на вработување навршени во другата договорна страна. Ова се однесува на кој било услов, со кој се бара лицето да биде изложено на одредена материја или работна средина за одреден минимален период.

Затоа, кога лицето е изложено на штетни материји или на опасна работна средина во двете договорни страни и како последица на тоа кај него дошло до професионално заболување, првиот чекор што треба да се преземе за да се определи која договорна страна е должна да обезбеди бенефиции, е да се испитаат условите за стекнување право на бенефиции во секоја од договорните страни. Правило е дека договорната страна, во која условите се последни исполнети, е страната којашто е должна да ги исплаќа овие бенефиции. На пример, државите А и Б ги усвоиле и ги применуваат модел одредбите. Државата А исплаќа пензија за професионална загуба на слухот доколку бидат исполнети следниве услови:

- i) редовна изложеност на бучава над 100 децибели за период од најмалку 4 години,
- ii) загубата на слухот настапила 1 година по напуштање на занимањето, и
- iii) загубата на слухот мора да биде дијагностицирана од лекар на територијата на државата А

Државата Б бара исполнување на следниве услови:

- i) редовна изложеност на бучава над 100 децибели за период од најмалку 6 години.

Лицето извршува оперативни работи на аеродромска писта, каде е изложено на бучава при полетување на воздухопловите. Лицето прво ја извршува оваа работа 3 години во државата А, а потоа 2 години во државата Б. Веднаш по напуштање на работата, кај лицето е дијагностицирана професионална загуба на слухот од страна на лекар во државата Б. Договорна страна којашто е одговорна за исплата на бенефицијата е државата А. Државата Б е страната каде

—

лицето било последно вработено, но условот за изложеност на ризикот за период од најмалку 6 години, дури и да се земат предвид периодите навршени во државата А, не е исполнет. Според тоа, државата А е последната договорна страна каде лицето ги исполнило бараните услови. Условот односно изложеност на ризикот за период од најмалку 4 години предвиден во државата А се смета за исполнет затоа што државата А мора да ги земе предвид периодите на вработување навршени во државата Б. Државата А не може да се потпре врз барањето заболувањето да биде дијагностицирано во државата А, бидејќи тоа е изричито забрането со модел одредбите. Ниту пак државата А може да се повика дека заболувањето не било дијагностицирано во рок од 1 година откако лицето го напуштило занимањето односно работата во државата А, бидејќи модел одредбите ја обврзуваат државата А да го третира периодот на вработување во државата Б како да бил навршен во државата А.

Во случаите на sclerogenic pneumoconiosis (предизвикани особено од азбест и силикон), модел одредбите предвидуваат заедничко поднесување на трошоците за сите парични бенефиции (или само за пензијата) од двете страни или доделување на пензии од двете страни според периодите навршени во секоја од нив, како кај старосните пензии³⁰⁵.

Посебни одредби се применуваат во однос на лицата кои страдаат од професионални повреди или заболувања и кои поминале одредено време во другата договорна страна³⁰⁶. За разлика од повредите или заболувањата кои не се причинети или поврзани со работа, лицата кои страдаат од професионални повреди или заболувања се третираат на ист начин без оглед на тоа дали престојуваат повремено или трајно во другата договорна страна. И во двата случаи тие имаат право на бенефиции во натура (медицинска грижа, итн.), што ги обезбедува државата на престој во согласност со нејзиниот систем за здравствена заштита на товар на надлежната држава³⁰⁷. Од лицата кои привремено престојуваат не се бара да покажат дека имаат неодамна односно итна потреба, пред да им се признае правото на медицински третман. Како што е објаснето во делот 6.3.1 погоре, привремениот престој опфаќа и многу кратки периоди на службени патувања или одмор. На лицата кои редовно или привремено престојуваат во другата договорна страна, исто така, им се исплаќаат и парични бенефиции. Овие бенефиции ги исплаќа надлежната држава според нејзиното законодавство.

Кога едно лице е примател на бенефиција за случај на професионално заболување од една договорна страна (државата А), но подоцна кај него настапи влошување

305. Член 24(5) од модел одредбите.

306. Член 25 од модел одредбите.

307. За подетално објаснување на начинот на кој се применуваат одредбите за бенефициите во натура види дел 3.3.1 погоре.

на заболувањето додека е вработено во другата договорна страна (државата Б), тоа лице има право на зголемен износ на бенефицијата што ќе го одрази настанатото влошување. Се поставува прашањето која држава е должна да го плати зголемувањето и колкав е неговиот износ? Доколку лицето не вршело занимање кое можело да го предизвика или да го влоши заболувањето додека било во државата Б, тогаш државата А треба да ја преоцени висината на пензијата и да ги сноси трошоците за евентуално зголемување. Доколку лицето вршело такво занимање во државата Б, тогаш државата Б е должна да ги сноси трошоците за зголемувањето, до кое дошло поради настанатото влошување. Зголемувањето се определува на тој начин што државата Б прво пресметува колкав износ би му се исплаќал на лицето според нејзиниот национален закон, доколку првично заболување настапило кај лицето додека било осигурено во државата Б. Потоа државата Б го пресметува износот што би му се исплаќал на лицето за целокупната инвалидност според нејзиниот национален закон, вклучувајќи го и влошувањето. Државата Б е должна да ја исплаќа разликата помеѓу овие два износи, како дополнување на пензијата што лицето веќе ја прима од државата А.

6.3.5 Бенефиции за случај на невработеност

Исплатата на бенефиции за случај на невработеност, особено на бенефициите за кои се плаќаат придонеси, е често условена со навршување минимум периоди на осигурување. Исто така, времетраењето на периодот за којшто ќе се исплаќа бенефицијата за невработеност зависи од должината на периодот за којшто лицето било осигурено пред да ја загуби работата. Во двата случаи, модел одредбите ги обврзуваат договорните страни да ги земат предвид периодите на осигурување навршени во другата договорна страна³⁰⁸.

Посебни правила се применуваат во однос на граничните работници кои остануваат целосно или делумно без работа. Делумната невработеност настапува тогаш кога доаѓа до намалување на бројот на работни часови. Со овие посебни правила, на договорните страни им се даваат алтернативни решенија во поглед на тоа која договорна страна е должна да ги исплаќа и да ги поднесува трошоците за бенефициите за случај на целосна невработеност на граничните работници³⁰⁹.

6.3.6 Семејни додатоци

Модел одредбите содржат малку правила во однос на семејните додатоци (за разликите помеѓу нив и семејните бенефиции види дел 5.6.6). Модел одредбите започнуваат со промовирање на принципот на агрегација и ги обврзуваат

308. Член 27 од модел одредбите.

309. Член 28 од модел одредбите.

договорните страни да ги земаат предвид и да ги засметуваат периодите на осигурување навршени во другата договорна страна³¹⁰. Модел одредбите треба да ги разрешат ситуациите кога лицето работи во една договорна страна (надлежната држава), а неговите или нејзините деца живеат во другата договорна страна. Со модел одредбите на договорните страни им се нудат голем број алтернативни решенија за обезбедување семејни додатоци во вакви околности³¹¹. Според првата алтернатива, бенефициите за членовите на семејството кои престојуваат во другата договорна страна се исплаќаат од страна на надлежната држава според нејзините национални правила, како членовите на семејството да престојуваат во надлежната држава. Договорните страни можат да се договорат надлежната држава да исплаќа бенефиции за членовите на семејството, користејќи ја инфраструктурата за социјално осигурување на државата на престој. Со други зборови, бенефицијата односно додатокот се пресметува според правилата на надлежната држава и се финансира од надлежната држава, но се исплаќа преку органите надлежни за социјално осигурување на државата каде семејството престојува.

Според втората алтернатива, на членовите на семејството им се исплаќа бенефиција од страна на државата на престој, којашто се пресметува според правилата што важат во државата на престој. Со втората алтернатива им се остава на договорните страни да изберат која од нив ќе ги сноси трошоците за овие бенефиции. Тоа може да биде било надлежната држава или државата на престој.

Исто така, битно е прашањето кое законодавството ќе се користи за пресметување на бенефициите за членовите на семејството, кои престојуваат надвор од надлежната држава. Ова е од причина што животниот стандард и износот на бенефициите може значително да се разликува од една до друга земја. Доколку животниот стандард во државата А е многу висок, а животниот стандард во државата Б е многу понизок, тогаш е многу веројатно семејните додатоци што ќе се исплаќаат во државата А да бидат значително повисоки од оние што ќе се доделуваат во државата Б. Кога лицето работи во државата А, а го остава своето семејство во државата Б и кога неговите или нејзините деца примаат семеен додаток според законот на државата А, тогаш овие деца ќе примаат додаток чиј износ ќе биде многу поголем од додатокот што го примаат останатите деца во државата Б. Доколку семејството на работникот живее во државата А, а тој е вработен во државата Б, во таков случај неговите деца во државата А би примале релативно низок додаток. Од овие причини, оставено им е на договорните страни меѓусебно да ја уредат исплатата на семејните

---

310. Член 29 од модел одредбите.

311. Член 30 од модел одредбите.

додатоци. Тоа е сторено со надеж дека договорните страни ќе ги разледаат различните алтернативи содржани во модел одредбите и ќе ги изберат оние коишто се најправедни за нивните специфични прилики.

Може да се појави случај кога детето има право на две бенефиции истовремено. Вакви случаи често настануваат кога и двајцата родители работат, па оттаму тие се стекнуваат со право на семеен додаток во однос на истото дете. Во ваква ситуација, договорната страна во која престојува детето е должна да ја исплаќа бенефицијата според својот национален закон и на свој трошок. Меѓутоа, доколку другата договорна страна би исплаќала повисока бенефиција (додаток), тогаш таа страна е должна да исплаќа разлика, како дополнување на бенефицијата што ја исплаќа државата на престој³¹².

6.4 Дел четири: Различни одредби

Прашањето за начинот на спроведување на билатералните договори, коишто се засноваат на модел одредбите, е оставено на соработката помеѓу договорните страни³¹³. Страните се поттикнуваат да основаат канцеларии за врски во секоја од нив и да постапуваат по барањата за давање податоци и помош на другата договорна страна со должно внимание и без наплата на такси или други давачки. Комуникацијата потребна за примена на модел одредбите треба да се одвива на службениот јазик на барателот³¹⁴. Меѓутоа, според модел одредбите не смее да се одбие ниту едно барање или документ само затоа што е составен на службениот јазик на другата договорна страна. Доколку се определени рокови за поднесување барање за остварување бенефиции или рокови за жалби, секој поднесок испратен до погрешната договорна страна ќе се смета како да е поднесен до надлежната страна³¹⁵.

Посебни мерки се предвидени за меѓусебно враќање на несоодветни плаќања. Со други зборови, кога договорната страна ќе му исплати повеќе од утврдениот износ на корисникот во другата договорна страна, тогаш се применуваат посебни мерки со кои разликата се одзема од износот на бенефицијата на примателот и истата се враќа на надлежната држава³¹⁶. Секоја договорна страна е должна да ги почитува извршните судски одлуки и извршните исправи на другата договорна страна во врска со придонесите за социјално осигурување и

---

312. Член 31 од модел одредбите.

313. Член 32 од модел одредбите.

314. Член 33 од модел одредбите.

315. Член 35 од модел одредбите.

316. Член 37 од модел одредбите.

другите барања, и овие одлуки и исправи мора да се третираат на ист начин како и одлуките и исправите донесени односно издадени на нејзината територија³¹⁷.

Што се однесува до решавањето спорови, модел одредбите ги поттикнуваат договорните страни меѓусебните разлики да ги решаваат најпрвин по пат на преговори. Ако преговорите не успеат, спорот се упатува пред арбитражен суд. Со модел одредбите се даваат насоки за составот на арбитражниот суд и се предвидуваат рокови со цел да се обезбеди негово брзо и навремено конституирање и постапување³¹⁸. По конституирањето, одлуката на арбитражниот суд е конечна.

6.5 Дел пет: Преодни и завршни одредби

Преодните одредби предвидени со модел одредбите им даваат можност на договорните страни да избираат меѓу две алтернативи. Овие алтернативи се однесуваат на прашањето како ќе се третираат периодите на осигурување навршени пред влегувањето во сила на договорот, како и на ретроактивноста и повторното оцелување на бенефициите, коишто се предвидени само во втората алтернатива³¹⁹.

Завршните одредби се однесуваат на ратификацијата и влегувањето во сила на билатералниот договор³²⁰. Модел одредбите предвидуваат дека времетраењето на секој договор, заснован врз овие одредби, е неограничено³²¹, но секоја од договорните страни има право да го раскине договорот. Раскинувањето односно откажувањето може да се направи во секое време и не подлежи на исполнување услови. Меѓутоа, бенефициите признати и доделени според билатералниот договор ќе продолжат да се исплаќаат, а истото важи и за бенефициите коишто се извезени според договорот. Што се однесува до периодите на осигурување навршени пред раскинување на договорот, тие се зачувуваат и продолжуваат да се користат при агрегацијата и пресметување на износот на бенефициите. Во случај кога една договорна страна го раскинува договорот, договорните страни мора меѓусебно да се договораат како ќе се третираат периодите на осигурување навршени за време на важноста на договорот, но доколку не се постигне таков договор, тогаш ова прашање мора да се уреди со законодавството на секоја од договорните страни³²².

---

317. Член 38 од модел одредбите.

318. Член 40 од модел одредбите.

319. Член 41 од модел одредбите.

320. Член 42 од модел одредбите.

321. Член 43 од модел одредбите.

322. Член 44 од модел одредбите.

ГЛАВА СЕДУМ

ЕВРОПСКАТА СОЦИЈАЛНА ПОВЕЛБА

ВОВЕД

Досега во овој Краток водич беа објаснети голем број конвенции и договори коишто се исклучиво дизајнирани за меѓународна координација на социјалното осигурување. Со цел да се овозможи стекнување целосна слика за правните инструменти на Советот на Европа за координација на социјалното осигурување, мора да се прикаже и разгледа Европската социјална повелба и Ревидираната Европска социјална повелба. Овие два инструмента не се однесуваат само на координацијата, всушност нивните одредби одат подалеку од областа на социјалното осигурување. Тие претставуваат социјален пандан на Европската конвенција за човекови права. Европската конвенција за човекови права ги опфаќа фундаменталните граѓански и политички права, какви што се: слободата од тортура, правото на фер судење и слободата на говорот. Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба се однесуваат на фундаменталните социјални права, какви што се правото на работа, слободата на здружување, правото на колективно преговарање, правото на безбедни и здрави услови за работа, правото на соодветни простории за стручна обука, правото на социјално осигурување, правото на социјална и медицинска помош, правото на примања од социјалните служби и правото на работниците мигранти на заштита и помош. Европската конвенција за човекови права заедно со Европската социјална повелба (и Ревидираната социјална повелба) обезбедуваат луѓето, коишто се под нивна заштита, да имаат не само поднослив живот ослободен од неоправдани мешања од страна на државата, туку достоинствен живот, и секогаш кога тоа е возможно, независност. Во оваа глава се содржани следниве делови:

7.1 Правните инструменти

7.2 Членовите од Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба коишто се однесуваат на меѓународната координација на социјалното осигурување

7.1 Правните инструменти

7.1.1 Европската социјална повелба

Европската социјална повелба беше отворена за потпишување во 1961 година и влезе во сила во 1965 година. Таа содржи вкупно 19 члена. Во 1996 година, со

Дополнителниот протокол кон Европската социјална повелба беа додадени уште 4 члена. Европската социјална повелба е "инструмент мени". За да ја ратификуваат договорните страни мора да изберат најмалку 10 членови³²³. Од овие 10 членови, најмалку пет мора да припаѓаат на категоријата суштински членови. Во суштинските членови се вклучени членовите со кои се уредува правото на социјално осигурување и правото на социјална и медицинска помош.

7.1.2 Ревидираната Европска социјална повелба

Ревидираната социјална повелба беше отворена за потпишување во 1996 година и влезе во сила во 1999 година. Со неа се менуваат некои од постоечките права содржани во Европската социјална повелба и се додаваат серија нови права, вклучувајќи го правото на заштита во случај на престанок на работниот однос, правото на заштита од сиромаштија и општествено исклучување и правото на домување. Цел на Ревидираната социјална повелба е државата да обезбеди повисоки стандарди и да изготви глобална политика против проблемите, каква што е сиромаштијата.

7.1.3 Механизам за надзор

За разлика од другите инструменти за кои се говореше во овој Краток водич, Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба имаат надзорен механизам. Овој надзорен механизам се заснова на систем на поднесување извештаи. Договорните страни изготвуваат редовни национални извештаи следејќи единствена структура. Овие извештаи ги подготвуваат националните влади; кои потоа се доставуваат до преставници на организациите на работниците и работодавачите, на кој начин им се овозможува на овие организации да дадат писмени коментари. По добивањето писмени коментари и забелешки, националните извештаи се доставуваат до Европскиот комитет за социјални права. Комитетот е составен од 9 независни експерти избрани од Комитетот на министри на Советот на Европа. Потоа, на независните експерти им се приклучува претставник од Меѓународната организација на трудот. Европскиот комитет за социјални права изготвува серија заклучоци, во кои се утврдува и посочува дали информациите содржани во секој од националните извештаи се во согласност со членовите од Европската социјална повелба или Ревидираната социјална повелба, коишто ги избрала засегнатата договорна страна. Потоа заклучоците на Европскиот комитет за социјални права се доставуваат до Владиноот комитет, кој е составен од преставници на владите и од посматрачи на социјалните партнери. Владиноот комитет подготвува одлуки за Комитетот

---

323. Алтернативно, 45 нумерирани ставови. Види член 20 од Европската социјална повелба.

на министри. Комитетот на министри го сочинуваат по еден министер од владата на секоја од договорните страни. Комитетот на министри усвојува резолуција за целокупната надзорна постапка и посебни препораки, коишто се однесуваат на одредени договорни страни за кои се смета дека ги повредиле одредбите на Повелбата³²⁴.

Во 1998 година влезе во сила Дополнителниот протокол кон Европската социјална повелба, со кој се воведо систем на колективни жалби. Преку овој дополнителен систем, одредени претставнички организации се стекнаа со право да поднесуваат жалби до Европскиот комитет за социјални права за сторени повреди на Европската социјална повелба и нејзините протоколи. Организации коишто можат да понесат жалби се меѓународните организации во кои се претставени раководните лица и работниците (како ETUC и UNICE), потоа националните претставници на работодавачите и работниците и одредени меѓународни и национални невладини организации. Европскиот комитет за социјални права прво определува дали жалбите се допуштени или не, а потоа изготвува извештај за Комитетот на министри, кој одлучува дали ќе усвои препорака во однос на одредена договорна страна со цел да се надминат повредите на Европската социјална повелба.

7.2 Членовите од Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба коишто се однесуваат на меѓународната координација на социјалното осигурување

Следниве членови од Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба имаат одредено влијание врз меѓународната координација на социјалното осигурување:

- **Член 12:** правото на социјално осигурување
- **Член 13:** правото на социјална и медицинска помош

Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба прават разлика помеѓу социјално осигурување, за кое се говори во членот 12 и социјална и медицинска помош, за која се говори во членот 13. Оваа разлика е во суштина

---

324. Овој Краток водич не е во можност да ја разработи огромната практика или “case law” што произлезе од заклучоците на Европскиот комитет за социјални права, па авторот им препорачува на оние кои имаат поширок интерес за оваа област да го прочитаат делото *Социјалната заштита во Европската социјална повелба* (Човекови права, Монографии за Социјалната повела б бр 7) (1999) издание на Советот на Европа, како и да ја консултираат електронската база на податоци во која се содржани заклучоците на Европскиот комитет за социјални права, достапна на web страницата на Советот на Европа <http://www.coe.int>

иста со разликата којашто се прави со Привремените договори од една страна, и Европската конвенција за социјална и медицинска помош од друга страна³²⁵.

Суштината на овие членови во поглед на координацијата на социјалното осигурување не се изменети или усогласени со Ревидираната социјална повелба. Подолу се говори за секој од овие членови поодделно

7.2.1 Член 12: Правото на социјално осигурување

Член 12 се однесува на суштината на системите за социјално осигурување во договорните страни. Прво, овој член ги обврзува договорните страни да воспостават систем за социјално осигурување³²⁶. Потоа предвидува минимални стандарди за овој систем, а овие стандарди, меѓу другото, се однесуваат на опфатот на системот, условите за стекнување права на бенефиции и висината на бенефициите³²⁷. Со овој член се предвидува дека секоја договорна страна е должна да настојува прогресивно да го подобрува сопствениот систем за социјално осигурување³²⁸.

Што се однесува до координацијата на социјалното осигурување, во став 4 од член 12 се предвидени основните принципи на еднаков третман, извоз на бенефиции и собирање на периоди на осигурување. Договорните страни мора да преземат чекори за да го обезбедат остварувањето на овие основни принципи преку склучување билатерални и мултилатерални договори или *"преку други средства."*

Персонален опфат: Додека член 12, став (1) до (3) се применува само во однос на државјаните на други договорни страни, коишто законски престојуваат или се редовно вработени на територијата на договорната страна, во став (4) од овој член се применува во однос на сите државјани на другите договорни страни³²⁹. Значајно е да се напомене дека опфатот на член 12 не е заснован на реципроцитет. Читателот ќе се потсети дека Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба се *"инструменти мени"*. Тоа значи дека некои договорни страни ги избрале односно прифатиле одредбите содржани во член 12, додека други договорни страни не го сториле тоа³³⁰. Фактот што член 12 не се

---

325. Види дел 3.2.2 од овој Краток водич.

326. Член 12(1) од Европската социјална повелба/Ревидираната социјална повелба.

327. Член 12(2) од Европската социјална повелба/Ревидираната социјална повелба.

328. Член 12(3) од Европската социјална повелба/Ревидираната социјална повелба.

329. Види Прилог кон Европската социјална повелба/Ревидираната социјална повелба кој се однесува на *"Опфатот на Повелбата од аспект на лицата кои се покриени со неа"*. Со прилозите, исто така, е предвидено дека бегалците и лицата без државјанство кои законски престојуваат во договорната страна ќе се третираат што е можно поповолно.

заснова на реципроцитет, значи дека заштитата што се овозможува според член 12 не може да се одбие поради тоа што засегнатото лице доаѓа од договорна страна, којашто не го избрала односно усвоила овој член. Ова се однесува дури и на член 12 (4)³³¹.

Еднаков третман: принципот на еднаков третман вграден во Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба има за цел да ја елиминира директната и индиректната дискриминација³³².

Оттаму, забраната на директната дискриминација ги спречува договорните страни да им исплаќаат на сопствените државјани одредена бенефиција, а да го одбијат исплаќањето на таа иста бенефиција за државјаните на друга договорна страна. Исто така, договорните страни не смеат да наметнуваат дополнителни услови за стекување права на бенефиции за странските државјани, коишто се опфатени со Европската социјална повелба или Ревидираната социјална повелба, на пример, остварување дополнителни периоди на осигурување пред да се додели која било бенефиција. Директна дискриминација постои и тогаш кога на странските државјани им се исплаќа помал износ на бенефицијата само поради тоа што не се државјани на договорната страна.

Европскиот комитет за социјални права се грижи мерките, коишто се чини ги засегаат и странците и државјаните, во реалноста да немаат поголем пропорционален ефект врз странците. За таа цел, Комитетот ги следи и зема предвид статистичките податоци за мигранти. Еден пример за индиректна дискриминација, којшто е предмет на интензивна расправа во однос на Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба, е решението во многу договорни страни според кое детски додаток се исплаќа само за деца кои престојуваат на нивната територија³³³. Европскиот комитет за социјални права, во повеќе наврати, го оценил ова решение и практика како индиректна дискриминација, бидејќи е многу поверојатно странските државјани да имаат членови на семејството коишто живеат во странство³³⁴, сепак во овие случаи висината на

---

330. Листа на потписи и ратификации на Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба и член 12(1) до (4) и член 13 (1) до (4) заклучно со 1 септември 2003, е содржана во Прилог II. За актуелната листа, како и за упатувања на текстовите на Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба види Прилог I.

331. Види општи опсервации на Европскиот комитет за социјални права во врска со член 13(4) од Европската социјална повелба, Заклучоци VII, стр. 77 и Општ вовед за член 12(4) во Заклучоците XIII-4, стр. 54.

332. Види дел 1.4.1 од овој Краток водич за дефиниции на овие термини

333. Ова прашање постојано се појавува во Заклучоците на Комитетот, уште од циклусот на надзор XIV.

334. Општ вовед во Заклучоците XIII-4, стр.44 и XVI-1, стр. 9 и 10.

додатокот може да се усогласи со животниот стандард на договорната страна во која живеат децата³³⁵.

За разлика од строгиот пристап спрема принципот на еднаков третман, Европскиот комитет за социјални права дозволува државите да бараат навршување минимални периоди на престој, како услов странските државјани да стекнат право на бенефиции за кои не се плаќаат придонеси³³⁶. Исто така, ваквиот условен еднаков третман може да се сретне и во Привремените договори и во Европската конвенција за социјално осигурување.

Кога договорните страни на Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба ќе наметнат такви услови за престој, Европскиот комитет за социјални права испитува дали условот односно периодот е пропорционален на причината поради која истиот се наметнува. Затоа, договорните страни коишто предвидуваат остварување одредени периоди на престој се должни да ги образложат причините за поставување таков услов и неговата должина. Европскиот комитет за социјални права ги користи периодите предвидени со Привремените договори и со Европската конвенција за социјално осигурување како водич, но инсистира на оценување на фактичката состојба во секоја договорна страна. Комитетот дури и посочува дека периодите предвидени со Привремените договори се многу долги³³⁷.

Извезување на бенефиции: Европскиот комитет за социјални права заклучи дека принципот на извезување ќе се применува во однос на бенефициите за случај на старост, инвалидност, надживување, како и во однос на пензиите за професионална повреда и заболување и еднократна парична помош за случај на смрт. Тоа значи дека извозот на овие бенефиции не може да се ограничи, ниту пак може да биде предмет на услови³³⁸. Додека примената на овој принцип во однос на другите бенефиции, а посебно на бенефициите за случај на невработеност и паричниот надоместок во случај на болест ќе се оценуваат од случај до случај, земајќи ги предвид посебните обележја на овие шеми³³⁹.

Агрегација на квалификувачки периоди: од договорните страни страни се бара, во националните извештаи, да појаснат дали и во која мерка ги земаат предвид квалификувачките периоди остварени во други договорни страни, а посебно во

---

335. Општ вовед во Заклучоците XIII-4, стр.44 и 45.

336. Прилог кон член 12(4) од Европската социјална повелба/Ревидираната социјална повелба.

337. Општ вовед во Заклучоците XIII-4, стр. 52.

338. Заклучоци III, Норвешка стр. 66.

339. Општ вовед во Заклучоците XIII-4, стр. 45.

однос на државјаните на договорните страни коишто не се покриени со Регулативата за координација на Европската унија 1408/71.

Меѓусебниот однос помеѓу член 12 од Европската социјална повелба / Ревидираната социјална повелба и инструментите за координација на Советот на Европа: како што е објаснето погоре, Европскиот комитет за социјални права ги зема предвид инструментите за координација на Советот на Европа кога ја оценува усогласеноста со Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба. Меѓутоа, фактот што некоја договорна страна ги ратификувала Привремените договори или Европската конвенција за социјално осигурување, сам по себе, не е доволна гаранција за усогласеноста. Европскиот комитет за социјални права внимателно ја разгледува актуелната состојба во секоја договорна страна пред да донесе заклучок. Комитетот укажува дека Привремените договори не се доволни за имплементација на член 12(4), бидејќи тие се субординирани под други билатерални и мултилатерални договори, а овие договори не се усвоени од сите договорни страни на Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба. Исто така, Комитетот укажува дека максималните периоди на престој содржани во Привремените договори, со кои може да се услови еднаквиот третман во однос на бенефициите за кои не се плаќаат придонеси се премногу долги³⁴⁰. Во оваа смисла, Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба можат да одат и преку барањата содржани во посебните инструменти за координација на социјалното осигурување на Советот на Европа.

Понатаму, самиот чин на ратификација на Европската конвенција за социјално осигурување не е доволен за усогласеност со членот 12(4), имајќи предвид дека Европската конвенција за социјално осигурување не се протега на сите држави, коишто се договорни страни на Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба. Исто така, Европскиот комитет за социјални права посочува дека не сите одредби од Европската конвенција за социјално осигурување имаат директно дејство односно се директно применливи, па оттаму некои од нив се потпираат врз склучување дополнителни билатерални и мултилатерални договори³⁴¹. Сепак, Европската конвенција за социјално осигурување во основа е корисна, бидејќи им овозможува на договорните страни да ги исполнат обврските што произлегуваат од член 12(4), секако под услов да ја ратификуваат Конвенцијата и да ги земат предвид принципите содржани во член 12(4) при склучувањето билатерални или мултилатерални договори.

---

340. Општ вовед во Заклучоците XIII-4, стр. 52.

341. Општ вовед во Заклучоците XIII-4, стр. 49.

7.2.2. Член 13: Правото на социјална и медицинска помош

Членот 13, пред сè, ги обврзува договорните страни да им пружат социјална и медицинска помош на лицата кои немаат доволно средства или се неспособни да остварат доволно средства за живот без помош³⁴². Понатаму, во членот се предвидува дека на лицата, коишто примаат помош, не смее да им се ограничат нивните социјални и политички права само поради фактот што примаат социјална и/или медицинска помош³⁴³. Понатаму се предвидува дека договорните страни мора да обезбедат јавни и приватни служби коишто ќе помагаат во спречувањето, отстранувањето или ублажувањето на потребата од помош на лица и семејства³⁴⁴.

Што се однесува до координацијата, член 13(4) им налага на договорните страни да го овозможат остварувањето на права, споменати погоре, на рамноправна основа како за своите државјани, така и за државјаните на другите договорни страни коишто законски се наоѓаат на нивната територија. Член 13(4) експлицитно предвидува дека договорните страни ќе ги третираат државјаните на другите договорни страни во согласност со одредбите од Европската конвенција за социјална и медицинска помош. Оваа Конвенција обезбедува еднаков третман на државјаните на договорните страни и пропишува правила за репатријација. Основно правило во поглед на репатријацијата е дека ниту едно лице нема да биде репатрирано односно вратено во неговата/нејзината матична држава само поради тоа што има потреба од социјална и медицинска помош. Конвенцијата предвидува одредени исклучоци од ова основно правило, коишто се објаснети во делот 4.2.4 од овој Краток водич. Правилата содржани во оваа Конвенција се правно-обврзувачки за договорните страни коишто ќе пристапат кон член 13(4) од Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба, без оглед на тоа дали договорната страна ја ратификувала Конвенцијата за социјална и медицинска помош или не³⁴⁵.

Персонален опфат: Како и кај член 12, и овде постојат различни персонални опфати за одделните ставови на член 13. Додека првите три става од овој член се однесуваат само на државјаните на други договорни страни, коишто законски престојуваат или редовно работат на територијата на договорната страна³⁴⁶,

342. Член 13(1) од Европската социјална повелба/Ревидираната социјална повелба.

343. Член 13(2) од Европската социјална повелба/Ревидираната социјална повелба.

344. Член 13(3) од Европската социјална повелба/Ревидираната социјална повелба.

345. Прилог кон член 13(4) од Европската социјална повелба/Ревидираната социјална повелба.

346. Види Прилог кон Европската социјална повелба/Ревидираната социјална повелба кој се однесува на "Опфатот на Повелбата од аспект на лицата кои се покриени со неа". Со прилозите, исто така, е предвидено дека бегалците и лицата без државјанство, кои законски престојуваат во договорната страна, ќе се третираат што е можно поповолно.

ставот 4 се однесува на сите државјани на другите договорни страни коишто се законски присутни на нејзината територија. Како и за член 12, значајно е да се напомене дека персоналниот опфат на член 13 не е заснован на принципот на реципроцитет. Тоа значи дека некои договорни страни ги прифатиле односно усвоиле одредбите содржани во член 13, а други не³⁴⁷. Фактот што член 13 не е заснован на реципроцитет значи дека заштитата предвидена во член 13 не може да се одбие поради тоа што засегнатото лице доаѓа од договорна страна, којашто не го прифатила односно усвоила овој член. Според Европскиот комитет за социјални права, ова се применува дури и во однос на член 13(4)³⁴⁸.

Заради појаснување на работите и имајќи предвид дека двете категории на странци³⁴⁹ опфатени со член 13 немаат право на ист вид заштита поради различната ситуација во која се наоѓаат, Европскиот комитет за социјални права одлучи да направи јасна дистинкција помеѓу странците, коишто законски престојуваат на територијата на друга договорна страна и странците, коишто се законски присутни, но не престојуваат на територијата на друга договорна страна, при тоа третирајќи ја ситуацијата на првата категорија странци во став 1 до 3, а ситуацијата на втората категорија странци во став 4³⁵⁰.

Странци кои законски престојуваат или работат во договорна страна: овие лица имаат право на социјална и медицинска помош под истите услови како и државјаните на договорната страна во која тие престојуваат или работат. Во реалниот живот, поверојатно е лицата кои законски престојуваат во некоја од договорните страни да имаат потреба од помош, отколку лицата кои работат и на тој начин остваруваат приход. Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба гарантираат дека странците ќе ги уживаат правата содржани во член 13(1) до (3). Овие инструменти исто така предвидуваат дека странците не смеат да бидат изложени на директна или индиректна дискриминација во поглед на условите за стекнување или во поглед на висината на бенефициите што се обезбедуваат преку системот за социјална и медицинска помош. За да определи дали странците се третираат рамноправно, односно на истиот начин како и државјаните на договорната

---

347. Листа на потписи и ратификации на Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба и член 12(1) до (4) и член 13 (1) до (4) заклучно со 1 септември 2003, е содржана во Прилог II. За актуелната листа, како и за упатувања на текстовите на Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба види Прилог I.

348. Види општи опсервации на Европскиот комитет за социјални права во врска со член 13(4) од Европската социјална повелба, Заклучоци VII, стр. 77.

349. Ова се однесува на оние странци кои потпаѓаат под персоналниот опфат на Европската социјална повелба или Ревидираната социјална повелба.

350. Општ вовед во Заклучоците XIII-4, стр. 62 и 63.

страна во која престојуваат или работат, Европскиот комитет за социјални права не ја испитува само правната ситуација, туку навлегува подлабоко и ја испитува состојбата во реалноста. Комитетот посветува внимание и го разгледува не само законодавството, туку и одлуките на Владата и ресорните министерства³⁵¹, па дури и административната практика³⁵². При тоа, Комитетот ја разгледува ситуацијата во целина, така на пример, можеби странците се исклучени од една шема, но покриени со друга, така што во стварноста тие имаат еднаков третман³⁵³.

Странци кои се законски присутни во договорна страна, иако не престојуваат или работат таму: оваа група на лица нема право да се стекне со опсежниот спектар на парични бенефиции и бенефиции во натура од шемите за социјална и медицинска помош, кои би требало да им се достапни на странците кои престојуваат или работат во друга договорна страна. Оваа категорија лица единствено може да се стекне со право на бенефиции за итни ситуации, кои се предвидени да им помогнат на лицата кои имаат неодложна и итна потреба. Оваа помош вклучува сместување, храна, облека и итен медицински третман³⁵⁴. Доделувањето на ваква помош не смее да биде условена со престој на лицето³⁵⁵. Бенефициите за итни ситуации мора да се одобруваат без каква било директна или индиректна дискриминација во споредба со државјаните на договорната страна од која се побаруваат. Упатувањето во член 13(4) на Европската конвенција за социјална и медицинска помош ја ограничува можноста договорните страни да ги репатрираат односно вратат странците кои се законски присутни во некоја од договорните страни, само на случаите кога ќе бидат исполнети посебните услови за репатријација предвидени со оваа Конвенција (види погоре).

---

351. Заклучоци XI-1, Грција, стр. 132.

352. Заклучоци X-2, Шпанија, стр. 123.

353. Заклучоци XIII-2, Белгија, стр. 347.

354. Заклучоци XIII-4, стр. 62.

355. Заклучоци XIV-1, Португалија, стр. 674 и 675.

ПРИЛОГ I

**УПАТУВАЊА НА ТЕКСТОВИТЕ НА
ИНСТРУМЕНТИТЕ ЗА КООРДИНАЦИЈА
НА СОЦИЈАЛНОТО ОСИГУРУВАЊЕ
НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА**

ETS No. : 012

Европски привремен договор за шемите за социјално осигурување за случај на старост, инвалидност и надживување

- **English** (html)
European Interim Agreement on Social Security Schemes Relating to Old Age, Invalidity and Survivors
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/012.htm>
- **Français** (html)
Accord intérimaire européen concernant les régimes de sécurité sociale relatifs à la vieillesse, à l'invalidité et aux survivants
<http://conventions.coe.int/treaty/fr/Treaties/Html/012.htm>

ETS No. : 012A

Протокол кон Европскиот привремен договор за шемите за социјално осигурување за случај на старост, инвалидност и надживување

- **English** (html)
Protocol to the European Interim Agreement on Social Security Schemes Relating to Old Age, Invalidity and Survivors
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/012A.htm>
- **Français** (html)
Protocole additionnel à l'Accord intérimaire européen concernant les régimes de sécurité sociale relatifs à la vieillesse, à l'invalidité et aux survivants
<http://conventions.coe.int/treaty/fr/Treaties/Html/012A.htm>

ETS No. : 013

Европски привремен договор за социјално осигурување освен за шемите за случај на старост, инвалидност и надживување

- **English** (html)
European Interim Agreement on Social Security other than Schemes for Old Age, Invalidity and Survivors
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/013.htm>
- **Français** (html)
Accord intérimaire européen concernant la sécurité sociale à l'exclusion des régimes relatifs à la vieillesse, à l'invalidité et aux survivants
<http://conventions.coe.int/treaty/fr/Treaties/Html/013.htm>

ETS No. : 013A

Протокол кон Европскиот привремен договор за социјално осигурување освен за шемите за случај на старост, инвалидност и надживување

- **English** (html)
Protocol to the European Interim Agreement on Social Security other than Schemes for Old Age, Invalidity and Survivors
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/013A.htm>
- **Français** (html)
Protocole additionnel à l'Accord intérimaire européen concernant la sécurité sociale à l'exclusion des régimes relatifs à la vieillesse, à l'invalidité et aux survivants
<http://conventions.coe.int/treaty/fr/Treaties/Html/013A.htm>

ETS No. : 014

Европска конвенција за социјална и медицинска помош

- **English** (html)
European Convention on Social and Medical Assistance
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/014.htm>
- **Français** (html)
Convention européenne d'assistance sociale et médicale
<http://conventions.coe.int/treaty/fr/Treaties/Html/014.htm>

ETS No. : 014A

Протокол кон Европската конвенција за социјална и медицинска помош

- **English** (html)
Protocol to the European Convention on Social and Medical Assistance
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/014A.htm>
- **Français** (html)
Protocole additionnel à la Convention européenne d'assistance sociale et médicale
<http://conventions.coe.int/treaty/fr/Treaties/Html/014A.htm>

ETS No. : 078

Европска конвенција за социјално осигурување

- **English** (html)
European Convention on Social Security
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/078.htm>
- **French** (html)
Convention européenne de sécurité sociale
<http://conventions.coe.int/treaty/fr/Treaties/Html/078.htm>
- **Albanian** (word)
http://www.coe.int/T/E/Social_cohesion/Strategic_review//ETS_78_albanais.doc
- **Macedonian** (word)
http://www.coe.int/T/E/Social_cohesion/Strategic_review//ETS_78_macedonian.doc
- **Romanian** (word)
http://www.coe.int/T/E/Social_cohesion/Strategic_review//ETS_78_romanian.doc
- **Serbian** (word)
http://www.coe.int/T/E/Social_cohesion/Strategic_review//ETS_78_serbian.doc

ETS No. : 078A

Дополнителен договор за примена на Европската конвенција за социјално осигурување

- **English**
Supplementary Agreement for the Application of the European Convention on Social Security
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/078A.htm>
- **Français**
Accord complémentaire pour l'application de la Convention européenne de sécurité sociale
<http://conventions.coe.int/treaty/fr/Treaties/Html/078A.htm>
- **Albanian** (word)
http://www.coe.int/T/E/Social_cohesion/Strategic_review/ETS_78A_albanian.doc
- **Macedonian** (word)
http://www.coe.int/T/E/Social_cohesion/Strategic_review/ETS_78A_macedonian.doc
- **Romanian** (word)
http://www.coe.int/T/E/Social_cohesion/Strategic_review/ETS_78A_romanian.doc
- **Serbian** (word)
http://www.coe.int/T/E/Social_cohesion/Strategic_review/ETS_78A_serbian.doc

ПРИЛОГ II

СОСТОЈБА НА ПОТПИСИ И РАТИФИКАЦИИ НА ИНСТРУМЕНТИТЕ ЗА КООРДИНАЦИЈА НА СОЦИЈАЛНОТО ОСИГУРУВАЊЕ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА

Држави	Детум	ЕТС No. 012 A	ЕТС No. 012 A	ЕТС No. 013	ЕТС No. 013 A	ЕТС No. 014	ЕТС No. 014 A	ЕТС No. 078	ЕТС No. 078A
Австрија	Потпис Ратификација Влегување во сила								
Белгија	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 03/04/1957 01/05/1957	11/12/1953 03/04/1957 01/05/1957	11/12/1953 03/04/1957 01/05/1957	11/12/1953 03/04/1957 01/05/1957	11/12/1953 24/07/1956 01/08/1956	11/12/1953 24/07/1956 01/08/1956	14/12/1972 10/06/1975 01/03/1977	14/12/1972 10/06/1975 01/03/1977
Кипар	Потпис Ратификација Влегување во сила	03/03/1972 14/03/1973 01/04/1973	03/03/1972 14/03/1973 01/04/1973	03/03/1972 14/03/1973 01/04/1973	03/03/1972 14/03/1973 01/04/1973			26/11/1976 21/01/1986 22/04/1986	26/11/1976 21/01/1986 22/04/1986
Република Чешка	Потпис Ратификација Влегување во сила	25/02/1998 08/09/2000 01/10/2000	25/02/1998 08/09/2000 01/10/2000	25/02/1998 08/09/2000 01/10/2000	25/02/1998 08/09/2000 01/10/2000			21/06/2002	21/06/2002
Данска	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 30/06/1954 01/07/1954	11/12/1953 05/05/1965 01/11/1965	11/12/1953 30/06/1954 01/07/1954	04/03/1965 05/05/1965 01/06/1965	11/12/1953 30/06/1954 01/07/1954	11/12/1953 30/06/1954 01/07/1954		
Естонија	Потпис Ратификација Влегување во сила	01/12/1999 17/04/2002 01/05/2002	01/12/1999 17/04/2002 01/05/2002	01/12/1999 17/04/2002 01/05/2002	01/12/1999 17/04/2002 01/05/2002				
Франција	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 18/12/1957 01/01/1958	11/12/1953 18/12/1957 01/01/1958	11/12/1953 18/12/1957 01/01/1958	11/12/1953 18/12/1957 01/01/1958	11/12/1953 30/10/1957 01/11/1957	11/12/1953 30/10/1957 01/11/1957	14/12/1972	14/12/1972

Држава	Детум	ЕТС No. 012	ЕТС No. 012 A	ЕТС No. 013	ЕТС No. 013 A	ЕТС No. 014	ЕТС No. 014 A	ЕТС No. 078	ЕТС No. 078A
Германија	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 24/08/1956 01/09/1956	11/12/1953 24/08/1956 01/09/1956	11/12/1953 24/08/1956 01/09/1956	11/12/1953 24/08/1956 01/09/1956	11/12/1953 24/08/1956 01/09/1956	11/12/1953 24/08/1956 01/09/1956	Европска ковенација за социјално осигурување	Дополнителен договор на прамека на Европската ковенација за социјално осигурување
Грција	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 29/05/1961 01/06/1961	11/12/1953 29/05/1961 01/06/1961	11/12/1953 29/05/1961 01/06/1961	11/12/1953 29/09/1961 01/10/1961	11/12/1953 23/06/1960 01/07/1960	11/12/1953 23/06/1960 01/07/1960	21/04/1977	25/05/1978
Исланд	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 04/12/1964 01/01/1965	11/12/1953 04/12/1964 01/10/1965	11/12/1953 04/12/1964 01/01/1965	11/12/1953 04/12/1964 01/01/1965	11/12/1953 04/12/1964 01/01/1965	11/12/1953 04/12/1964 01/01/1965		
Ирска	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 31/03/1954 01/07/1954	11/12/1953 31/03/1954 01/10/1954	11/12/1953 31/03/1954 01/07/1954	11/12/1953 31/03/1954 01/10/1954	11/12/1953 31/03/1954 01/07/1954	11/12/1953 31/03/1954 01/07/1954	23/02/1979	23/02/1979
Италија	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 26/08/1958 01/09/1958	11/12/1953 26/08/1958 01/09/1958	11/12/1953 26/08/1958 01/09/1958	11/12/1953 26/08/1958 01/09/1958	11/12/1953 26/08/1958 01/09/1958	11/12/1953 26/08/1958 01/09/1958	14/12/1972 11/01/1990 12/04/1990	14/12/1972 11/01/1990 12/04/1990
Латвија	Потпис Ратификација Влегување во сила	13/04/2000 13/08/2001 01/09/2001	13/04/2000 13/08/2001 01/09/2001	13/04/2000 13/08/2001 01/09/2001	13/04/2000 13/08/2001 01/09/2001	13/04/2000 13/08/2001 01/09/2001	13/04/2000 13/08/2001 01/09/2001		
Литванија	Потпис Ратификација Влегување во сила	19/11/1997 18/11/1999 01/12/1999	19/11/1997 18/11/1999 01/12/1999	19/11/1997 18/11/1999 01/12/1999	19/11/1997 18/11/1999 01/12/1999	19/11/1997 18/11/1999 01/12/1999	19/11/1997 18/11/1999 01/12/1999		

Држава	Датум	ЕТС No. 012	ЕТС No. 012 A	ЕТС No. 013	ЕТС No. 013 A	ЕТС No. 014	ЕТС No. 014 A	ЕТС No. 078	ЕТС No. 078A
Луксембург	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 18/11/1958 01/12/1958	11/12/1953 18/11/1958 01/12/1958	11/12/1953 18/11/1958 01/12/1958	11/12/1953 18/11/1958 01/12/1958	11/12/1953 18/11/1958 01/12/1958	11/12/1953 18/11/1958 01/12/1958	14/12/1972 13/11/1975 01/03/1977	Дополнителен договор за права на граѓанина на Европската конвенција за сопратно осигурување
Малта	Потпис Ратификација Влегување во сила					07/05/1968 06/05/1969 01/06/1969	07/05/1968		
Молдавија	Потпис Ратификација Влегување во сила							22/05/2002	22/05/2002
Холандија	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 11/03/1955 01/04/1955	11/12/1953 11/03/1955 01/04/1955	11/12/1953 11/03/1955 01/04/1955	11/12/1953 11/03/1955 01/04/1955	11/12/1953 20/07/1955 01/08/1955	11/12/1953 20/07/1955 01/08/1955	05/11/1975 08/02/1977 09/05/1977	05/11/1975 08/02/1977 09/05/1977
Норвешка	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 09/09/1954 01/10/1954	11/12/1953 09/09/1954 01/10/1954	11/12/1953 09/09/1954 01/10/1954	11/12/1953 09/09/1954 01/10/1954	11/12/1953 09/09/1954 01/10/1954	11/12/1953 09/09/1954 01/10/1954		
Португалија	Потпис Ратификација Влегување во сила	27/04/1977 21/04/1978 01/05/1978	27/04/1977 21/04/1978 01/05/1978	27/04/1977 21/04/1978 01/05/1978	27/04/1977 21/04/1978 01/05/1978	27/04/1977 04/07/1978 01/08/1978	27/04/1977 04/07/1978 01/08/1978	24/11/1977 18/03/1983 19/06/1983	24/11/1977 18/03/1983 19/06/1983
Шпанија	Потпис Ратификација Влегување во сила	09/02/1981 31/01/1984 01/02/1984	09/02/1981 31/01/1984 01/02/1984	09/02/1981 15/01/1987 01/02/1987	09/02/1981 15/01/1987 01/02/1987	09/02/1981 21/11/1983 01/12/1983	09/02/1981 21/11/1983 01/12/1983	12/11/1984 24/01/1986 25/04/1986	12/11/1984 24/01/1986 25/04/1986

Држави	Детум	ЕТС No. 012	ЕТС No. 012 A	ЕТС No. 013	ЕТС No. 013 A	ЕТС No. 014	ЕТС No. 014 A	ЕТС No. 078	ЕТС No. 078A
Шведска	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 02/09/1955 01/10/1955	11/12/1953 02/09/1955 01/10/1955	11/12/1953 02/09/1955 01/10/1955	11/12/1953 02/09/1955 01/10/1955	11/12/1953 02/09/1955 01/10/1955	11/12/1953 02/09/1955 01/10/1955	14/12/1972 02/12/1976 01/03/1977	14/12/1972 02/12/1976 01/03/1977
Турција	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 14/04/1967 01/05/1967	11/12/1953 14/04/1967 01/05/1967	11/12/1953 14/04/1967 01/05/1967	11/12/1953 14/04/1967 01/05/1967	11/12/1953 02/12/1976 01/01/1977	11/12/1953 02/12/1976 01/01/1977	14/12/1972 02/12/1976 01/03/1977	14/12/1972 02/12/1976 01/03/1977
Обединето Кралство	Потпис Ратификација Влегување во сила	11/12/1953 07/09/1954 01/10/1954	11/12/1953 07/09/1954 01/10/1954	11/12/1953 07/09/1954 01/10/1954	11/12/1953 07/09/1954 01/10/1954	11/12/1953 07/09/1954 01/10/1954	11/12/1953 07/09/1954 01/10/1954		

Sales agents for publications of the Council of Europe Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

AUSTRALIA/AUSTRALIE

Hunter Publications, 58A, Gipps Street
AUS-3066 COLLINGWOOD, Victoria
Tel.: (61) 3 9417 5361
Fax: (61) 3 9419 7154
E-mail: Sales@hunter-pubs.com.au
<http://www.hunter-pubs.com.au>

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie européenne SA
50, avenue A. Jonnart
B-1200 BRUXELLES 20
Tel.: (32) 2 734 0281
Fax: (32) 2 735 0860
E-mail: info@libeurop.be
<http://www.libeurop.be>

Jean de Lannoy

202, avenue du Roi
B-1190 BRUXELLES
Tel.: (32) 2 538 4308
Fax: (32) 2 538 0841
E-mail: jean.de.lannoy@euronet.be
<http://www.jean-de-lannoy.be>

CANADA

Renouf Publishing Company Limited
5369 Chemin Canotek Road
CDN-OTTAWA, Ontario, K1J 9J3
Tel.: (1) 613 745 2665
Fax: (1) 613 745 7660
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco Cz Dovož Tisků Praha
Ceskomoravská 21
CZ-18021 PRAHA 9
Tel.: (420) 2 660 35 364
Fax: (420) 2 683 30 42
E-mail: import@suweco.cz

DENMARK/DANEMARK

GAD Direct
Fiolstaede 31-33
DK-1171 COPENHAGEN K
Tel.: (45) 33 13 72 33
Fax: (45) 33 12 54 94
E-mail: info@gaddirect.dk

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
Keskuskatu 1, PO Box 218
FIN-00381 HELSINKI
Tel.: (358) 9 121 41
Fax: (358) 9 121 4450
E-mail: akatilaus@stockmann.fi
<http://www.akatilaus.akateeminen.com>

FRANCE

La Documentation française
(Diffusion/Vente France entière)
124, rue H. Barbusse
F-93308 AUBERVILLIERS Cedex
Tel.: (33) 01 40 15 70 00
Fax: (33) 01 40 15 68 00
E-mail: commandes.vel@ladocfrancaise.gouv.fr
<http://www.ladocfrancaise.gouv.fr>

Librairie Kléber (Vente Strasbourg)
Palais de l'Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Fax: (33) 03 88 52 91 21
E-mail: librairie.kleber@coe.int

GERMANY/ALLEMAGNE

AUSTRIA/AUTRICHE
UNO Verlag
Am Hofgarten 10
D-53113 BONN
Tel.: (49) 2 28 94 90 20
Fax: (49) 2 28 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
<http://www.uno-verlag.de>

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann
28, rue Stadiou
GR-ATHINAI 10564
Tel.: (30) 1 32 22 160
Fax: (30) 1 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service
Hungexpo Europa Kozpont ter 1
H-1101 BUDAPEST
Tel.: (361) 264 8270
Fax: (361) 264 8271
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
<http://www.euroinfo.hu>

ITALY/ITALIE

Libreria Commissionaria Sansoni
Via Duca di Calabria 1/1, CP 552
I-50125 FIRENZE
Tel.: (39) 556 4831
Fax: (39) 556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

NETHERLANDS/PAYS-BAS

De Lindeboom Internationale Publikaties
PO Box 202, MA de Ruyterstraat 20 A
NL-7480 AE HAAKSBERGEN
Tel.: (31) 53 574 0004
Fax: (31) 53 572 9296
E-mail: books@delindeboom.com
<http://home-1-worldonline.nl/~lindeboo/>

NORWAY/NORVÈGE

Akademika, A/S Universitetsbokhandel
PO Box 84, Blindern
N-0314 OSLO
Tel.: (47) 22 85 30 30
Fax: (47) 23 12 24 20

POLAND/POLOGNE

Główna Księgarnia Naukowa
im. B. Prusa
Krakowskie Przedmieście 7
PL-00-068 WARSZAWA
Tel.: (48) 29 22 66
Fax: (48) 22 26 64 49
E-mail: inter@internews.com.pl
<http://www.internews.com.pl>

PORTUGAL

Livraria Portugal
Rua do Carmo, 70
P-1200 LISBOA
Tel.: (351) 13 47 49 82
Fax: (351) 13 47 02 64
E-mail: liv.portugal@mail.telepac.pt

SPAIN/ESPAGNE

Mundi-Prensa Libros SA
Castelló 37
E-28001 MADRID
Tel.: (34) 914 36 37 00
Fax: (34) 915 75 39 98
E-mail: libreria@mundiprensa.es
<http://www.mundiprensa.com>

SWITZERLAND/SUISSE

BERSY
Route de Monteiller
CH-1965 SAVIESE
Tel.: (41) 27 395 53 33
Fax: (41) 27 395 53 34
E-mail: bersy@bluewin.ch

Adeco – Van Diermen
Chemin du Lacuez 41
CH-1807 BLONAY
Tel.: (41) 21 943 26 73
Fax: (41) 21 943 36 05
E-mail: info@adeco.org

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

TSO (formerly HMSO)
51 Nine Elms Lane
GB-LONDON SW8 5DR
Tel.: (44) 207 873 8372
Fax: (44) 207 873 8200
E-mail: customer.services@theso.co.uk
<http://www.the-stationery-office.co.uk>
<http://www.itsofficial.net>

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Company
468 Albany Post Road, PO Box 850
CROTON-ON-HUDSON,
NY 10520, USA
Tel.: (1) 914 271 5194
Fax: (1) 914 271 5856
E-mail: Info@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>